

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Marjo Paukkunen

Nuoret ja päihteet

- Päihdetyön kehittäminen lastensuojelulaitok- sessa

Sisällys

1	Johdanto.....	5
2	Nuoret ja päihteiden käyttö.....	6
2.1	Nuoruus ikävaiheena.....	6
2.2	Nuorten päihteiden käytön erityispiirteet.....	7
2.3	Altistavat ja suojaavat tekijät.....	10
2.4	Päihteiden vaikutukset nuoreen.....	12
3	Nuorten kanssa tehtävä päihdetyö.....	15
3.1	Ehkäisevä päihdetyö.....	15
3.2	Tunnistaminen ja puheeksi ottaminen.....	16
3.3	Psykososiaalisen tuen eri lähestymistavat.....	18
3.4	Nuorten päihdehoidon muodot.....	21
4	Lastensuojelulaitokset toimintaympäristönä.....	22
4.1	Lastensuojelu ja sijaishuolto.....	22
4.2	Sijaishuoltoon sijoitetut nuoret.....	24
4.3	Laitoshoido ja lastensuojelulaitokset.....	25
4.4	Hoito- ja kasvatustyö lastensuojelulaitoksessa.....	27
5	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite.....	29
6	Opinnäytetyön toteutus.....	30
6.1	Tutkimuksellinen kehittäminen.....	30
6.2	Living Lab kehittämistyön menetelmänä.....	31
6.3	Käyttäjätiedon kerääminen kehittämistyön tueksi.....	35
6.4	Aineistojen analyysi.....	40
7	Tulokset käyttäjätiedon keräämisestä.....	42
7.1	Aivoriihityöskentelyn tulokset.....	42
7.2	Benchmarking tutustumiskäyntien anti.....	48
7.3	Tulevaisuusverstaas työskentelyn tuotos.....	53
7.4	Yhteenveto ja kehittämissuhteet.....	56
8	Johtopäätökset ja päihdetyön kehittäminen.....	60
9	Pohdinta.....	65
	Kuvat.....	70
	Lähteet.....	71

Liitteet

- Liite 1 Saatekirje työntekijöille
- Liite 2 Ohjaavat kysymykset työntekijöille
- Liite 3 Saatekirje lastensuojelulaitoksille
- Liite 4 Benchmarking tutustumiskäyntien aihealueet
- Liite 5 Saatekirje nuorille
- Liite 6 Saatekirje huoltajille
- Liite 7 Suostumuslomake
- Liite 8 Aivoriihityöskentelyn aineiston sisällön analyysi
- Liite 9 Benchmarking tutustumiskäyntien aineiston sisällön analyysi
- Liite 10 Tulevaisuusverstaas työskentelyn aineiston sisällön analyysi

Tiivistelmä

Marjo Paukkunen

Nuoret ja päihteet –päihdetyön kehittäminen lastensuojelulaitoksessa, 96 sivua, 10 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta

Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen koulutusohjelma

Ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Opinnäytetyö 2017

Ohjaajat: Yliopettaja Tuija Nummela ja yliopettaja Anja Liimatainen Saimaan ammattikorkeakoulu ja ohjaaja Sari Kauria, Familiar Oy.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli lastensuojelulaitoksessa tehtävän päihdetyön kehittäminen. Tarkoituksena oli tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksena tuottaa kehittämis ehdotuksia sekä päihdetyön opas Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksille. Menetelmänä sovellettiin Living Lab toimintaa, jossa keskeistä on eri toimijoiden ja käyttäjien osallistaminen kehittämistyöhön. Kehittämistyöhön osallistuivat Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksen työntekijät, asiantuntijat muista lastensuojelulaitoksista sekä lastensuojelulaitokseen sijoitetut nuoret.

Erilaisten osallistavien menetelmien avulla kerättiin käyttäjätietoa eri toimijoilta kehittämistyön tueksi. Käyttäjätiedon kerääminen toteutettiin neljässä eri vaiheessa. Menetelminä käytettiin aivoriihityöskentelyä työntekijöiden kanssa, benchmarking tutustumiskäyntejä toisiin lastensuojelulaitoksiin sekä tulevaisuusverstaas menetelmää nuorten kanssa. Lehtosaran kehittämistyöryhmässä tehtiin koonti käyttäjätiedon keräämisestä saaduista tuloksista, keskusteltiin johtopäätöksistä ja päihdetyön kehittämisen linjauksista. Kerätty aineisto analysoitiin sisällön analyysin avulla. Kehittämis ehdotukset sekä päihdetyön opas työstettiin kirjalliseen muotoon hyödyntäen saatuja tuloksia.

Keskeisimmät tulokset ja kehittämis ehdotukset Familiar Lehtosaran lastensuojeluyksiköille olivat: osaamisen vahvistaminen, päihdetyön prosessisuunnitelman työstäminen yksiköihin, vaikuttavien lähestymistapojen vahvistaminen yksiköiden arjessa sekä omana kehittämisen osa-alueena nousi esiin päihdetyön oppaan työstäminen. Kehitettäessä lastensuojelulaitoksissa tehtävää päihdetyötä, tulosten perusteella suositellaan yleisesti tarkasteltavaksi seuraavien osa-alueiden tasoa omassa toimintaympäristössä: nuorten kohtaaminen ja vuorovaikutus, työntekijöiden moniammatillinen osaaminen ja päihdetyön tieto-taito, työskentelyn sisältö, menetelmät ja käytettävät lähestymistavat, prosessien selkeys ja arviointimenetelmät, käytössä olevat työskentelymateriaalit, yksikön profiilin arviointi nuoren tarpeen mukaan, arjen struktuuri ja työtä tukevat rakenteet sekä yksikön toimintakulttuuri. Erityisen tärkeä on myös määrittellä ja erottaa päihdehoito ja päihdetyö kehitettäessä lastensuojelulaitoksissa tehtävää päihdetyötä.

Asiasanat: nuoret, päihteet, päihdetyö, lastensuojelulaitos, kehittäminen

Abstract

Marjo Paukkunen

Young people and drugs –the development of substance abuse work in a child welfare institution. Number of Pages 96, Number of Appendices 10

Saimaa University of Applied Sciences

Health Care and Social Services Lappeenranta

Master's Degree Program in Development and Management of Social Services

Master's thesis 2017

Instructors: Principal Lecturer Tuija Nummela and Principal Lecturer Anja Liimatainen Saimaa University of Applied Sciences and Sari Kauria Familiar Ltd

The aim of this thesis was to develop the substance abuse work at the child welfare institution. As a result of the research development work, the purpose was to produce development proposals and a guide to substance abuse work for Familiar Lehtosara's child welfare institutes. Living Lab method was applied in this research-development work. Actors involved in the development work were the employees of Familiar Lehtosara's child welfare Institutions, experts from other child welfare institutions and young people from the Familiar Lehtosara's child welfare institution.

Different methods were used to gather user information from different actors. The collection of user information was carried out in four different stages. The methods used were brainstorming with employees, benchmarking visits to other institutions, and a future-oriented working method in the group with young people. The meeting of the Lehtosara development workgroup summarized the results of the collection of user information, discussed the conclusions and the guidelines for development of substance abuse work. The collected data was analyzed by content analysis. The development proposals and a guide to substance abuse work were worked out in written form using the gathered information and results.

Key findings and development proposals for Familiar Lehtosara's child welfare institutions were: strengthening competence of employees, refining the substance abuse work process in units, to reinforce impressive approaches in the everyday life of the units, and developing a substance abuse work guide. Based on the results, it is also recommended to look at the level of following sub-areas when developing the substance abuse work in child welfare institutions in general: the encounter and interaction with young people, multiprofessional competence of employees and know-how of substance abuse work, content of work, methods and approaches to use, clarity of processes and assessment methods, evaluation of the unit's profile as needed, the structure of the day and the structures supporting the work as well as the unit's operating culture. As a conclusion, it is also particularly important to define and distinguish between substance abuse care and substance abuse work when developing substance abuse work at child welfare institutions.

Keywords: young people, drugs, substance abuse work, child welfare institution, development

1 Johdanto

Opinnäytetyö Nuoret ja päihteet –päihdetyön kehittäminen lastensuojelulaitoksessa on työelämälähtöinen tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka lähtökohtana on työelämän arjesta noussut tarve käytännön työn kehittämiseksi. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Familiar Oy:n Lehtosara Lappeenrannan ja Joutsenon lastensuojeluyksiköt. Opinnäytetyöprosessi käynnistyi kun omassa työssäni Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksissa olimme havainneet työyhteisössä haasteena päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelyn. Lehtosaran työyhteisöissä käytiin paljon keskustelua siitä mitä päihdetyö lastensuojelulaitoksessa on, mitä sen tulisi olla ja miten pystyisimme entistä paremmin vastaamaan tämän hetken haasteisiin yksityisenä sijaishuollon palveluntuottajana ja kuntien kumppanina.

Tänä päivänä sijaishuoltoon sijoitetut lapset ovat aiempaa vanhempia ja siten usein jo nuoruusikäisiä. Tämä tarkoittaa myös sitä, että nuorten ongelmat ja haasteet ovat usein aiempaa monimuotoisempia ja vaikeampia. (Sinkkonen 2015, 148.) Ongelmien sekä haasteiden monimuotoisuus näkyy muun muassa nuorten päihteillä oireilun lisääntymisenä. Päihteisiin liittyvä problematiikka on tullut haastavammaksi sen myötä, että päihteiden saatavuus nuorille vaikuttaa olevan aiempaa helpompaa ja nuorten asenteet päihteitä kohtaan ovat muuttuneet aiempaa sallivammiksi. Vaikuttavalle sijaishuollolle on keskeistä pystyä vastaamaan muuttuviin tarpeisiin sekä kykyä kohdata ja hoitaa nuoria, joiden ongelmat ovat monimuotoisia ja kasautuneita. Lastensuojelun sijaishuollossa on tärkeää pystyä tuomaan nuoren tarvitsema apu ja tuki hänen omaan asuinympäristöönsä, jotta välttyään sijaishuoltopaikkojen muutoksilta.

Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksissa päihdetyötä toteutetaan yhteistyössä hoitotahon kanssa siten, että lastensuojeluyksiköiden arjessa tehtävä päihdetyö tukee hoitotahon antamaa avohoitoa. Tämän opinnäytetyön ja tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteena on lastensuojelulaitoksessa tehtävän päihdetyön kehittäminen. Tarkoituksena on kehittämisohjeiden ja päihdetyön oppaan tuottaminen Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitosten työntekijöille. Menetelmänä tässä kehittämistyössä sovellettiin Living Lab toimintaa. Kehittämistyön tueksi kerättiin käyttäjätietoa eri toimijoilta erilaisten osallistavien menetelmien avulla.

2 Nuoret ja päihteiden käyttö

2.1 Nuoruus ikävaiheena

Lastensuojelulaki määrittelee lapseksi alle 18-vuotiaan ja nuoreksi 18-20-vuotiaan (Lastensuojelulaki 417/2007). Kehityspsykologian näkökulmasta nuoruus nähdään ikävaiheena, joka sijoittuu ikävuosille 12-20-vuotta (Dunderfelt 2011, 84). Tässä opinnäytetyössä käytetään käsitettä nuori tarkoittaen iältään 12-20-vuotiaita nuoria. Nuoruus on keskeinen kehitysvaihe ajatellen myöhempää terveyttä, elintapoja sekä mielen hyvinvointia ja terveyttä. Nuoruudessa omaksumaan monet vakiintuvista tottumuksista esimerkiksi päihteiden käytön suhteen. (von der Pahlen ja Marttunen 2012, 214.) Nuoruusikää pidetään siirtymäaikana lapsuudesta aikuisuuteen ja kehitystä tässä ikävaiheessa vievät eteenpäin monet muutokset liittyen fyysiseen kasvuun ja kypsymiseen, ajattelun ja ajattelutaitojen kehittymiseen sekä sosiaalisiin tekijöihin ja sosiaalisen kentän laajentumiseen. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen ja Ruoppila 2010, 124-125. Nolen-Hoeksema, L. Fredrickson, R. Loftus, Lutz 2014, 93-95.)

Aivojen kehitys on voimakasta läpi nuoruusiän ja samanaikaisesti nuoren aivot ovat erityisen herkkiä erilaisten ulkoisten ärsykkeiden, kuten päihteiden, voimakkaan stressin ja psyykkisten traumojen haitallisille vaikutuksille. (Marttunen ja Karlsson 2014, 7, National Institute on Drug Abuse. 2014, 3.). Erityisesti muutosta tapahtuu aivojen osissa, jotka liittyvät tunteisiin ja motivaatioon. Nämä aivojen osat reagoivat herkemmin ulkoisille ärsykeille. (Nolen-Hoeksema ym. 2014, 93-94.) Nuoruus on myös voimakasta yksilöllisyyden heräämisen aikaa, jolloin omaa elämää on opittava ohjaamaan oman yksilöllisyyden kautta yhä tietoisemmin suhteessa muihin ihmisiin ja ympäristöön. Nuori etsii omaa minäkuvaansa ja tapansa hahmottaa maailmaa. Tähän elämänvaiheeseen liittyy uhmaa ja tunnevyöryjä nuoren käydessä itsenäistymisen taistelujaan. Nuoren koko psyykinen maailma käy läpi suuren muutoksen. (Dunderfelt 2011, 85-88.)

Kehitys nuoruudessa on hyvin yksilöllistä; toisilla nuorilla ulospäin näkyvä kuo-huntavaihe voi olla hyvinkin voimakas, kun taas toisilla ei ole sitä ollenkaan (Marttunen ja Karlsson 2014, 7). Yhä enenevässä määrin nuori itse ohjaa omaa kehi-

tystään tekemällä valintoja ja ratkaisuja kaverisuhteiden, harrastusten ja esimerkiksi koulutuksen suhteen. Nuoruuteen liittyy paljon mahdollisuuksia ja haasteita, jotka kanavoivat monilla tavoin nuoren toimintaa sekä valintoja ja päätöksiä. Nuori ohjaa omaa elämäänsä valitsemalla erilaisia polkuja ja kehitysympäristöjä. (Nurmi ym. 2010, 124-132.) Terveysteen, terveystottumuksiin ja päihteisiin liittyviä asenteita, tietoja ja taitoja nuoret omaksuvat heitä ympäröivässä sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä. (Pirskanen 2011, 4.) Kavereiden ja vertaisten rooli korostuu nuoruudessa ja heidän kanssaan vietetty aika lisääntyy merkittävästi. Vertaisten vaikutus nuoreen ja hänen käyttäytymiseensä on huomattava. (Nolen-Hoeksema ym. 2014, 95.)

Mahdollisuuksien ja haasteiden lisäksi nuoruus on haavoittuvuuden aikaa. Joillekin nuorille kasautuu nuoruusvuosien aikana ongelmia ja haasteita, jotka voivat ilmetä joko henkisenä pahoinvointina tai ulkoisena häiriökäyttäytymisenä. Ulkoisella häiriökäyttäytymisellä tarkoitetaan muun muassa käytöshäiriöitä, aggressiivisuutta ja rikollisuutta. Nuorten tunneperäisistä ja sisäänpäin suuntautuvista ongelmista tyypillisimpiä ovat masennus ja ahdistuneisuus. (Nurmi ym. 2010, 150-152.) Erilaiset mielenterveyden häiriöt nuorilla ovatkin varsin yleisiä. Tutkimusten mukaan jopa 20-25 % nuorista kärsii jostain mielenterveyden häiriöstä. Tyypillistä nuoruuden mielenterveyshäiriöille on, että erilaisia häiriöitä esiintyy nuorilla samanaikaisesti useampia. Häiriöistä yleisimpiä ovat mieliala-, ahdistuneisuus-, käytös-, ja päihdehäiriöt. (Marttunen ja Karlsson 2014, 10-11.) Päihteiden käytön ja sen aloittamisen suhteen siirtyminen nuoruudesta varhaisaikuisuuteen on hyvin kriittistä aikaa (Holmberg, Salo-Chydenius, Kurki, Hämäläinen 2015, 363). Erityisesti lastensuojelun asiakkaat, käytöshäiriöistä kärsivät nuoret, koulupudokkaat sekä rikoksia tekevät nuoret ovat erityisen suuressa riskiryhmässä päihteiden käytön ja siihen liittyvän riskikäyttäytymisen suhteen (Niemelä 2016, 313).

2.2 Nuorten päihteiden käytön erityispiirteet

Suomalaisten nuorten päihteiden käyttö on hyvin alkoholipainotteista, jos tilastoja verrataan muihin teollistuneisiin maihin. Esimerkiksi kannabista kokeilleiden luvut Suomessa ovat vain noin puolet monien Länsi-Euroopan maiden vastaavista luvuista. (Nurmi ym. 2010, 154.) Keskimäärin suomalaiset nuoret alkavat käyttää

päihteitä 12-13-vuotiaana (von der Pahlen, Lepistö ja Marttunen 2014, 114). Joidenkin nuorten päihdekokeilut voivat olla hyvin hillittyjä. Joillain nuorilla päihdekokeilut johtavat kuitenkin kokeiluista runsaaseen, päihtymystä tavoittelevaan päihteiden käyttöön. Nuorten tekemiin valintoihin vaikuttavat nuoren elämäntilanne, voimavarat sekä erilaiset taustatekijät. (Pirskanen 2011, 4.)

Päihteillä tarkoitetaan keskushermostoon vaikuttavia aineita, joita käytetään niiden psyykkisten vaikutusten vuoksi. Päihteisiin luetaan alkoholi ja tupakka sekä laittomat huumausaineet. Lisäksi päihteisiin luetaan päihtymistarkoituksessa käytetyt lääkkeet ja liuottimet. (Holmberg 2010, 11.) Huumeista puhuttaessa tarkoitetaan opiaatteja, kannabistuotteita, hallusinogeeniä, joukkoa stimulantteja kuten amfetamiini, kokaiini sekä niin sanottuja muuntohuumeita ja huumeina käytettyjä lääkkeitä, kuten bentsodiatsepiineja ja barbituraatteja (Seppä, Aalto, Alho ja Kiianmaa 2012, 8).

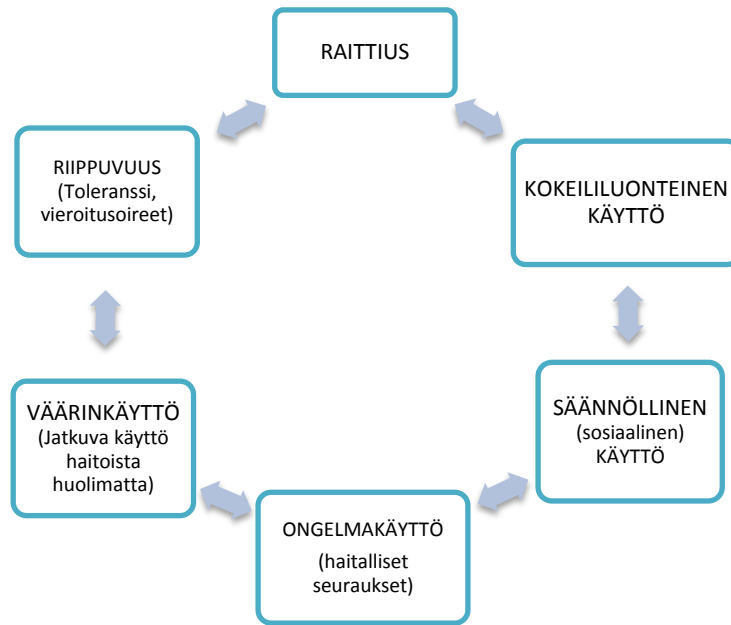
Huumausaineet luokitellaan usein juuri niiden vaikutusten mukaan keskushermostoa stimuloiviin tai keskushermostoa lamaaviin aineisiin ja hallusinogeenisiin. Stimuloivat aineet vaikuttavat yleisesti piristävästi ja energisoivasti, lamaavien aineiden vaikutukset ovat rentouttavia ja rauhoittavia, kun taas hallusinogeenit vaikuttavat laajentaen käyttäjän tajunta- ja tunnetiloja sekä toimivat herkistäen ja vääristäen käyttäjän aistikokemuksia. Cannabis on huumausaine, joka voi vaikuttaa kaikilla edellä mainituilla tavoilla. (A-klinikkasäätiö 2014.) Markkinoilla esiintyy ja sinne tulee jatkuvasti uusia päihdyttäviä aineita, joita ei ole vielä ehditty luokitella laittomiksi huumausaineiksi. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ylläpitää ja päivittää luetteloa laittomista huumausaineista Euroopan unionin suositusten mukaisesti. (Holmberg 2010, 11.) Uusien synteettisesti valmistettujen aineiden eli muuntohuumeiden vaikutuksista, vahvuuksista ja riskeistä ei ole olemassa tarkkaa tietoa. (A-klinikkasäätiö 2014.)

Suomalaisten nuorten valtapäihde on edelleen alkoholi (von der Pahlen ja Marttunen 2012, 213). Suomalaisten nuorten päihteiden käyttöä on seurattu muun muassa nuorten terveystapatutkimusten ja kouluterveyskyselyjen avulla. (Von der Pahlen ja Marttunen 2012, 214.) Nuorten tupakoinnin osalta tutkimusten mukaan käyttö näyttää vähentyneen 2000-luvulla (Raitasalo, Huhtanen, Miekkala

2016). Alkoholin käytön osalta tutkimukset ovat osoittaneet, että nuorimpien raitius on yleistynyt ja alkoholin käyttö on vähentynyt, mutta 18-vuotiaiden keskuudessa alkoholin käyttö on edelleen yleistä. Laittomista huumeista nuoret usein ensimmäisenä kokeilevat kannabista. Suomessa nuorten asenteet huumeiden käyttöä kohtaa ovat muuttuneet aiempaa sallivammiksi, joka voi osaltaan ennakoita huumeekokeilujen yleistymistä (von der Pahlen, Lepistö ja Marttunen 2014, 109-110). Viimeisimmän kansallisen kouluterveyskyselyn mukaan perusopetuksessa olevista 8. ja 9. luokkalaisista 7,5% oli kokeillut marihuanaa tai kannabista ainakin kerran. Lukiossa opiskelevista 1. ja 2. luokkalaisista vastaava luku oli 11,6% ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista 20,6%. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017.)

Usein eri päihteiden käyttötavat ovat yhteydessä toisiinsa. Nuoret, jotka tupakoivat ja käyttävät alkoholia, kokeilevat huumeita useammin kuin ne nuoret, jotka eivät käytä mitään päihteitä. (von der Pahlen, Lepistö ja Marttunen 2014, 111.) Suomessa huumeet nuorten keskuudessa ovat arkipäiväistäyneet siten, että niiden hankkimista pidetään helpompana kuin ennen. Aiempaa useammin nuorten tuttavapiiriin kuuluu myös joku, joka on käyttänyt huumaavia aineita tai tarjonnut niitä heille. Vesipiipun käyttö nuorten keskuudessa on myös yleistynyt. (von der Pahlen ja Marttunen 2012, 214.)

Tutkimusten mukaan muita huumeita, kuten kokaiinia, amfetamiinia tai opiaatteja kokeillen nuorten osuus vaihtelee runsaan puolen prosentin ja kahden prosentin välillä kaikista nuorista. Muuntohuumeiden, kuten MDPV:n ja synteettisen kannabiksen yleistymisestä nuorten keskuudessa on myös saatu viitteitä. (von der Pahlen ja Marttunen 2012, 214.) Huumeiden käyttöä pidetään aina väärinkäyttönä, mutta kaikki väärinkäyttö ei aina merkitse riippuvuutta. (Seppä ym. 2012, 8.) Valtaosa päihteitä kokeilleista nuorista ei tule niistä riippuvaisiksi (von der Pahlen ja Marttunen 2012, 214). Nuorten päihteiden käyttöä voidaan kuvata prosessina (Kuva 1.), jossa päihteiden käytön ja haitallisuuden tasot vaihtelevat.

Kuva 1. Prosessimaisuus nuorten päihteiden käytössä. (Pirskanen 2011, 5.)

Jotkut nuorista siirtyvät kokeiluluonteisesta päihteiden käytöstä säännölliseen ja sosiaaliseen käyttöön esimerkiksi ystäväpiirissä. Silloin kun päihteiden käyttö aiheuttaa haittoja puhutaan jo ongelmakäytön vaiheesta. Päihteiden käytön edelleen jatkuminen haitoista huolimatta voi johtaa väärinkäyttöön tai jopa riippuvuuteen. (Pirskanen 2011, 5.)

2.3 Altistavat ja suojaavat tekijät

Nuorten päihteiden kokeilun ja käytön taustalla on monia syitä, jotka saattavat liittyä uusien kokemusten hakemiseen, hyvän olon tavoitteluun, ongelmien helpottamiseen päihteillä, suorituskyvyn parantamiseen tai yksinkertaisimmillaan vertaisten painostukseen. (National Institute on Drug Abuse. 2014, 3, 13.) Nuorille, joille on kertynyt ja kasautunut erilaisia riskitekijöitä, on myös suurin vaara myöhemmin ajautua käyttämään väärin päihteitä (von der Pahlen ja Marttunen 2012, 214). Riskitekijöiden kasautuminen altistaa lisäksi myöhempään päihderiippuvuuteen. Riskitekijät voivat liittyä nuoren persoonallisuuteen, perinnöllisiin taipumuksiin, perheeseen, perheen toimintakykyyn tai muihin ympäristöön liittyviin seikkoihin. (von der Pahlen ym. 2014, 119, National Institute on Drug Abuse.

2014, 3.) Nuorten päihteiden käyttö on aikuisten tapaan kytköksissä myös syrjäytymiseen. Nuorten kohdalla yksi merkittävä syrjäytymistä edistävä tekijä on ystävien puute. Syrjäytymiseen ja sen riskiin voi lisäksi liittyä masennusoireita ja koulukiusaamista. (Holmberg 2010, 14.)

Jo lapsuudessa havaittavat impulsiivisuus, aggressiivisuus ja muut itsehillinnän vaikeudet ovat nuoreen itseensä ja käyttäytymiseen liittyviä vaaratekijöitä ja persoonallisuuteen liittyviä ominaisuuksia, jotka voivat altistaa myöhemmälle päihteiden käytölle ja päihdehäiriöiden kehittymiselle. Päihteiden käytön riskille altistavat myös temperamenttiin liittyvät tekijät, kuten tunteiden hallinnan vaikeudet tai elämishakuisuus. Myös monet mielenterveyden häiriöt, kuten aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö tai käytöshäiriöt voivat ennustaa nuoruudessa kohdattavia päihteiden käytön ongelmia. (von der Pahlen ja Marttunen 2012, 216)

Ympäristötekijöistä keskeisin vaikutus on kaveripiirillä ja kavereiden suhtautumisella päihteisiin. Kaveripiirissä ilmenevä ihannoiva suhtautuminen päihteisiin tai epäsosiaalinen käytös ja runsas päihteiden käyttö voi altistaa nuorta päihteiden käytölle. (von der Pahlen ja Marttunen 2012, 216.) Nuoruusiässä päihteiden käyttö on hyvin sosiaalista toimintaa ja harvinaista on, että nuori käyttäisi päihteitä yksin (Niemelä 2016, 311). Ympäröivän yhteiskunnan päihdekulttuuri ja päihteiden helppo saatavuus ja halpa hinta osaltaan vaikuttavat nuoren päihteiden käytön riskiin. Perheen merkitys on myös keskeinen tekijä ja etenkin vanhempien oma päihteiden väärinkäyttö, vanhempien mielenterveyden häiriöt, puutteellinen vanhemmuus tai sallivuus nuoren päihteiden käytölle ovat altistavia tekijöitä. (von der Pahlen ja Marttunen 2012, 216). Aikuisten rooli on hyvin keskeinen pohdittaessa nuorten päihteiden käyttöä. Aikuiset näyttävät mallia lapsille ja nuorille ja heidän valinnoillaan on merkitystä sille, että oppivatko nuoret käyttämään päihteitä vastuullisesti. (Holmberg 2010, 14.)

Päihderiippuvuuksien kehittyminen on osittain kytköksissä myös geneettisiin tekijöihin. Nuori, jolla on päihderiippuvuudelle altistavat perintötekijät, on suuremmassa riskissä ajautua käyttämään päihteitä ja kuin nuori, jolla perinnöllisesti altistavia tekijöitä ei ole. Geneettisen perimän omaava nuori on myös suuremmassa vaarassa tulla riippuvaiseksi päihteistä. (von der Pahlen ja Marttunen

2012, 216.) Tutkimusten mukaan päihteiden käyttö on erittäin voimakkaasti pe-
riytyvää. (Kendler, K., Maes H., Sundqvist, K., Ohlsson, H., Sundqvist, J. 2014).

Perheen vuorovaikutuksen merkitystä ja vanhemmuutta korostetaan nuorten
päihteiden käytön taustalla vaikuttavina tekijöinä. Huolenpito yhdistettynä ohjaa-
vaan kasvatukseen ovat yhteydessä vähäisempään päihteiden käyttöön. (Nurmi
ym. 2010, 154.) Tärkeimpinä päihteiden käytöltä suojaavina tekijöinä pidetään
siten perheeseen liittyviä tekijöitä, kuten riittävän vahvaa vanhemmuutta, per-
heen jäsenten välisiä läheisiä suhteita sekä toimivaa vuorovaikutusta ja keskus-
teluyhteyttä lasten ja vanhempien välillä. Nuoren omilla ominaisuuksilla, kuten
älykkyydellä, positiivisella temperamentilla, nuoren uskolla omiin kykyihin sekä
ongelmienratkaisutaidoilla nähdään olevan myös päihteiden käytöltä suojaavia
vaikutuksia. (von der Pahlen ja Marttunen 2012, 217.) Yhteisötasolla keskeinen
suojaava tekijä on hyvät osallistumisen mahdollisuudet. Myös yhteisiin asioihin
osallistumisen näkeminen positiivisena asiana vaikuttaa päihteiden käytöltä suo-
jaavasti. Tärkeää on myös harrastustoiminta. Yksilötasolla suojaavasti vaikutta-
vat hyvä itsetunto, toimiva sosiaalinen verkosto ja hyvät sosiaaliset suhteet kai-
ken kaikkiaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a.)

2.4 Päihteiden vaikutukset nuoreen

Päihteiden käyttöön liittyy aina eriasteisia terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavia
riskejä. Tiedetään, että päihteet vaikuttavat ja muokkaavat aivojen perustarpeita
käsitteleviä hermoratoja ja tuhoavat hermosoluja ainakin väliaikaisesti silloin, kun
päihteiden käyttö on aloitettu jo nuorena. (Holmberg 2010, 11-14.) Päihteiden
käyttö voi vaikuttaa haitallisesti aivokudoksen kasvuun ja aiheuttaa kehityksen
häiriöitä sekä aikuistumisprosessin häiriintymistä. Haitalliset vaikutukset näkyvät
myös oppimiskyvyn sekä muistin heikentymisenä. Päihteiden käyttö vaikuttaa
kasvaviin ja kehittyviin nuoriin aikuisia haitallisemmin. (Terveyden ja hyvinvoinnin
laitos 2014b.)

Päihteiden haitalliset vaikutukset eivät ole pelkästään fyysisiä. Käyttö voi aiheut-
taa hyvin nopeasti myös sosiaalisia ongelmia nuorille. Päihteiden vaikutuksen
alaisena nuoren riskinottokynnys madaltuu ja joidenkin päihteiden käyttö lisää
aggressiivisuutta. Päihtymystila altistaa nuoria väkivallalle sekä tekijän että uhrin

asemassa. Päihteiden käyttö voi altistaa lisäksi harkitsemattomaan seksuaaliseen kanssakäymiseen, ajoneuvon ajamiseen päihtyneenä tai päihtyneen kuljettajan kyydissä olemiseen sekä omaisuusrikoksiin. Merkittävää haittaa nuorille aiheutuu myös päihteiden käyttöön liittyvistä tapaturmista. Päihteet vaikuttavat myös nuorten koulunkäyntiin päihteiden käytön selvästi lisäten poissaloja ja ammatillisen koulutuksen tai lukion keskeyttämisiä. (von der Pahlen ym. 2014, 111, National Institute on Drug Abuse. 2014, 4.)

Päihteiden käyttö alistaa nuoria myös mielenterveydenongelmille. (National Institute on Drug Abuse. 2014, 5-6.) Erilaisten psykiatrisia häiriöiden todennäköisyys on suurentunut päihteitä käyttävillä nuorilla. (American academy of Pediatrics 2011, 9). Mitä aiemmin nuori aloittaa päihteiden käytön ja mitä runsaampaa se on, sitä todennäköisempää on nuoren oireilu myös muulla tavoin psyykkisesti. Päihdeongelmiin liittyvistä mielenterveyden häiriöistä yleisimpiä ovat käytös- ja tarkkaavaisuushäiriöt sekä mieliala- ja ahdistuneisuushäiriöt. Nuorten päihdehäiriöihin liittyy vahvasti itsemurhan tai itsemurhayritysten riski. Mielenterveyden häiriöiden suhde päihdeongelmaan vaihtelee siten, että jotkin häiriöt voivat altistaa päihteiden käytölle, kun taas joidenkin häiriöiden kohdalla on toisinpäin. (von der Pahlen ym. 2014, 111.)

Huumausaineiden käytöstä johtuvat haitat ovat yhteydessä siihen mitä päihdettä käytetään ja miten. Eri aineille on myös erilaisia lyhyt- ja pitkäaikaisvaikutuksiin. Osa haitoista voi liittyä myös huumausaineiden käytön alakulttuuriin. Kannabiksen käytöstä voi seurata esimerkiksi ahdistus- ja paniikkihäiriöitä tai se voi altistaa psykoottisille oireille. Amfetamiinin ja muiden stimulanttien haitoista keskeisimmät ovat unihäiriöt, laihtuminen, fyysinen huonokuntoisuus ja psykoottiset oireet. Heroiini ja opioidit aiheuttavat herkästi fyysistä riippuvuutta, joka ilmenee pakonomaisena tarpeena käyttää päihdettä. Heroiiniin liittyy vahvasti myös yliannostuksen riski. Aineet, joita käytetään suonensisäisesti altistavat käyttäjän erilaisille veriteitse leviävälle taudeille sekä erilaisille iho- ja verisuonitulehduksille. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014c.)

Suomaisten sekä kansainvälisten tutkimusten mukaan, varhain aloitettu alkoholin käyttö altistaa myöhemmille päihdehäiriöille. Nuorena aloitetut alkoholikokeilut

lisäävät todennäköisyyttä, että alkoholia käytetään aikuisena usein ja paljon. Tutkimusten mukaan varsinaiset päihdehäiriöt alkavat kehittyä noin 14-15-vuotiaana. Joidenkin arvioiden mukaan noin viisi prosenttia nuorista kärsii diagnosoidusta päihdehäiriöstä. Huomattavasti useammilla nuorilla on muita eriasteisia päihdeongelmia. Tavanomaista on, että päihdehäiriöstä kärsivä nuori käyttää samanaikaisesti useampia pähteitä kuten tupakkaa, alkoholia, huumeita tai lääkkeitä. Päihdehäiriöt ovat usein pitkäkestoisia, vaikeahoitoisia ja helposti uusiutuvia. (von der Pahlen ym. 2014, 111-114.)

Päihdehäiriöistä puhuttaessa tarkoitetaan joko päihteiden väärinkäyttöä tai päihderiippuvuutta. Väärinkäytöstä on kysymys silloin, jos nuorella toistuvasti esiintyy kyvyttömyyttä suoriutua arkielämän velvoitteista työssä, koulussa tai kotoa tai nuorella esiintyy toistuvasti päihteidenkäyttöä fyysisesti vaarallisissa tilanteissa tai nuori toistuvasti rikkoo lakia tai jos nuoren päihteiden käyttäminen jatkuu, vaikka nuori olisi aiheuttanut pysyvän tai toistuvan sosiaalisen ongelman tai ihmissuhdeongelman. Päihdehäiriö todetaan, jos seuraavista kriteereistä vähintään kolme täyttyy nuoren elämässä: nuorella on pakonomainen halu käyttää pähteitä, päihteiden käytön kontrolli on heikentynyt, pähteet aiheuttavat vieroitusoireita, päihdettä tarvitaan aiempaa suurempia määriä, pähteistä ja niiden käytöstä on tullut elämän keskeinen sisältö ja nuori jatkaa päihteiden käyttöä haitoista huolimatta. (von der Pahlen ym. 2014, 114.)

Päihderiippuvuuksia voidaan tarkastella osittain päällekkäisten ulottuvuuksien mukaan. Fyysisestä riippuvuudesta on kyse silloin, kun käyttäjän elimistö on totunut päihdyttävään aineeseen. Elimistön on tällöin fysiologisesti mukautunut päihteeseen, jolloin fyysinen toleranssi päihdettä kohtaan on kasvanut altistumisen aikana. Fyysisiä vieroitusoireita esiintyy jos päihteeseen vaikutus loppuu äkillisesti. Psykkinen riippuvuus ilmenee pakonomaisena tarpeena ja himona käyttää päihdettä ilman, että siihen välttämättä liittyy fyysisiä vieroitusoireita. Psykkisen riippuvuuden muodostumiseen vaikuttavat käyttäjän tunnereaktiot, ongelmanratkaisutaidot, päättely, päätöksenteko ja valitseminen. Psykkiseen riippuvuuteen liittyy käytöstä seuraavan psykkinen helpotuksen tunteen odotus. (Holmberg 2010, 40.) Sosiaalinen riippuvuus on vahvasti kytköksissä päihteiden

käyttöä vahvistaviin sosiaalisiin suhteisiin. Tähän riippuvuuden ulottuvuuteen liittyy vuorovaikutus ja ihmissuhteet; usein päihteiden käyttäjä kokee yhteenkuuluvuutta ryhmän jäsenien kanssa, joita päihteiden käyttö yhdistää. Henkinen riippuvuus taas koskee ajatusmaailmaa, elämäkatsomusta tai ilmapiiriä, joka liittyy päihteiden käyttöön. Päihderiippuvuus voi ilmetä samanaikaisesti kaikissa ulottuvuuksissa tai ihminen voi olla riippuvainen vain osassa niissä. (Holmberg 2010, 40.)

3 Nuorten kanssa tehtävä päihdetyö

3.1 Ehkäisevä päihdetyö

Suomen lainsäädäntö myös yksiselitteisesti puoltaa nuorten päihteettömyyttä. Laki kieltää alkoholin ja tupakan myymisen ja välittämisen alle 18-vuotiaille. Alkoholi- ja tupakkatuotteiden hallussapito on myös kielletty alle 18-vuotiailta. Huumausaineiden käyttö, myyminen ja välittäminen ovat laitonta kaikille riippumatta henkilön iästä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014d.) Ehkäisevällä päihdetyöllä pyritään ehkäisemään ja vähentämään päihteiden käytöstä aiheutuvia haittoja. Valtakunnallisesti ehkäisevän päihdetyön koordinoinnista on vastuussa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaa myös ehkäisevän päihdetyön ohjauksesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017.) Ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskeva laki (EPT-laki 523/2015) varmistaa ehkäisevän päihdetyön toimintaedellytysten tasa-arvoista toteutumista eri toimintaympäristöissä. Ehkäisevä päihdetyö on keskeinen osa ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 13-14.)

Ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan eri tasoilla vaikuttamalla muun muassa päihteiden käytön saatavuuteen, hintaan, päihteitä koskeviin asenteisiin sekä tietoihin, käyttötapoihin sekä vaikuttamalla olosuhteisiin, jotka synnyttävät päihteiden käyttöä ja päihteiden käyttöä tukevaan kulttuuriin. Ehkäisevä päihdetyö on siten paljon muutakin kuin vain päihdevalistusta. (Kylmänen 2005, 9.) Nuorten päihteiden käyttöön on kannattavaa pyrkiä vaikuttamaan erilaisilla ehkäisevän työn menetelmillä (Holmberg, Salo-Chydenius, Kurki, Hämäläinen 2015, 364). Keskeinen ja tärkeä periaate nuorten kanssa tehtävässä ennaltaehkäisevässä työssä tulisi

olla päihteiden käytöltä suojaavien tekijöiden vahvistaminen sekä riskitekijöiden vähentäminen nuorten elämässä. (National Institute on Drug Abuse. 2003.)

3.2 Tunnistaminen ja puheeksi ottaminen

Päihteiden käytön ja siitä aiheutuvien haittojen ennalta ehkäisy on aina parempi vaihtoehto kuin päihteiden käytöstä johtuvien ongelmien hoito, mutta päihteiden käytöstä aiheutuvien haittojen ja sairauksien minimoinnissa keskeisessä asemassa on varhainen tunnistaminen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Nuorten päihteiden käytön ongelmat olisi tärkeää tunnistaa jo varhaisessa vaiheessa, kun käyttö on runsasta, mutta ei ole aiheuttanut vielä riippuvuutta tai psykososiaalisia ongelmia. (von der Pahlen ym. 2014, 116.) Varhainen päihteiden käyttö on suurin riskitekijä myöhemmälle päihdehäiriölle. (National Institute on Drug Abuse. 2014, 5). Satunnaisen päihteiden käytön havaitseminen voi olla hyvin haastavaa ja havaitsemista vaikeuttavat myös nuoruuden normaaliin ikäkehitykseen kuuluvat mielialan vaihtelut ja ajoittainen arvaamaton käytös. Usein nuoret eivät itse näe päihdeongelmaansa ja siten myöskään tarvetta apuun. (von der Pahlen ym. 2014, 116.)

Päihteiden väärinkäyttöä voidaan epäillä jos nuori on esimerkiksi sulkeutunut, masentunut, jatkuvasti väsynyt tai hänen käytöksensä on vihamielistä ja yhteistyöhalutonta tai nuori saa usein raivokohtauksia. Huolestuttavia merkkejä päihteiden väärinkäytöstä voivat olla myös nuoren keskittymisvaikeudet, muutokset kaveripiirissä, suhteiden huononeminen omaan perheeseen, koulunarvosanojen romahtaminen, koulupoissaolojen lisääntyminen, mielenkiinnon häviäminen harrastuksiin, muutokset vuorokausirytmissä tai ruokailutottumuksissa, äkilliset muutokset ulkoisessa olemuksessa, rahankäytön lisääntyminen tai että jos kotoa katoaa rahaa. (von der Pahlen ym. 2014, 116.) Hälytysmerkkejä saattavat olla myös toistuvat lyhyet tai luvattomat poissaolot. Epäilyn päihteidenkäytöstä voi herättää myös fyysiset oireet, kuten huonovointisuus, hikoilu tai tärinä. Nuoren haistessa alkoholiille tai selvä päihtymystila ovat merkkejä, joihin on syytä puuttua. Puuttumisen motiivina tulee olla välittäminen ja huoli, joista on hyvä kertoa myös nuorelle. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014e.)

Nuorelta kannattaa aina kysyä suoraan päihteiden käytöstä. Nuoren käyttäessä mitä tahansa päihdettä on tärkeää, että siihen puututaan heti ja seurataan tilanteen kehittymistä. Mitä pidemmällä nuoren päihteiden käytön havaitaan kehittyneen, sitä voimakkaammin siihen on syytä puuttua. Päihteiden käytön selvittämisessä apuna voidaan käyttää erilaisia testejä, kuten AUDIT -kyselyä. (von der Pahlen ym. 2014, 116-117.) Audit (Alcohol Use Disorders Identification Test) on maailman terveysjärjestön kehittämä testi, joka sisältää 10 kysymystä liittyen alkoholin käyttöön. Testillä voidaan tunnistaa alkoholin suurkulutus ja se on todettu antavan monipuolisen kuvan mahdollisista juomiseen liittyvistä riskeistä ja haitoista. SADD (Short-form Alcohol Dependence Data Questionnaire) puolestaan testaa alkoholinriippuvuutta ja tarkastelee sitä asteikolla lievästä vaikeaan ja vähäisistä ongelmista vakavaan riippuvuuteen. Huumeiden käytön ja lääkkeiden väärinkäytön tunnistamisessa sekä niiden vaikeusasteen arvioinnissa voidaan käyttää apuna DUDIT tai DAST-20 testejä. (A-klinikkaääitiö 2016b.)

CRAFFT-kysely on kuusi suullista kysymystä sisältävä kysely, jolla voidaan myös kartoittaa nuoren päihteiden käyttöä. Nuorten päihdemittari ADSUME puolestaan on nuorten päihteidenkäytön seulontaväline, joka on erityisesti kehitetty suomalaisen kouluterveydenhuollon tarpeisiin. (Niemelä 2016, 313, Pirskanen 2007, 98 ja Pirskanen 2011.) Joissain sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä on käytössä euroADAD-haastattelu, jolla kartoitetaan laaja-alaisesti nuoren elämäntilannetta päihteiden käytön lisäksi (von der Pahlen ja Marttunen 2012, 219). Alkoholin käytön havaitsemisessa ja kartoittamisessa laboratoriokokeilla ei ole juurikaan merkitystä. Nuoren huumetestiin tarvitaan nuoren ja hänen vanhempien suostumus. (Niemelä 2016, 313.) Lastensuojelun sijaishuoltoon huostaanotettujen tai kiireellisesti sijoitettujen nuorten kohdalla huumetestit mahdollistuu lastensuojelulain mukaisena rajoitustoimenpiteenä. Edellytyksenä rajoitustoimenpiteelle tulee olla perusteltu epäily päihteiden käytöstä, jotta nuorelle voidaan tehdä henkilönkatsastus. Henkilönkatsastus käsittää puhalluskokeen suorittamisen tai veri-, hius-, virtsa- tai sylkinäytteen ottamisen. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Nuoren kotiympäristön avoin ja keskusteleva ilmapiiri edesauttavat erilaisten konfliktien selvittämistä ja puheeksi ottamista. (von der Pahlen ym. 2014, 117.) Vanhempien tulee ilmaista huolensa nuoren päihteiden käytöstä, mutta selvästi myös

kertoa, ettei sitä hyväksytä. Rakentavaan ja kaksisuuntaiseen keskusteluun pyrkiminen on tärkeää sekä molemmin puolisen luottamuksen säilyttäminen. Nuorta voi pyytää kertomaan päihteiden käytöstään ja tärkeää olisi saada nuori itse miettimään omaan käyttäytymistään niistä näkökulmista, että mikä päihteiden käyttöön on johtanut ja mitä siitä on seurannut. (von der Pahlen ja Marttunen 2012, 217-218.) Tärkeää on aktiivisesti kuunnella nuorta ja hänen näkemystään ja kokemustaan asioista. Positiivisesti nuoren itsetuntoon vaikuttavat nuoren arvostaminen ja todeksi ottaminen. Tärkeää on myös muistaa positiivinen palaute ja myös kiitoksen antaminen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014e.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikoissa nuoren päihteiden käytön selvittely antaa tilaisuuden arvioida nuoren kokonaisvaltaista elämäntilannetta. Kotitilanne, kaveripiiri ja koulunkäyntiin liittyvät asiat on tärkeää huomioida ja selvittää. Usein tilanne on, että päihdeongelmaisilla nuorilla on muitakin ongelmia elämän muilla osa-alueilla. (Niemelä 2016, 314.) Päihdehoitotyössä asiakkaan dialogista vuorovaikutuksellista kohtaamista pidetään tärkeänä ja merkityksellisenä hoidon kannalta. Tällöin tieto rakentuu vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa ja vuorovaikutus perustuu luottamukseen, joka taas rakentuu kunnioittavan ja asiakkaan ainutlaatuisuutta huomioivan asennoitumisen pohjalle. Luottamusta herättää asiakkaan elämäntilanteen huomioiminen kokonaisvaltaisesti. (Salo-Chydenius ja Kurki 2015, 165.) Nuorten parissa työskentely edellyttää luottamuksellisen suhteen ohella aitoa ja avointa kohtaamista, mutta myös rajojen asettamista. Kannustava suhtautuminen on tärkeää esimerkiksi silloin, kun nuori oireilee muita ongelmiaan päihteiden käytöllä. Päihteet on tärkeää ottaa puheeksi osana nuoren muuta elämää ja terveyteen liittyviä kysymyksiä. (Holmberg ym. 2015, 367.)

3.3 Psykososiaalisen tuen eri lähestymistavat

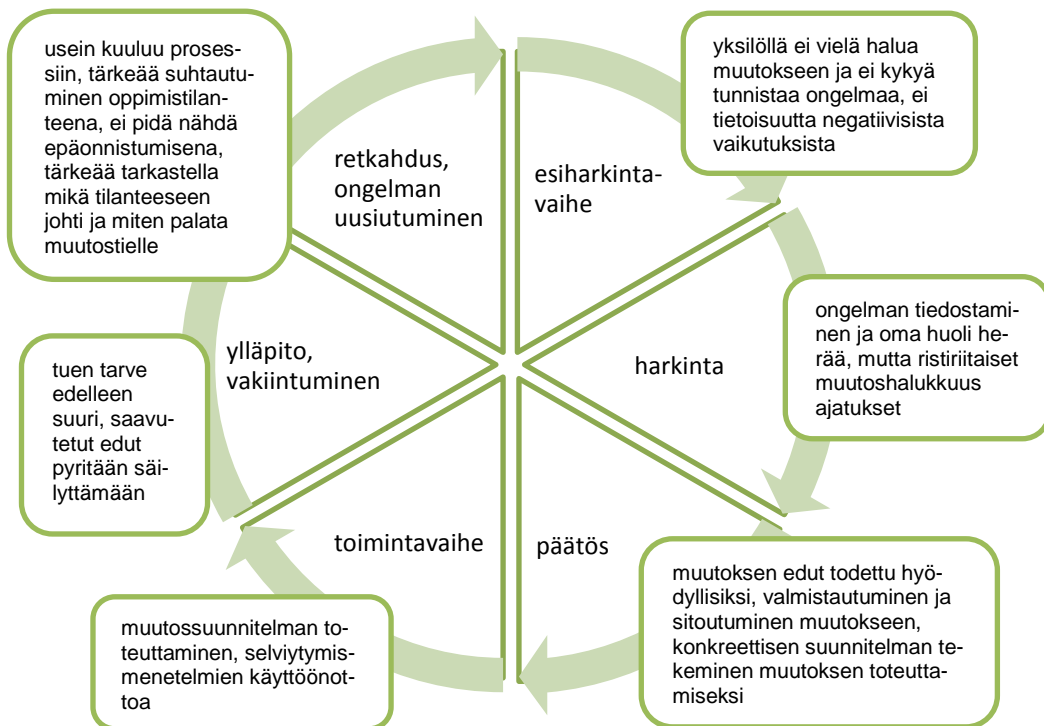
Erilaiset psykososiaaliset hoitomuodot ovat nuorille ensisijaisia ja lääkehoitoa käytetään vain tietyissä erityistapauksissa. Psykososiaalista hoitoa voidaan toteuttaa yksilöhoitona tai perhekeskeisenä hoitona, jolloin tärkeänä hoidon tavoitteena on saada aikaan muutos perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa tai laajemmin saada aikaan muutos nuoreen, perheeseen ja ympäröivään yhteisöön. (von der Pahlen ym. 2014, 122.) Psykososiaalisilla hoitomuodoilla tarkoitetaan kokonaisvaltaista lähestymistapaa päihdehoitoon, jossa huomioidaan fyysisen

terveydentilan, riippuvuuden hoidon ja oireiden lisäksi asiakkaan psyykkinen tila sekä sosiaalinen tilanne ja tuki näihin. Kun puhutaan psykososiaalisesta kuntoutuksesta, tarkoitetaan psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitämistä, palauttamista ja saavuttamista. (Inkinen, Holmberg, Partanen, Kylmänen, Saarinen 2015, 320.)

Psykososiaalista tukea voidaan toteuttaa eri lähestymistavoista ja viitekehyksistä. Kognitiivis-behavioraaliset eli ihmisen ajatteluun ja käyttäytymiseen kohdistuvat menetelmät sisältävät laajan joukon käytännön sovelluksia, kuten kognitiivinen käyttäytymisterapia, dialektinen käyttäytymisterapia, hyväksymis- ja omistautumisterapia HOT, tietoisuustaitoihin ja hyväksyvään läsnäoloon perustuva mindfulness-hoitomalli tai motivoiva haastattelu. Yhteistä näille kaikille on käsitteistön perustuminen kognitiiviseen psykologiaan ja dialoginen vuorovaikutussuhde hoidon perustana. Psykodynaaminen lähestymistapa ja siihen perustuvat terapiat perustuvat ajatukseen, että menneisyys vaikuttaa ihmisen nykyiseen kokemusmaailmaan, jolloin terapian lähtökohtana on pyrkiä selvittämään niitä tiedostamattomia tekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisen toimintaan tässä hetkessä. Psykoedukaatio on lähestymistapa, jolla tarkoitetaan koulutuksellista työskentelytapaa, jossa annetaan tietoa, ohjausta ja neuvontaa päihteistä, päihderiippuvuudesta, päihdehäiriöistä ja niiden hoidosta. Ratkaisukeskeinen lähestymistapa keskittyy päihteiden käyttöön johtaneiden syiden etsimisen sijaan suuntaamaan työskentelyä ongelmien ratkaisemiseen, asiakkaan voimavaroihin ja tulevaisuuteen. Ratkaisukeskeisiä menetelmiä ovat esimerkiksi ihme- poikkeus-, selviämis- ja asteikkokysymykset, myönteinen palaute, normalisointi ja tavoitteiden muodostaminen. (Salo-Chydenius ja Kurki 2015, 183-189.)

Edistymisen huomaaminen lisää toiveikkuutta ja vie työskentelyä rakentavasti eteenpäin johdattaen tuomaan esiin sen mistä myönteinen muutos on aiheutunut ja millä tavoin siihen on vaikutettu. (Furman ja Ahola 2012, 88-89.) Tänä päivänä päihdehoito on entistä enemmän suuntautunut yksilön voimavarojen ja kykyjen tunnistamiseen sekä niiden voimistamiseen ja käyttöön. Suuntauksen tavoitteena on vahvistaa yksilöä sekä tukea ja vahvistaa yksilön omaa pystyvyyttä ja herättää toiveikkuutta muutoksen mahdollistamiseksi. Muutos ja motivaatio ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa (Miller 2008, 22-28). Motivaatio on monimuotoinen ja erilaisia

ulottuvuuksia sisältä ilmiö, joka voidaan nähdä ihmisen haluna ja kykynä sitoutua muutokseen, mutta ihminen voi olla keinoton muutoksen aikaansaamiseksi. Tutkimukset ovat osoittaneet, että motivoivat työmenetelmät ja motivoiva haastattelu ovat vaikuttavia työskentelymenetelmiä päihdetyössä, joilla on saatu aikaa hyviä tuloksia. (Salo-Chydenius 2015, 132.) Muutosprosessia kuvaa DiClementen ja Prochaskan kehittämä transteoreettinen muutoksen vaihemalli, jossa on kuvattu kuusi eri osiota. Muutos ei tapahdu vaiheittain, vaan on enemmän syklinen tai kehämäinen prosessi, jolloin ihminen saattaa kulkea edestakaisin eri vaiheiden välillä. Seuraava kuva (Kuva 2.) havainnollistaa muutoksen vaihemallin. (Salo-Chydenius 2015,136.)

Kuva 2. Muutoksen vaihemalli. (Miller 2008, 31-33, Salo-Chydenius 2015, 137-140.)

Päihdetyössä työntekijöillä on mahdollisuus auttaa yksilöä muutosprosessin kaikissa vaiheissa käyttämällä oikeita keinoja ja menetelmiä, jotka ovat sopivia juuri siihen muutosvaiheeseen, jossa henkilö on. Motivoiva haastattelu on menetelmä, jolla voidaan vahvistaa yksilön motivaatiota muutokseen prosessin kaikissa vaiheissa. (Miller 2008, 30-35.) Motivoiva haastattelu toimintatapana korostaa ihmisen omia voimavaroja, merkityksiä ja toimijuutta. Työskentely suuntautuu muutosmotivaation syntymiseen ja ylläpitämiseen. Keskeisiä motivoivan haastattelun

periaatteita ovat dialoginen vuorovaikutus asiakkaan ja työntekijän välillä, pyrkimys ristiriidan voimistamiseen ja muutosvalmiuden esiin nostamiseen, vastarinnan hyväksyminen ja väittelemisen välttäminen ja asiakkaan oman pystyvyyden vahvistaminen sekä välineiden antaminen. Tärkeää on luottamuksen rakentaminen ja myötätunnon ilmaiseminen. Avaintaitoja työntekijälle motivoivan haastattelun toteuttamisessa ovat asiakkaan muutospuheen tukeminen ja vahvistaminen, avointen kysymysten esittäminen, heijastava kuuntelu, yhteenvetojen tekeminen ja asioiden tiivistäminen kuullun pohjalta sekä myönteisen palautteen antaminen toiminnasta. (Salonen-Chydenius 2015, 140-144.)

3.4 Nuorten päihdehoidon muodot

Nuorten kohdalla haittoja ja seurauksia ajatellen, on parempi, mitä myöhäisemmäksi päihteiden käytön aloitusta on pystytty lykkäämään. Periaatteessa kaikki päihdeongelmat ovat ehkäistävissä ja hoidettavissa, mutta parhaisiin tuloksiin päästään ja jos nuori on saatu avun piiriin mahdollisimman varhain. Nuoren päihdeongelman vakiintumista ja vaikeutumista ei tule vain passiivisesti seurata, vaan siihen tulee puuttua aktiivisesti heti kun ongelma on havaittu. (von der Pahlen ym. 2014, 117.)

Hoidon kannalta päihteiden käytölle altistavien ja suojaavien tekijöiden tunnistaminen on tärkeää ja hoidon tulisi keskittyä aktiivisesti vahvistamaan suojaavia tekijöitä ja vähentämään altistavien tekijöiden vaikutusta. Varhainen tunnistaminen on myös keskeistä, koska silloin ongelmiin pystytään vaikuttamaan vielä melko hyvin. Ongelmien puheeksi ottaminen, voimavarojen kartoittaminen ja päihteiden käytön seuranta ovat nopeasti käyttöön otettavia keinoja. Tavoitteiden asettelussa tulee ottaa huomioon tavoitteiden realistisuus. Tavoitteena voi olla päihteiden käytön vähentäminen ja käyttöön liittyvien haittojen minimoiminen, jos ei ole realistista, että nuori lopettaisin päihteiden käyttöä kokonaan. (von der Pahlen ym. 2014, 121.) Hoidossa myös muutosmotivaation herättäminen ja voimistaminen on keskeistä, jotta nuori voisi tunnistaa omaa ongelmakäyttäytymistään ja näkisi päihteiden käytön lopettamisen hänen etujensa mukaisena. (Miller 2008, 21.) Halu muuttaa haitallista käyttäytymistä kehittyy sekä sisäisten että ulkoisten tekijöiden vuorovaikutuksessa (Koski-Jännes 2008, 9).

Nuorten päihdehoito tulisi ensisijaisesti toteuttaa avohoidossa jos nuori on kykenevä sitoutumaan hoitosuunnitelmaan ja hoidon jatkuvuus on mahdollista taata kaikkien osapuolien kesken. Laitoshoito toteutetaan usein kuukauden mittaisina pysäytysjaksoina, jonka jälkeen hoito jatkuu taas avohoidossa. Laitoshoito tulee kyseeseen tilanteissa, joissa nuori ei ole kyennyt avohoidossa lopettamaan huumien käyttöönsä tai muuta vakavaa päihdekierrättään. (von der Pahlen ym. 2014, 117-122.) Hyvä hoito on riskitekijöiden vähentämisen ja suojatekijöiden vahvistamisen ohella nuoren ikätasoisien kehityksen turvaamista sekä käytöksestä johtuvien oireiden vakauttamista. (Holmberg ym. 2015, 368.)

Nuoren hyvä päihdehoito edellyttää yhteistyötä eri toimijoiden, kuten päihdehuollon, nuorisopsykiatrian, lastensuojelun ja koulun oppilashuollon kesken. (Holmberg ym. 2015, 368.) Hoitavien tahojen yhteistyö on tärkeää, jotta pystytään ehkäisemään päihteiden käytöstä aiheutuvia haittoja, tunnistamaan ongelmakäyttöä ja puuttumaan siihen ajoissa. Lastensuojelulla on erityisen tärkeä rooli nuorten päihdeongelmien arvioinnissa ja hoidon toteuttamisessa ja lastensuojelun avotyö onkin ensisijaista lapsen ja nuoren terveyden ja kehityksen turvaamisessa. Nuoren päihteiden käyttö vaarantaa aina nuoren suotuisaa terveyttä ja kehitystä ja tästä syystä lastensuojeluviranomaisilla on velvollisuus osallistua tilanteen selvittelyyn. (von der Pahlen, Marttunen, Partanen, Holopainen 2012, 222.) Jos nuorella on lastensuojelulain mukainen tarve sijoitukseen ja avohuollon tukitoimet eivät ole enää riittäviä, voidaan nuoren haitallinen päihdekierrä katkaista ja nuorta hoitaa myös lastensuojelulaitoksessa (Holmberg ym. 2015, 369).

4 Lastensuojelulaitokset toimintaympäristönä

4.1 Lastensuojelu ja sijaishuolto

Lastensuojelun palveluiden ja erilaisten tukitoimien tarkoituksena on pyrkiä torjumaan lapsen kehitykselle tai terveydelle kasvuolosuhteista tai lapsen omasta käyttäytymisestä aiheutuva vaara tai ilmeinen vaarantumisen riski, pyrkiä korjaamaan jo mahdollisesti aiheutuneet vahingot sekä estää vaaraa aiheuttavien tekijöiden uusiminen. Lastensuojelulaki turvaa lapsen oikeutta turvalliseen kasvuympäristöön ja tasapainoiseen kehitykseen. Lain tarkoituksena on myös turvata lap-

sen oikeus erityiseen suojeluun tilanteissa, joissa ensisijaisesti lapsen hyvinvoinnista vastaavalla henkilöllä ei ole kykyä vastata lapsen hoidosta huolenpidosta ja kasvatuksesta ilman lastensuojelun palveluita ja tukitoimenpiteitä. Viimesijainen keino turvata lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja turvalliseen kasvuympäristöön on huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen tilanteissa, joissa lapsen kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kehityksen tai lapsi omalla käytöksellään vakavasti vaarantaa omaa kehitystään tai terveyttään ja avohuollon tukitoimenpiteet eivät ole riittäviä. (Araneva 2016, 159; Lastensuojelulaki 417/2007.) Palvelukokonaisuutta, joka sisältää sekä lastensuojelun asiakkaana oleville lapsille tehtävän asiakassuunnitelman, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellisen sijoituksen, huostaanoton ja niihin sisältyvä sijaishuollon että jälkihuollon, kutsutaan lapsi- ja perhekohtaiseksi lastensuojeluksi. (Araneva 2016, 239.)

Kun sijaishuolto on lapsen edun mukaisesti tarpeen, se on lain mukaisesti järjestettävä viivytyksettä. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle lastensuojelulain mukaisesti joko avohuollon tukitoimenpiteenä, kiireellisesti sijoitettuna tai huostaanotettuna. (Araneva 2016, 288.) Sijaishuolto ja erityisesti laitossijoitukset nähdään lastensuojelun viimesijaisimpina keinoina turvata lapsen tai nuoren elämäntilanne (Eronen ja Laakso 2016, 9). Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto on mahdollista järjestää perhehoitona, laitoshoitona tai muulla lapsen tarpeiden mukaisella tavalla. (Araneva 2016, 302.) Lastensuojelulaki määrittelee, että sijaishuolto tulisi ensisijaisesti järjestää perhehoidossa. On kuitenkin lapsia ja nuoria, joiden tarpeisiin laitossijoitus vastaa parhaiten ja näin tulee olemaan todennäköisesti tulevaisuudessakin. (Eronen ja Laakso 2016, 9-10.)

Sijaishuolto voi tarkoittaa lapselle muutaman viikon tai useiden vuosien sijoitusta kodin ulkopuolella. Joillekin lapsille kasautuu heidän elämänsä aikana useita sijoituksia. Suomalaisessa lastensuojelussa peruslähtökohta on, että sijaishuolto on väliaikaista ja interventioilla pyritään siihen, että lapsi voisi asua ennemmin tai myöhemmin vanhempiensa luona. Tästä lähtökohdasta huolimatta joidenkin lasten sijoitus sijaishuollossa voi jatkua varhaisista elinvuosista aina täysi-ikäisyyteen asti. (Pösö 2004, 203.) Sijaishuolto näyttäytyy ja sitä voidaan tarkastella monenlaisissa eri rooleissa. Samanaikaisesti se on osa julkista palvelujärjestelmää,

lasten ja nuorten arjen ympäristö sekä ammatillisen toiminnan kenttä. Tänä päivänä pääosan sijaishuollon palveluista tuottavat järjestöt sekä yritykset ja julkisen sektorin osuus on enää hyvin pieni. Sijaishuollon palveluita tuotetaan hyvin erilaisin palvelukonseptein. (Enroos 2016, 225-227.)

4.2 Sijaishuoltoon sijoitetut nuoret

Vuonna 2014 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli kaikkiaan 17 958. Tähän lukuun sisältyvät avohuollon tukitoimena tehdyt sijoitukset, kiireelliset sijoitukset, huostaanotot sekä jälkihuollon sijoitukset. Kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista vuonna 2014 oli huostaanottuna 10 675 eli 59,4 %. Kiireellisesti sijoitettuja lapsia ja nuoria oli vuonna 2014 kaikkiaan 3 773. Edelliseen vuoteen 2013 verrattuna kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten kokonaismäärä väheni 0,6 %. Tilastot osoittavat, että tätä ennen kasvu kodin ulkopuolelle sijoitettujen kokonaismäärässä oli ollut jatkuvaa aina vuoteen 2014 asti, jolloin kasvu päättyi ja sijoitettujen kokonaismäärä oli vuonna 2014 pienempi kuin vuonna 2013. Kaikista sijoitetuista lapsista ja nuorista vuonna 2014 poikia oli 53 % ja tyttöjä 47 %. (Kuoppala ja Säkkinen 2015, 3-7.) Uusimman tilastotiedon mukaan vuonna 2015 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli kaikkiaan 17 664 ja siten laskua sijoitettujen lasten ja nuorten määrässä oli edelliseen vuoteen 2014 verrattuna 2%. (Kuoppala ja Säkkinen 2016, 1.)

Tänä päivänä sijaishuoltoon sijoitetut lapset ovat aiempaa vanhempia ja siten usein jo nuoruusikäisiä. Tämä tarkoittaa usein sitä, että näiden lasten ja nuorten ongelmat ja haasteet ovat aiempaa monimuotoisempia ja vaikeampia, koska he ovat eläneet usein jo kauan epävakaisissa oloissa. (Sinkkonen 2015, 148.) Lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten kasvuolot sekä elinolosuhteet ovat voineet olla monella tapaa muuttuvia, haastavia ja heitä kuormittavia. Heidän hyvinvointinsa poikkeaa selkeästi siitä mitä väestön lapsilla ja nuorilla keskimäärin on. (Heino 2009, 61.) Tuorein tutkimustieto myös vahvistaa tämän ja osoittaa, että verratessa sijoitettuja lapsia ja nuoria taustaltaan vanhempiansa luona asuviin lapsiin ja nuoriin, eroavat he heistä monilta osin elämän eri osa-alueilla. Sijoitetut nuoret ovat kokeneet muun muassa muita nuoria useammin muutoksia perhesuhteissa, vanhempien erotilanteen perheessä, muutoksia tove-

risuhteissa, koulun vaihtumisen tai lähipiiriin liittyvän vakavan sairauden tai kuoleman. Sijoitetuilla nuorilla on tutkimusten mukaan muita nuoria enemmän myös terveysongelmia ja etenkin mielialaan liittyviä ongelmia sekä kokemuksia koulu-kiusaamisesta, yksinäisyydestä ja heihin kohdistuneesta väkivallasta. (Ikonen, Hietämäki, Laakso, Heino, Seppänen, Halme 2017, 2-7.)

HuosTa-hankkeessa 2014-2015 selvitettiin lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syitä, taustoja, palveluita ja kustannuksia. Tutkimuksessa nousi esille sijoitusten taustalla vaikuttavina syinä lapsiin ja nuoriin liittyen muun muassa identiteetin rakentumiseen ja toverisuhteisiin liittyvät haasteet sekä ristiriidat vanhempien kanssa. Selkein yksittäinen sijoituksen taustalla vaikuttava tekijä lapsiin ja nuoriin liittyen oli koulunkäynnin ja opiskelun vaikeudet. Teini-ikäisten kohdalla näitä haasteita ilmeni olevan 70%:lla. Tutkimus myös osoitti, että lasten ja nuorten ongelmallinen käyttäytyminen ilmeni useimmiten psyykkisenä oireiluna sekä alkoholin tai huumeiden ja muiden päihteiden käyttönä. Psyykkistä oireilua ja mielenterveyden ongelmia arvioitiin tutkimuksen mukaan olevan kahdella kolmesta lapsesta ja nuoresta. Päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat tulivat tutkimuksessa esille erityisesti teini-ikäisten kohdalla. Yli 13-vuotiailla nuorilla joka neljännellä ilmeni paljon alkoholin käyttöä. Huumeiden ja muiden päihteiden käyttöä raportoitiin olevan paljon 23%:lla teini-ikäisistä. (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen ja Rajala 2016, 7, 71-72.)

4.3 Laitoshoido ja lastensuojelulaitokset

Suomessa vuonna 2014 kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista viimeisimmän sijoitusperusteen mukaan tilastoiden 39 % eli 6 907 oli sijoitettu laitoshuoltoon. Vuonna 2015 vastaava luku oli 37% eli 6 538 lasta tai nuorta. (Kuoppala ja Säkkinen 2015, 5 ja Kuoppala ja Säkkinen 2016, 8) Laitoshuolto tulee lapsen sijaishuollon järjestämisen muotona kysymykseen vain silloin, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida riittävien tukitoimien avulla järjestää lapsen edun mukaisesti perhehoidossa tai muualla. Sijaishuollon järjestämisen tavassa sekä sijaishuoltopaikan valinnassa ratkaisevaa on lapsen etu ja se on ensisijainen ratkaisukriteeri. Huomioon otettavia seikkoja ovat lapsen edun lisäksi sijoitukseen johtaneet syyt, lapsen tarpeet sekä lapsen oikeuksien täysimääräisen toteutumisi-

sen varmistaminen. (Araneva 2016, 304.) Usein laitoshoidon on perhehoitoa todennäköisempää erityisesti silloin kun kodin ulkopuolista sijoitusta tarvitsee nuori, jonka oirehdinta on itsetuhoista, hänelle on päihteiden käyttöä tai muuta haastavaa käyttäytymistä. (Timonen-Kallio, E. Yliruka, L., Närhi, P. 2017, 11.)

Laitoshoidon toimintayksiköitä ovat lastensuojelulaitokset, joihin luetaan lastenkodit, koulukodit ja näihin rinnastettavat laitokset. (Araneva 2016, 309). Lastensuojelulaitoksiin liittyvä käsitteistö on hyvin monimuotoista ja laitoksista käytetäänkin monia eri nimityksiä. (Enroos 2016, 226.) Lastensuojelulaki määrittelee, että lastensuojelulaitoksessa tulee olla riittävät ja asianmukaiset toimitilat sekä toimintavälineet toiminnan sijaishuollon järjestämiseen. Lapsen oikeus yksityisyyden turvaavaan asumiseen toteutetaan usein järjestämällä lapsen asuminen yhden hengen huoneissa. Laitoksessa tulee olla myös harrastustiloja sekä mahdollisimman kodinomaiset kaikkien lasten yhteiseen käyttöön soveltuvat tilat. Yhdessä lastensuojelulaitoksessa voi olla yksi tai useampi asumisyksikkö. On mahdollista, että yksiköt toimivat myös toisistaan erillisinä yksikköinä. (Räty 2015, 501-502.) Lastensuojelulain määrittelyistä huolimatta laitoshoidon toteuttamistapoja on rakenteellisesti sekä sisällöllisesti hyvin monia erilaisia (Eronen ja Laakso 2016, 16).

Hallituksen kärkihankkeessa, lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa (LAPE) laitoshoidon sijaishuollon kehittäminen on asetettu yhdeksi tavoitteeksi. Kehittäminen kohdistuu laitoshoidon työskentelyn vahvistamiseen siten, että työskentelyllä pystytään vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin ja se on vaikuttavaa. Hankkeessa on tarkoitus koostaa muun muassa tutkimusperusteista, että kokemustietoa laitoshoidon vaikuttavista ja asiakkaan tarpeisiin vastaavista mekanismeista sekä työskentelyn elementeistä ja periaatteista. Tutkimukseen perustava tieto suomalaisen lastensuojelun laitostyön eri orientaatioista tai vaikuttavista toimintamalleista on hyvin vähäistä. Hankkeen tarkoituksena onkin karvoittaa lastensuojelun kentän ja eri palveluntuottajien palvelusisältöjä. (Timonen-Kallio, E. Yliruka, L., Närhi, P. 2017, 10-14.)

Familiar Lehtosaralla on kaksi sijaishuollon laitoshoidon yksikköä Lehtosara Lappeenranta ja Lehtosara Joutseno. Lehtosara Lappeenranta on 7-paikkainen si-

jaishuollon vaativan laitoshoidon erityisyksikkö ja Lehtosara Joutseno on 14-paikkainen lastensuojelun sijaishuollon perusyksikkö. Familiar Oy on yksityinen Mehiläinen konserniin kuuluva palveluntuottaja, jonka palveluverkoston kuuluu kaikkiaan yli 60 toimipaikkaa käsittäen sijaishuollon, ennaltaehkäisevät perhepalvelut, lastensuojelun avopalvelut ja tuetun perhehoidon. Familiar Lehtosaran lastensuojeluyksiköihin on mahdollista sijoittua avohuollon tukitoimena, kiireellisesti sijoitettuna tai huostaanotettuna. Yksiköt tarjoavat myös jälkihuollon palveluita, joten jälkihuollon sijoitus on myös mahdollinen. (Familiar Lehtosara Lappeenranta ja Joutseno 2016.)

4.4 Hoito- ja kasvatustyö lastensuojelulaitoksessa

Lastensuojelutyössä keskeistä on pyrkiä tarjoamaan lapsille ja nuorille korjaavia ja vahvistavia kokemuksia sekä arvonantoa ja juuri heidän tarpeisiinsa vastaavaa hoitoa, jotta jokainen lapsi ja nuori voisivat saada omaan elämäänsä hyvän suhteen ikävistä kokemuksista ja haasteista huolimatta. Positiiviset kokemukset sekä mielihyvä kasvattavat turvallisuudentunnetta sekä antavat kasvun mahdollisuuksia. Keskeistä on pyrkiä auttamaan lasta ja nuorta havaitsemaan uusia mahdollisuuksia elämässään. (Känkänen 2009, 237.)

Lapsenhuoltolaissa kuvataan laitoshuollolle asetettuja tehtäviä. Laitoshuollon tehtäviin kuuluu lain mukaisesti turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi yksilölliset tarpeet ja toiveet huomioon ottaen. Laitoshuollon tulee myös turvata ja tukea lapsen myönteisiä ja läheisiä ihmissuhteita. Hyvä hoito ja kasvatusta, suhteessa ikään ja kehitystasoon tarpeellinen valvonta ja huolenpito kuuluvat myös laitoshoidon tehtäviin. Lapselle tulee turvata lisäksi lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Laitoshoidon tehtäviin kuuluu myös tukea ja edistää lapsen kasvua kohti itsenäistymistä ja vastuullista aikuisuutta. Hoidon ja kasvatuksen tulee laitoshoidossa olla sellaista, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa kohdella loukkaavasti tai alistaa ja kurittaa millään tavalla. Lapsen oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön tulee huomioida. (Araneva 2016, 309-310.)

Lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön tehtäviin kuuluu huolehtia lasten ja nuorten arkipäivän hoidosta, huolenpidosta ja kasvatuksesta sekä päättää niihin liittyvistä toimenpiteistä. Tällaisia arkeen liittyviä toimia ovat esimerkiksi lastensuojelulaitoksen yhteisiin sääntöihin perustuvat kotiintulo-, ruokailu- ja nukkumaanmenoajat tai kotityöt sekä kaikki tavanomaiseen kotikasvatukseen liittyvät toimet. Lapsen ollessa sijoitettu laitoshoitoon lapsen vastaavalla sosiaalityöntekijällä on päätösvalta merkittävistä lapsen henkilöön liittyvistä asioista. Lastensuojelulaissa säädetyt rajoitustoimenpiteet säätelevät osaltaan lastensuojelulaitosten työntekijöiden toimintaa suhteessa sijoitettuihin lapsiin ja nuoriin laitoshoidossa. (Araneva 2016, 310, 322.)

Familiar Lehtosarassa hoito- ja kasvatushenkilöstössä työskentelee ohjaajina moniammatillisen koulutuksen saaneet työryhmät. Työryhmissä yhdistyvät sekä sosiaalialan että terveydenhuoltoalan koulutus ja kokemus. Hoito- ja kasvatustyö on ohjaajien pitkäjänteistä ja tavoitteellista työskentelyä erilaisia menetelmiä soveltaen sekä ammatillista välittämistä sekä turvallisten rajojen asettamista. Työskentely perustuu asiakassuunnitelmaneuvoittelun pohjalta rakennettuun yksilölliseen hoito- ja kasvatussuunnitelmaan, johon on kirjattu työskentelyn tavoitteet ja keinot tavoitteisiin pääsemiseksi. Työskentelyssä yhdistyvät hoidollinen, kasvatava ja kuntouttava työote nuoren omia vahvuuksia tukien ja voimavaroja vahvistuen. (Familiar Lehtosara Lappeenranta 2016.)

Familiar Lehtosarassa keskeisiin hoito- ja kasvatustyön menetelmiin kuuluu omaohjaajatyöskentely. Omaohjaajan ja nuoren vuorovaikutuksellinen suhde toimii hoidon ja työskentelyn perustana. Omaohjaajasuhteella pyritään tarjoamaan nuorelle luottamuksellinen suhde turvalliseen aikuiseseen, jolla mahdollistetaan nuoren psyykinen eheytyminen ja oman identiteetin vahvistuminen. Omaohjaajat elävät arkea yhdessä nuorten kanssa vastaantulevia haasteita ratkoen ja tarjoamalla turvallisen aikuisen tuen nuoren elämäntilanteen edistämiseksi. (Familiar Lehtosara Lappeenranta 2016.)

Nuoren oireillessa päihteillä, Familiar Lehtosarassa päihdetyötä tehdään yhteistyössä hoitotahon kanssa siten, että lastensuojeluyksikön arjessa tehtävä omaohjaajatyöskentelyyn perustuva päihdetyö tukee hoitotahon antamaa hoitoa. Alueellamme nuorten yksilöllisen tarpeen mukainen päihdehoito toteutuu Eksoten

lasten ja nuorten talolla nuorten avo- ja päihdepalvelujen poliklinikalla. Virka-ajan ulkopuolella päivystyksestä vastaa mielenterveys- ja päihdepäivystys Etelä-Karjalan keskussairaalan yhteydessä sijaitsevassa toimipisteessä. (Eksote 2017.)

5 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on lastensuojelulaitoksessa tehtävän päihdetyön kehittäminen. Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittämissuositusten ja päihdetyön oppaan tuottaminen Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksille. Tavoitteena on kehittämissuositusten ja päihdetyön oppaan avulla kehittää lastensuojeluyksiköiden arjessa tehtävää päihdetyötä. Opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitetta olen tarkentanut seuraavilla kehittämistehtävillä.

Kehittämistehtävät:

1. kuvata lastensuojelulaitoksen työntekijöiden näkemyksiä päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelystä ja kuvata työntekijöiden kehittämisehdotuksia päihdetyöhön sekä ideoita ja toiveita päihdetyön oppaaseen liittyen
2. kuvata kolmen muun lastensuojelulaitoksen tietoja, taitoja, hyväksi havaittuja käytäntöjä ja toimivia menetelmiä päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelyyn liittyen
3. kuvata lastensuojelulaitokseen sijoitettujen nuorten näkemyksiä ja toiveita päihdetyöhön liittyen
4. tuottaa kehittämisehdotuksia sekä päihdetyön opas Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksille

6 Opinnäytetyön toteutus

6.1 Tutkimuksellinen kehittämistyö

Tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteena on pyrkiä ratkaisemaan työelämän käytännöstä nousseita ongelmia tai tavoitteena voi olla pyrkimys uudistaa käytäntöjä. Erona tieteelliseen tutkimukseen on, ettei kehittämistyöllä pyritä luomaan uutta teoriaa tai testaamaan teorioita, vaan tutkimukselliseen kehittämiseen liittyy uusien usein uusien ideoiden, käytäntöjen, tuotteiden tai palvelujen tuottamista. Kehittäminen voi käynnistyä työelämän kehittämistarpeista tai halusta saada aikaan muutosta. Tutkimukselliselle kehittämistyölle on keskeistä pyrkiä saamaan aikaan käytännön parannuksia tai löytämään uusia ratkaisuja työelämän kehittämistarpeiden ratkaisemiseksi. Kehittämiselle on ominaista, että erilaisia menetelmiä käytetään monipuolisesti ja vuorovaikutus eri toimijoiden välillä on aktiivista. (Ojasalo, Moilanen, Ritalahti 2014, 18-19.)

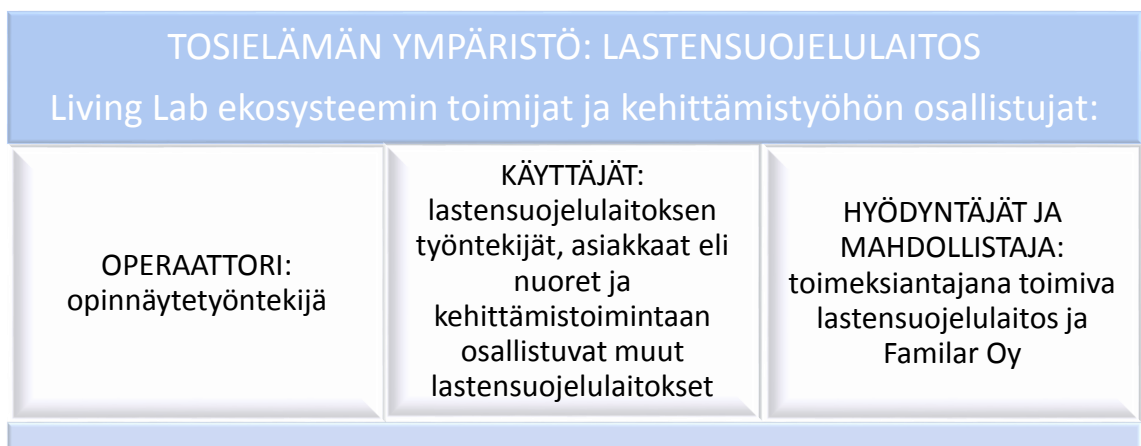
Kehittämistyön tutkimuksellisuudella ei tarkoiteta vain kapean tutkimuksen toteuttamista, vaan se on enemmänkin lähestymistapa kehittämiseen. Tutkimuksellisuus ilmenee kehittämistyössä siten, että kehittäminen etenee järjestelmällisesti, analyyttisesti ja kriittisesti. Järjestelmällisyys ilmenee tehtyjen valintojen perusteluna ja dokumentointina. Analyyttisyyttä on erilaisia menetelmiä yhdistämällä pyrkii tuomaan esiin erilaisia näkökulmia. Kriittisyyteen liittyy hankitun tiedon, omien valintojen sekä prosessin ja tulosten arviointi. Kehittämistyön tutkimuksellisuus tarkoittaa myös sitä, että tuotettu tieto rakentuu jo olemassa olevan tiedon päälle, jolloin teoria ja käytäntö käyvät vuoropuhelua. Kehittämisen tueksi haetaan tutkimuksellisessa kehittämisessä tietoa sekä käytännöstä, että teoriasta. (Ojasalo ym. 2014, 21-22.)

Tämän opinnäytetyön ja tutkimuksellisen kehittämistyön toimeksiantaja on Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitokset. Opinnäytetyön työelämänohjaajana toimii Sari Kauria Familiar Lehtosarasta ja ohjaavina opettajina toimivat Anja Liimatainen ja Tuija Nummela Saimaan ammattikorkeakoulusta. Kehittämistyön lähtökohtana on työelämän arjesta noussut tarve työn kehittämiseksi.

6.2 Living Lab kehittämistyön menetelmänä

Menetelmänä tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä sovellettiin Living Lab -toimintaa. Living Lab -toimintaa määritellään ja sovelletaan hyvin monin eri tavoin, mutta keskeistä sille on käyttäjälähtöisyys kehitys- ja innovaatiotoiminnassa eli mahdollisen tuotteen tai palvelun käyttäjät osallistuvat niiden kehittämiseen. Living Labin toteuttamisessa ovat mukana käyttäjät sekä asiantuntijat ja sitä toteutetaan tosielämän ympäristöissä avoimen innovaation periaatteita soveltaen. Keskeistä menetelmässä on sen osallistava luonne ja toiminnan avoimuus. Käytännön tasolla Living Lab -toiminnassa käyttäjät aktiivisesti osallistetaan tuotteiden ja palveluiden kehitykseen ja innovointiin luontevana osana omaa arkeaan. Kehittäminen tapahtuu monitoimija verkostossa eli ekosysteemissä, johon kuuluu käyttäjien lisäksi tulosten hyödyntäjiä, kehittäjiä tai mahdollistajia. (Heikkanen ja Österberg, 2012 9-10.)

Tässä kehittämistyössä (Kuva 3.) käyttäjiä edustavat Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitosten työntekijät, asiakkaat eli lastensuojelulaitoksessa asuvat nuoret sekä muut (3) lastensuojelulaitokset, jotka osallistuvat kehittämistyöhön ja päihdetyön oppaan tuottamisen prosessiin. Hyödyntäjää ja mahdollistajaa edustaa toimeksiantaja eli Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitos. Operaattorina toimii opinnäytetyön tekijä.

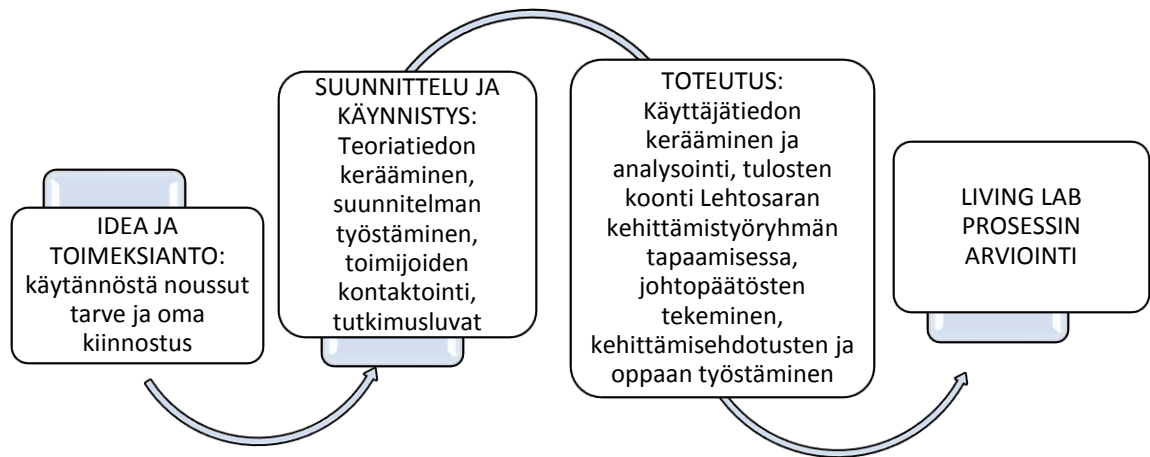
Kuva 3. Kehittämistyöhön ja Living lab toimintaan osallistuvat toimijat.

Tarkoitus on erilaisten osallistavien menetelmien avulla kerätä käyttäjätietoa eri toimijoilta kehittämistyön tueksi. Kerättyä tietoa hyödynnetään kehittämistyössä

ja kehittämis ehdotusten sekä päihdetyön oppaan tuottamisen prosessissa. Käyttäjätiedon avulla pyritään vastaamaan kehittämistehtäviin. Kehittämistyö tapahtuu siis verkostossa. Avoimen innovaation periaate tarkoittaa kaikkien toimijoiden mahdollisuutta osallistua kehittämis ehdotusten tuottamiseen sekä päihdetyön oppaan ideointiin. Tosi elämän ympäristöä edustaa lastensuojelulaitos, jossa kehittämistoiminta tapahtuu.

Tiivistäen Living Lab -toiminnan ydinelementtejä ovat käyttäjälähtöisyys, avoin innovaatio, ekosysteemi eli eri toimijat ja tosi elämän ympäristö eli arki, jossa toimitaan. Näiden elementit toimivat pohjana Living Lab toiminnalle, joka tarpeesta riippuen luo omanlaisen ja soveltavan käytännön toteutuksen. Avoin Living Lab toiminta mahdollistaa monialaisen toiminnan, jossa omaa osaamista ja näkemyksiä tuodaan muiden käyttöön ja erilaiset osaamiset kohtaavat, jolloin toimijoiden tietämystä valjastetaan tuotekehityksen käyttöön. (Heikkanen ja Österberg 2012, 11-13.) Tässä kehittämistyössä eri toimijoiden tietämystä hyödynnetään tuotteen eli päihdetyön oppaan tuottamisen prosessissa sekä kehittämis ehdotusten esiin tuomisessa ja siten käytännön työn kehittämisessä.

Living Lab -toiminta ja kehityshankkeet noudattavat tavallisen kehitysprojektin elinkaarta, joka pitää sisällään perinteisiä vaiheita kuten projektin valmistelu, asettaminen, rajaaminen, suunnittelu ja organisointi sekä toteutus ja projektin päättäminen. Living Labit ovat usein niin innovatiivisia ja monimuotoisia, että yksiselitteisen prosessimallin kuvaaminen on haastavaa. Living Labin prosessi voidaan kuitenkin pelkistää neljään selkeään vaiheeseen. (Heikkanen ja Österberg 2012, 39.) Seuraava kuva (Kuva 4.) havainnollistaa tämän opinnäytetyön Living Lab prosessin ja kehittämistyön vaiheet.

Kuva 4. Kehittämistyön ja Living lab prosessin vaiheet.

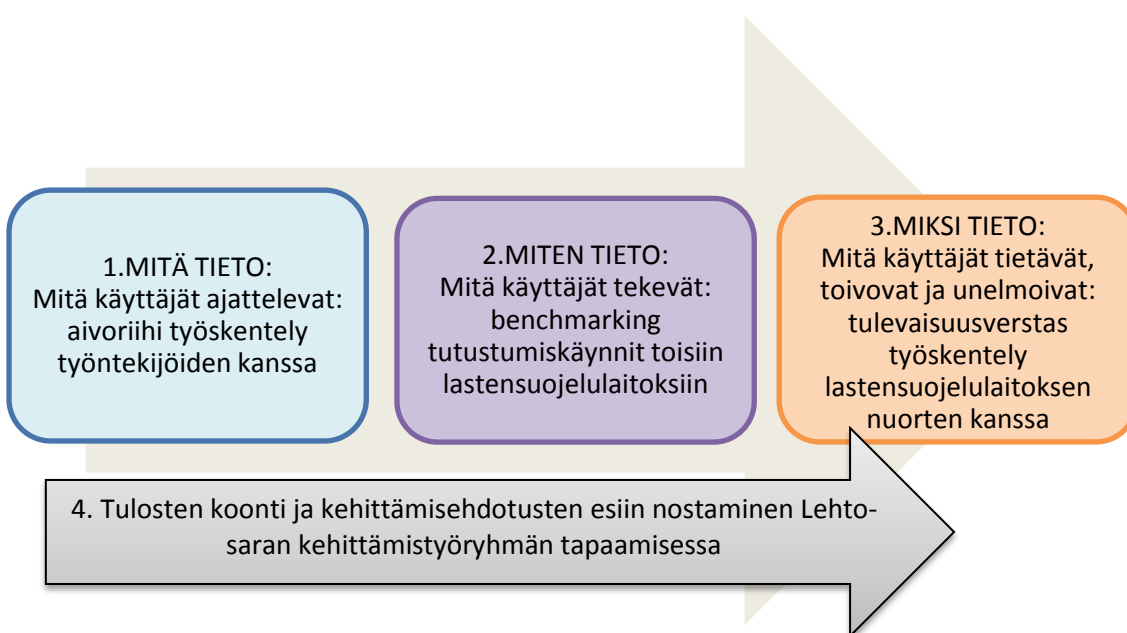
Idea ja suunnittelu

Living Lab projektit voivat käynnistyä hyvin monilla eri tavoilla. Prosessin käynnistäjinä saattavat toimia käyttäjät ja heidän ideansa, mutta usein se alkaa kontaktilla hyödyntäjän ja Living Lab operaattorin välillä. (Heikkanen ja Österberg 2012, 40.) Opinnäytetyöni idea syntyi keväällä 2016. Omassa työssäni Familiar Lehtosara lastensuojelulaitoksessa olimme havainneet työyhteisössä haasteena päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelyn. Keskusteluissa eri työntekijöiden kanssa vahvistui ajatus, että työskentelyä on tarve kehittää ja että työntekijät kaipaavat lisää osaamista sekä välineitä nuorten kanssa työskentelyyn. Idea kehittämistyöstä ja konkreettisen työvälineen tuottamisesta syntyi ja oma kiinnostukseni päihdetyöhön ja päihdeproblematiikkaan vahvisti ajatusta, että lähdän työstämään ideaa suunnitelmaksi. Työnantajani innostui myös ajatuksesta ja lähti tukemaan opinnäytetyötäni ryhtyen työn toimeksiantajaksi.

Teoriatiedon koostaminen aiheesta käynnistyi jo idea ja suunnitteluvaiheessa. Prosessin aikana kävimme kehittämistyöstä keskusteluja työyhteisössäni sekä työelämänohjaajani Sari Kaurian ja esimieheni Lehtosaran toiminnanjohtaja Mari Hirvosen kanssa. Opinnäytetyösuunnitelman valmistuttua tammikuussa 2017 eri toimijoihin otettiin tämän jälkeen yhteyttä ja koottiin Living Lab ekosysteemi toimijat, jotka osallistuivat kehittämistyöhön ja joilta kerättiin käyttäjätietoa kehitystyön tueksi erilaisia osallistavia menetelmien hyödyntäen.

Toteutus ja arviointi

Living Labin toteutusvaiheessa tarkoituksena oli käyttäjätiedon kerääminen kehittämistyön tueksi, kerätyn tiedon analysointi ja tulosten hyödyntäminen kehittämissuositusten ja päihdetyön oppaan työstämisessä kirjalliseen muotoon. Käyttäjätiedon keräämisessä voidaan käyttää eri menetelmiä, jolloin tavoitteena on tiedon kerääminen eri tasoilta. Näitä tasoja ovat mitä, miten ja miksi –tasot. (Heikkänen ja Österberg 2012, 47.) Seuraava kuva (Kuva 5.) havainnollistaa käyttäjätiedon keräämisen vaiheet, tasot ja menetelmät tässä kehittämistyössä ja Living Lab prosessissa.

Kuva 5. Käyttäjätiedon keräämisen tasot ja vaiheet.

Eri vaiheissa erilaisten osallistavien kehittämismenetelmien avulla kerätty tieto käsiteltiin ja analysoitiin tiedon keräämisen jälkeen. Aineistolla pyrittiin vastaamaan asetettuihin kehittämistehtäviin. Tämän jälkeen järjestettiin vielä Lehtosaran kehittämistyöryhmän tapaaminen, jossa keskustellen tehtiin koonti saaduista tuloksista ja keskusteltiin tuloksista tehtävistä johtopäätöksistä ja päihdetyön kehittämisen linjauksista sekä nostettiin esiin keskeisimmät kehittämisehdotukset. Aineiston kerääminen ja analysointi on kuvattu myöhemmissä kappaleissa ja saadut tulokset käyttäjätiedon keräämisestä on kuvattu omassa pääluvussa. Tämän jälkeen aloitettiin päihdetyön oppaan työstäminen kirjalliseen muotoon hyödyntäen saatuja tuloksia ja tehtyjä johtopäätöksiä.

Living Lab -prosessit päättyvät aina arviointivaiheeseen, joka sisältää eri osa-alueiden, kuten esimerkiksi lopputuloksen, projektiin osallistuneiden toiminnan ja käytettyjen menetelmien arvioinnin. Arviointiin liittyy myös koko projektin dokumentointi ja jatkosuunnitelmien tekeminen. (Heikkanen ja Österberg 2012, 44.) Tämän Living lab prosessin ja sen toteutukseen sekä tuloksiin liittyvää arviointia on kuvattu johtopäätökset ja pohdinta osioissa.

6.3 Käyttäjätiedon kerääminen kehittämistyön tueksi

Aivoriihityöskentely lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kanssa

Käyttäjätiedon keräämisen ensimmäisessä (1.) vaiheessa oli tarkoitus selvittää ja kuvata Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksen työntekijöiden näkemyksiä päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelystä, kehittämissuhteita lastensuojelulaitoksessa tehtävään päihdetyöhön sekä ideoita ja toiveita päihdetyön oppaaseen liittyen. Kehittämisen ja tiedonkeruun menetelmänä käytettiin aivoriihi menetelmää. Kehittämistyöhön ja aivoriihityöskentelyyn osallistui työntekijöitä Familiar Lehtosara Lappeenrannan ja Joutsenon lastensuojelulaitosten työryhmistä.

Aivoriihi sopii hyvin menetelmäksi erityisesti silloin, kun yhteisellä ideoinnilla halutaan kehittää jotain uutta, suunnitella toimintaa tai kaivataan uusia ideoita toiminnan toteuttamiseksi. Aivoriihi on hyvä menetelmänä suunnittelun alkuvaiheessa ideoinnin apuvälineenä. Aivoriihityöskentelyssä vuorovaikutus on keskeistä, koska toisten esittämät ideat toimivat jatkotyöstämisen aiheina. Menetelmän toteutus vaatii noin 4-12 henkilön ryhmän. Toteutukseen tarvittavaan aikaan vaikuttaa osallistujien määrä sekä keskustelun vilkkaus ja ideoinnin aktiivisuus. Jotta vapaa ideointi mahdollistuu, niin liian tarkka aikatauluttaminen ei välttämättä palvele lopputulosta. Toteutus vaatii konkreettisesti kynää, paperia, isoja paperiarkkeja ja kiinnitysvälineitä, jotta paperiarkkien seinään kiinnittämiseksi. Ideointi etenee vaiheittain yksilöllisestä ideoinnista pienryhmissä (3-5 henkilöä) tehtävään ideointiin, jonka jälkeen ryhmät tuovat ideansa koko ryhmälle. (Soste 2016a.)

Aivoriihityöskentelyitä toteutettiin kaksi Familiar Lehtosaran koulutuspäivien yhteydessä työskentelylle erikseen varattuna aikana helmikuussa 2017. Ensimmäiseen aivoriihityöskentelyyn osallistui 12 työntekijää ja toiseen 9 työntekijää. Työntekijöitä informoitiin (liite1.) etukäteen opinnäytetyöstä ja aivoriihityöskentelystä Familiar Lehtosaran sisäisessä viestijärjestelmässä tammikuussa 2017 ja heillä oli mahdollisuus tutustua opinnäytetyön tutkimussuunnitelmaan omalla työpaikalla. Työskentelyn aluksi työntekijöille vielä kerrattiin mistä kehittämistyössä ja aineiston keruussa on kyse ja että osallistuminen työskentelyyn on vapaaehtoista sekä nimetöntä. Työntekijöille myös kerrottiin, että osallistumalla työskentelyyn he ilmaisevat suostumuksensa, joten heitä ei pyydetty allekirjoittamaan kirjallista suostumuslomaketta.

Aikaa työskentelyyn oli varattu noin 1,5h. Aivoriihityöskentelyn aluksi jokaista työntekijää ohjattiin miettimään aiheita ensin yksin ohjaavien kysymysten avulla, jolloin he samalla kirjasivat ajatuksiaan lomakkeelle (liite 2). Tämän jälkeen työntekijät jaettiin 3-4 hengen pienryhmiin, joissa he keskustellen ja kirjaamalla isoille paperiarkeille kokosivat ajatuksiaan aiheesta ja ideoivat yhdessä. Molempina työskentelypäivinä ryhmiä muodostettiin kolme. Työskentelyn aikana opinnäytetyön tekijä kiersi ryhmissä ohjaamassa keskustelua ja tarkentamassa ohjaavia kysymyksiä, jotta keskustelu ja ideointi pysyvät aiheessa. Ryhmiä muistutettiin myös ideoiden kirjaamisen tärkeydestä, jotta työskentely ei jää vain puheen tasolle ja työskentely saadaan dokumentoitua aineistoksi. Pienryhmät kokosivat tuotoksensa isoille paperiarkeille, jotka käytiin läpi koko ryhmän kanssa, jolloin keskustelua ja ideointia aiheesta jatkettiin vielä koko ryhmän kesken.

Benchmarking tutustumiskäynnit lastensuojelulaitoksiin

Käyttäjätiedon keräämisen toisessa (2.) vaiheessa selvitettiin ja kuvattiin kolmen muun lastensuojelulaitoksen tietoja, taitoja, toimivia käytäntöjä ja hyväksi havaittuja menetelmiä päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelyyn liittyen, joita voidaan huomioida ja hyödyntää oman toiminnan kehittämisessä. Menetelmäksi valittiin benchmarking menetelmä ja tutustumiskäynnit. Benchmarking on kehittämismenetelmä, jolla voidaan kehittää toimintaa vertaamalla omaa toimintaa suhteessa muualla tapahtuvaan joko parhaaseen mahdolliseen tai paremmin su-

juvaan toimintaan. Menetelmän avulla opitaan toisilta. Benchmarking sopii kehittämisen menetelmäksi erityisen hyvin silloin, kun johonkin toimintaan kaivataan uusia näkökulmia ja erilaisia ratkaisumalleja. Menetelmän ideana on, että pyritään tunnistamaan tietoja ja taitoja, joita voidaan hyödyntää oman toiminnan kehittämiseksi. Oman toiminnan vertailu suhteessa toiseen toimintaa voi tapahtua joko tapaamisten tai erilaisten tunnuslukujen avulla. Benchmarking käytännön toteutus ja käynnit on hyvä suunnitella huolella. Suunnitteluun kuuluu tutustumiskohteen valinta ja kohteen toimintaan perehtyminen sekä kysymysten valmistelu käyntiä varten. Menetelmän käyttöön kuuluu, että aineisto analysoidaan käynnin jälkeen ja sen pohjalta tehdään kehittämistoimenpidesuunnitelma. (Lyytikäinen 2013; Soste 2016b.)

Tutustumiskäyntejä tehtiin kolmeen lastensuojelulaitokseen. Tutustumiskohteet oli valittu siten, että heillä on osaamista ja kokemusta päihdeillä oireilevien lasten kanssa työskentelystä. Ennakkoon oletuksena oli, että näillä yksiköillä on tietoa ja taitoa, jota voidaan hyödyntää Familiar Lehtosaran päihdetyön kehittämiseksi. Kehittämistyössä olivat mukana A-klinikkasäätiön Stoppari Hamina, Familiar Oy sekä Kalliolan Setlementin lapsi- ja perhepalvelut. Ennen tutustumiskäyntejä kohteita informoitiin kehittämistyöstä saatekirjeellä (liite 3) ja heillä oli mahdollisuus tutustua opinnäytetyön tutkimussuunnitelmaan. Kohteilta pyydettiin tarvittavat tutkimusluvut. Tutustumiskäynneillä tietoa kerättiin keskustellen, kyselemällä ja tutustumalla yksiköiden tiloihin. Olin tutustunut kohteisiin etukäteen heidän nettisivujen avulla ja suunnitellut aihealueet, joista halusin saada tietoa (liite 4). Tutustumiskäynneistä kirjasin muistiinpanot kuulemistani asioista ja keskustelujen avulla saadusta tiedosta. Sain käyttööni myös muutamia yksiköiden esitteitä.

Ensimmäinen tutustumiskäynti toteutui maaliskuussa 2017 A-klinikkasäätiön Stoppari Haminaan, joka tarjoaa sijaishuollon vaativaa laitoshoidoa nuorille. Stoppari Hamina tarjoaa nuorille sekä pysäytyshoitoa 7-paikkaisessa yksikössä että kuntouttavaa hoitoa 5-paikkaisessa yksikössä, jotka sijaitsevat fyysisesti toistensa välittömässä läheisyydessä. Yksiköt ovat erikoistuneet päihdetyöhön ja nuorisopsykiatriseen osaamiseen. Toinen tutustumiskäynti toteutui maaliskuussa 2017 Familiar lastensuojelupalveluiden sijaishuollon lastensuojeluyksikköön, joka

tarjoaa sijaishuollon vaativaa laitoshoidtoa nuorille. Yksikössä on 14 asiakaspaikkaa. Kyseisellä yksiköllä on kokemusta päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelystä. Kolmas tutustumiskäynti toteutui toukokuussa 2017 Kalliolan Settlementin lapsi- ja perhepalveluiden toimintayksikköön, joka tarjoaa kuntouttavaa sijaishuoltoa päihteillä oireileville nuorille.

Tulevaisuusverstas työskentely nuorten kanssa

Käyttäjätiedon keräämisen kolmannessa (3.) vaiheessa oli tarkoitus tuoda esiin lastensuojelulaitoksessa asuvien nuorten ääni ja kuvata heidän näkemyksiään ja toiveitaan päihdetyöskentelyyn liittyen. Kehittämisen ja tiedonkeruun menetelmänä hyödynnettiin ja sovellettiin tulevaisuusverstas menetelmää. Tulevaisuusverstas on menetelmä, jossa hahmotellaan tulevaisuuden vaihtoehtoisia tilanteita ja pyritään motivoimaan käyttäjiä ja ideoimaan tulevaisuuteen suuntaavasti. Menetelmälle on ominaista mielipiteenvapaus ja tulevaisuuden ratkaisujen etsiminen ja käyttäjien osallistaminen. Ideoita ja ajatuksia kerätään konkreettisesti seinätauluille. Tulevaisuudenverstas soveltuu menetelmänä käytettäväksi Living Lab prosessien eri vaiheissa. (Heikkanen ja Österberg 2012, 59-60.)

Ennen työskentelyä nuoria sekä heidän huoltajiaan oli informoitu kehittämistyöstä saatekirjeillä. (liite 5. ja 6.) Heillä oli mahdollisuus halutessaan tutustua opinnäytetyön suunnitelmaan. Nuorilta ja heidän huoltajiltaan pyydettiin kirjalliset suostumukset työskentelyyn (liite 7.) sekä nuorten vastuusosiaalityöntekijöiltä varmistettiin nuorten lupa osallistua työskentelyyn. Työskentelyyn osallistui 4 nuorta. Ryhmän koko oli tarkoituksella suunniteltu olevan suhteellisen pieni, jotta kynnys omien ajatusten esiin tuomiseen ei olisi oletettavasti niin suuri kuin mahdollisesti isossa ryhmässä. Oletus oli, että pieni ryhmä mahdollistaisi yhteisen keskustelun ja ideoinnin parhaiten.

Tulevaisuusverstas työskentely toteutettiin Familiar Lehtosaran tiloissa huhtikuussa 2017. Nuorten osallistumisen motivoimiseksi tilaan oli varattu pientä syötävää heille tarjolle. Työskentelyn alussa varmistettiin vielä, että nuoret ovat tietoisia mistä työskentelyssä on kyse. Heille myös muistutettiin työskentelyyn osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä siitä, että työskentelyssä esille tulevat asiat

eivät vaikuta millään tavalla heidän hoitoonsa tai sijoitukseensa. Yksi nuori osallistui vain osan aikaa hänen poistuttua työskentelyn puolivälissä. Työskentely toteutettiin siten, että aiheesta keskusteltiin vapaasti ryhmässä. Yksi nuori toimi kirjajana ja nuorten ajatuksia ja toiveita koottiin isolle paperiarkille mind map ajatuskartaksi. Työskentelyn aikana opinnäytetyön tekijä kirjasi myös muistiinpanoja keskustelussa esille tulevista asioista. Muistiinpanot tarkensivat nuorten kirjamaa ajatuskarttaa. Keskustelun pohjana toimivat etukäteen mietityt ohjaavat kysymykset, joita nuorille esitettiin. Kysymysten asettelussa huomioitiin tulevaisuuteen suuntautuminen.

Nuorilta kysyttiin muun muassa heidän näkemyksiään omasta päihdetietoudesta sekä päihdetyöskentelystä tällä hetkellä. Nuorilta pyrittiin selvittämään miten he toivovat aikuisten suhtautuvan tai asennoituvan nuorten päihteiden käyttöön tai nuoreen itseensä sekä miten aikuisten tulisi päihteisiin liittyviä asioita käsitellä nuorten kanssa. Heitä pyydettiin miettimään tulevaisuuden mahdollista tilannetta, jolloin he itse tai esimerkiksi joku heidän ystävä tarvitsee apua ja tukea. Heitä ohjattiin tuomaan esiin omia ideoita ja näkemyksiä siihen mikä voisi parhaiten auttaa päihteillä oireilevaa nuorta. Työskentelyssä selvitettiin nuorten kokemuksia ja näkemyksiä yleisellä tasolla ja keskustelussa ei kysytty tai käsitelty heidän omaa mahdollista päihteiden käyttöään. Työskentelyn tarkoituksena oli antaa nuorille mahdollisuus osallistumiseen, heidän äänensä esiin tuomiseen sekä ideoiden ja toiveiden esittämiseen.

Lehtosaran kehittämistyöryhmän tapaaminen

Käyttäjätiedon keräämisen neljännessä (4.) vaiheessa järjestettiin kesäkuussa 2017 Lehtosaran kehittämistyöryhmän tapaaminen, johon osallistui Familiar Lehtosaran toiminnanjohtaja Mari Hirvonen, Lehtosara Joutsenon vastaava ohjaaja Helena Naukkarinen sekä opinnäytetyön tekijä Lehtosara Lappeenrannan vastaava ohjaaja Marjo Paukkunen. Tapaamisessa tehtiin koonti käyttäjätiedon keräämisestä saaduista tuloksista ja keskusteltiin lisäksi tulosten johtopäätöksistä, kehittämis ehdotuksista ja päihdetyön kehittämisen linjauksista Familiar Lehtosarassa. Saadut tulokset käytiin läpi opinnäytetyön tekijän johdolla. Kehittämis ehdotuksista ja kehittämisen linjauksista keskusteltiin vapaasti yhdessä ideoiden.

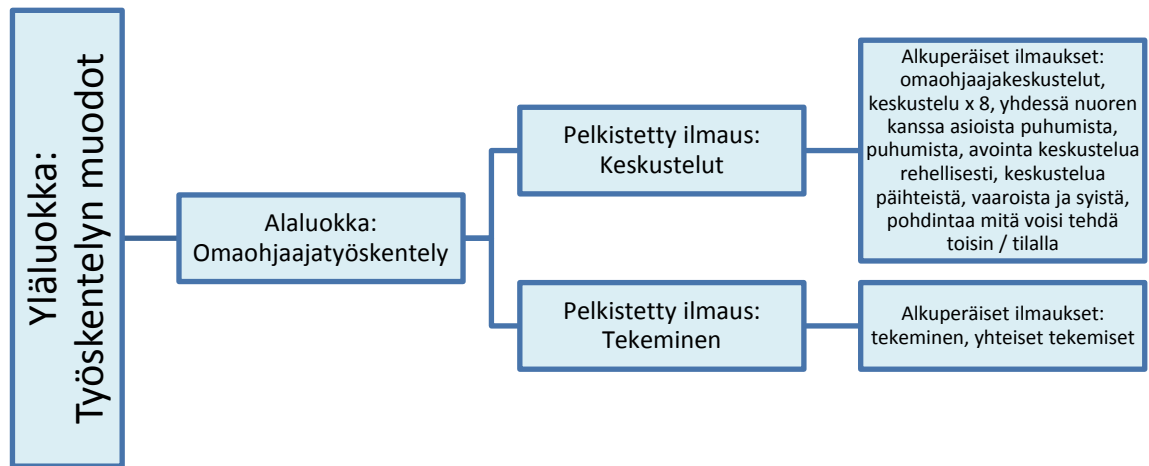
Ideat ja ajatukset kirjattiin. Opinnäytetyön työelämänohjaaja Sari Kauria oli estynyt osallistumaan kehittämistyöryhmän tapaamiseen, mutta hänen kanssaan järjestettiin erillinen tapaaminen.

6.4 Aineistojen analyysi

Erilaisten kehittämismenetelmien avulla kerätty käyttäjätieto käsiteltiin ja analysoitiin tiedon keräämisen jälkeen. Aineistoa ja analysoitavia dokumentteja olivat aivoriihessä syntyneet kirjaukset ja muistiinpanot, benchmarking tutustumiskäyneillä tehdyt kirjaukset, muistiinpanot ja saadut esitteet sekä nuorten kanssa toteutetussa tulevaisuusverstaassa ja kehittämistyöryhmässä syntyneet kirjaukset ja muistiinpanot.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä analyysimenetelmäksi valittiin aineistolähtöinen sisällön analyysi. Aineistolähtöisyydessä oleellisinta on, että aineiston annetaan kertoa tutkittavasta ilmiöstä. Sisällön analyysin avulla on mahdollista analysoida aineistoa systemaattisesti järjestämällä ja kuvaamalla sitä. Ennen yksityiskohtaista analyysia aineistosta on hyvä hahmottaa kattava yleiskuva. Sisällön analyysissä tekstin sanoja ja sanoista koostuvia ilmaisuja lähdetään luokittelemaan ja ryhmittelemään niiden merkityksen perusteella. Ennen ryhmittelyä alkuperäiset ilmaukset voidaan pelkistää ja tiivistää siten, että olennainen sisältö kuitenkin säilytetään. Luokittelua voidaan tarvittaessa jatkaa alaluokista yläluokkiin, mutta oleellista luokittelussa on, että sisällöllisesti samankaltaiset asiat kerätään saman luokan alle. (Kylmä ja Juvakka 2007, 112-118.)

Aivoriihityöskentelystä syntyneitä dokumentteja oli yhteensä 20 lomaketta, joihin työntekijät olivat kirjanneet omia ajatuksiaan ja muistiinpanojaan sekä kuusi isoa paperiarkkia ryhmien tuotoksista. Aineiston analyysi aloitettiin tutustumalla aineistoon lukemalla kirjaukset ja tuotokset useita kertoja läpi hyvän yleiskuvan saamiseksi. Tämän jälkeen lomakkeista ja paperiarkeista poimittiin yksittäiset ilmaisut kirjaamalla, jonka jälkeen ilmaisuja pelkistettiin, luokiteltiin ja ryhmiteltiin niiden merkitysten mukaan muodostaen ala- ja yläluokkia tutkimustehtävien mukaisesti. Esimerkki aineiston ilmaisujen pelkistämisestä ja luokittelusta on seuraavassa kuvassa. (Kuva 6.)

Kuva 6. Esimerkki aivoriihityöskentelyn aineiston sisällön analyysistä.

Kokonaisuudessaan aivoriihityöskentelyn aineiston sisällön analyysi on kuvattu liitteessä (liite 8.) Analyysin ja luokittelun jälkeen aineisto luettiin vielä kertaalleen sen varmistamiseksi, että analyysi vastaa aineistosta saatua yleiskuvaa ja ettei mitään oleellista ole jäänyt kirjaamatta. Opinnäytetyön työelämänohjaaja Sari Kauria sekä Lehtosara Joutsenon vastaava ohjaaja Helena Naukkarinen tutustuivat myös aineiston analyysiin vahvistaen, että analyysi vastaa heidän mielikuvaansa tehdystä työskentelystä. He olivat osallistuneet aivoriihityöskentelyn eri ryhmiin.

Benchmarking tutustumiskäynneillä tehdyt kirjaukset ja dokumentit muodostivat yhden kokonaisen aineiston, joka analysoitiin sisällön analyysin avulla. Tutustumiskäynneillä tehdyt muistiinpanot lähetettiin kaikille kohteille luettavaksi ja tarkistettavaksi ennen analyysiä, jotta varmistettiin, että asioita ei ole ymmärretty tai kirjattu väärin. Analyysi toteutettiin samoin kuin aivoriihityöskentelyn aineiston kanssa edeten aineiston lukemisesta ja yksittäisten ilmaisujen kirjaamisesta, ilmaisujen pelkistämiseen ja luokitteluun. Kokonaisuudessaan benchmarking tutustumiskäyntien aineiston sisällön analyysi on kuvattu liitteessä (liite 9.) Analyysissä huomioitiin opinnäytetyön tekijällä jo olemassa oleva ja aivoriihityöskentelyn avulla kerätty tieto Familiar Lehtosaran päihdetyön nykytilasta ja siten tutustumiskäynneillä kerätyn tiedon osalta keskityttiin vain toiminnan kehittämisen kannalta oleelliseen tietoon.

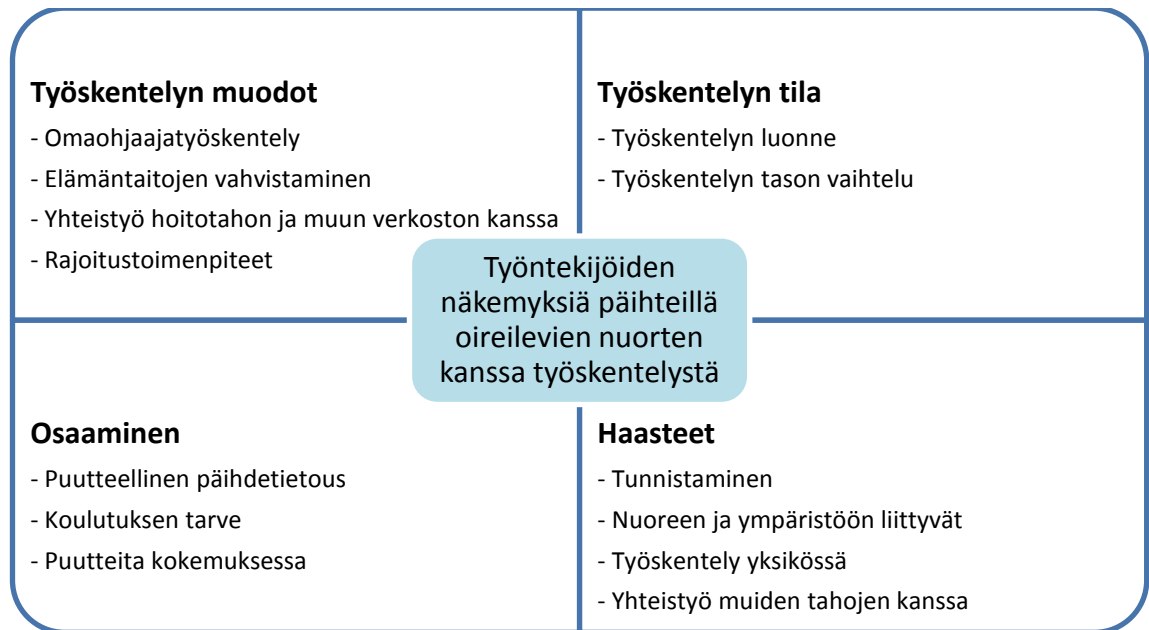
Tulevaisuusverstas työskentelystä nuorten kanssa syntyneitä dokumentteja olivat nuorten kirjaama ajatuskartta isolla paperiarkilla sekä kirjatut muistiinpanot, jotka täydensivät ja tarkensivat nuorten tekemään mind map ajatuskarttaa. Aineistoon tutustumisen jälkeen nuorten kirjaamat asiat poimittiin paperiarkilta ja kirjattiin tekstin muotoon, jotta koko aineisto on helpompi käsitellä kokonaisuutena. Kirjatut ilmaisut pelkistettiin ja edelleen luokiteltiin luokkiin kuten aivoriihi-työskentelyn ja benchmarking tutustumiskäyntien aineisto. Kokonaisuudessaan tulevaisuusverstas työskentelyn aineiston sisällön analyysi on kuvattu liitteessä (liite 10.) Lehtosaran kehittämistyöryhmän tapaamisen anti tiivistettiin teemoittamalla käyty keskustelu ja tehdyt kirjaukset ja keskeiset teemat nostettiin kehittämissuhteisiin. Teemoittelussa keskeistä oli yhdistää asiat, joita kustakin teemasta oli tuotu esiin. (Tuomi ja Sarajärvi 2006, 95).

7 Tulokset käyttäjätiedon keräämisestä

7.1 Aivoriihi-työskentelyn tulokset

Työntekijöiden näkemyksiä työskentelystä

Aivoriihi-työskentelyn tulokset on esitetty tässä kappaleessa kehittämistehtävien mukaisesti. Ensimmäisenä kehittämistehtävänä oli kuvata lastensuojelulaitoksen työntekijöiden näkemyksiä päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelystä. Aineistosta muodostui seuraavat neljä yläluokkaa: työskentelyn tila, työskentelyn muodot, osaaminen ja haasteet. Seuraava kuva (Kuva 7.) havainnollistaa syntyneet yläluokat ja näiden alapuolelle muodostetut alaluokat.

Kuva 7. Työntekijöiden näkemyksiä työskentelystä.

Päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelyn tämän hetkiseen tilaan liittyen, työntekijöiden näkemyksissä työskentely näyttäytyi luonteeltaan hyvin vaativana ja haastavana työnä. Työskentelyn kuvattiin olevan myös pitkäjänteistä sekä tunteita herättävää työtä. Työntekijöiden kuvauksissa nousi esiin, että työskentely koetaan ajoittain turhauttavana ja keskustelussa nousi lisäksi esiin ajoittaiset toivottomuuden kokemukset, esimerkiksi nuoren retkahtaessa. Työn ennalta-arvaamattomuus myös nousi esiin ja että työn kuvattiin olevan herkillä olemista, jolloin työntekijä joutuu olemaan kokoajan ikään kuin tuntosarvet herkillä.

Työskentelyn taso näyttäytyi tällä hetkellä olevan vaihtelevaa. Esiin nousi, että samanaikaisesti työskentelyssä koetaan olevan kehitettävää, mutta huomioon ottaen se, että yksiköt eivät ole päihdehoitoon erikoistuneita yksiköitä, työskentelyn tason nähtiin olevan hyvä. Työntekijöiden kokemuksissa toistui ristiriitaisesti, että työskentelyn nähdään olevan vähäistä ja aika olematonta sekä sekavaa ja hajanaistakin, kun taas toisissa kommentteissa työskentelyn nähtiin olevan myös hyvällä mallilla ja että ei ole suurta ongelmaa tällä hetkellä. Nuorten kohtaamisen koettiin olevan hyvällä tasolla.

Työntekijät näkivät yhtenä työskentelyn muotona arjessa omaohjaajatyöskentelyn, joka pitää sisällään keskustelut nuoren kanssa ja yhteisen tekemisen. Elä-

mäntaitojen vahvistaminen erottautui työntekijöiden näkemyksissä yhdeksi työskentelyn muodoksi, joka käsittää ohjauksen arjessa ja harrastustoiminnan tukemisen. Työskentelyn arjessa kuvattiin olevan nuoren normaalien elämäntaitojen vahvistamista ja että nuoria pyritään ohjaamaan terveellisempään päihteettömään suuntaan elämässään. Yhteistyö hoitotahon ja muun verkoston kanssa nähtiin yhtenä keskeisenä työskentelyn muotona, joka tuli esiin hyvin vahvasti työntekijöiden näkemyksissä. Yhteistyöllä tarkoitettiin tiivistä yhteistyötä Eksoten lasten ja nuorten talon kanssa, nuorten käyntejä Eksoten päihdetyöntekijän luona ja avunpiiriin ohjaamista. Tiivis yhteistyö koulun ja vanhempien kanssa nousi myös esiin. Lastensuojelulain mukaiset rajoitustoimenpiteet muodostivat yhden osan työskentelyn muodoista tarkoittaen seulojen ottamista ja nuoren liikkumisvapauden rajoittamisia, jolloin nuori voidaan tarvittaessa pysäyttää yksikköön ja turvata hänen tilanteensa estämällä hänen itseensä kohdistama vahingollinen käyttäytyminen rajaamalla liikkumista.

Osaamiseen liittyen työntekijät tuottivat päihdetietouden olevan puutteellista Lehtosaran yksiköissä ja että lisäkoulutukseen on selkeä tarve ja päihdetyön kokemuksessa on myös puutteita. Työntekijät kokivat, että päihteisiin ja päihteiden käyttöön liittyvä tieto on hajanaista, tieto ei ole ajantasaista ja että tietoa ei ole myöskään riittävästi. Koettiin, että päihteiden käyttäjät ovat askeleen edellä, koska markkinoilla olevista uusista aineista ei tiedetä tarpeeksi. Osaamiseen liittyen koulutuksen tarve nousi esiin työntekijöiden näkemyksissä, ja ettei kummasakaan Lehtosaran yksikössä ole tällä hetkellä omaa erikoistumiskoulutuksen saanutta päihdetyön osaajaa / työntekijää. Muutamilla työntekijöillä on ennaltaehkäisevän päihdetyön opintoja, mutta koettiin, ettei tieto-taitoa ja osaamista ole riittävästi. Työryhmien osaamisessa on kokemustietoa nuorista, mutta päihdetyön kokemuksen puutteet nousivat myös työntekijöiden ajatuksissa esille.

Työskentelyyn liittyvinä haasteina koettiin päihteiden käytön tunnistamisen ja oireilun erottamiseen liittyvät haasteet eli onko nuoren huolestuttavassa oireilussa kyse päihteistä vai psyykkisestä oireilusta. Haasteita ilmeni myös nuoreen ja ympäristöön liittyen, yksikössä tehtävään työskentelyyn liittyen sekä yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Työntekijät kokivat haasteena nuorien asenteet ja muutokseen motivoinnin vaikeuden jos nuori kieltää päihteiden käytön ja ei tunnista

ongelmaansa tai jos nuorella ei ole omaa halua päästä päihteistä eroon ja sitoutumista työskentelyyn. Haasteena työntekijät näkivät myös nuorten päihteitä ihannoivat asenteet ja ympäristöön liittyen esille nousi, että päihteiden saatavuus on nuorille helppoa tänä päivänä. Nuorta tukevien sopivien sosiaalisten ympäristöjen löytäminen ja ylläpitäminen nousi työntekijöiden ajatuksissa esille myös haastavana.

Yksikössä työskentelyyn liittyen työntekijät kokivat, että tarvitaan lisää työkaluja työskentelyn eri vaiheisiin. Ilmeni myös tarve selkeälle toimintasuunnitelmalle kuinka toteuttaa päihdetyötä lastensuojelulaitoksessa ja miten toimia ja puuttua oikealla tavalla. Haasteena koettiin myös nuoren tuen tarpeen ja yksikön antaman hoidon riittävyden arviointi eli arviointi siitä, milloin on esimerkiksi oikea aika väliintuloon tai arvio nuoren katkaisuhoidon tarpeesta. Esille nousi työntekijöiden näkemyksissä haasteena myös se, että ovatko Lehtosaran yksiköt soveltuvia päihdenuorelle ja miten päihteillä oireilevat nuoret soveltuvat samaan yksikköön muiden nuorten kanssa, joilla ei ole samankaltaista problematiikkaa.

Yhteistyöstä muiden tahojen kanssa työntekijät kokivat haasteena, että aina ei esimerkiksi tiedetä riittävästi Eksoten päihdetyöntekijän ja nuoren työskentelystä. Keskustelussa aiheesta nousi esiin, että työntekijät toivovat tiiviimpää yhteistyötä, jotta kaikilla nuoren kanssa työskentelevillä on yhteinen tieto työskentelyn sisällöstä. Nuoren koko verkoston kanssa yhteistyössä toimiminen nousi myös esille haasteena sen vuoksi, että verkoston on niin laaja.

Työntekijöiden kehittämisehdotuksia

Kehittämistehtävänä oli lisäksi kuvata työntekijöiden kehittämisehdotuksia lastensuojelulaitoksessa tehtävään päihdetyöhön. Tämän kehittämistehtävän alle muodostui neljä yläluokkaa: yhteistyön tiivistäminen, ulkopuolisen tuen hyödyntäminen, koulutuksen / osaamisen lisääminen ja päihdetyön prosessisuunnitelma yksiköihin. Seuraava kuva (Kuva 8.) havainnollistaa syntyneet yläluokat ja niiden alapuolella muodostetut alaluokat.

Kuva 8. Työntekijöiden kehittämisehdotuksia.

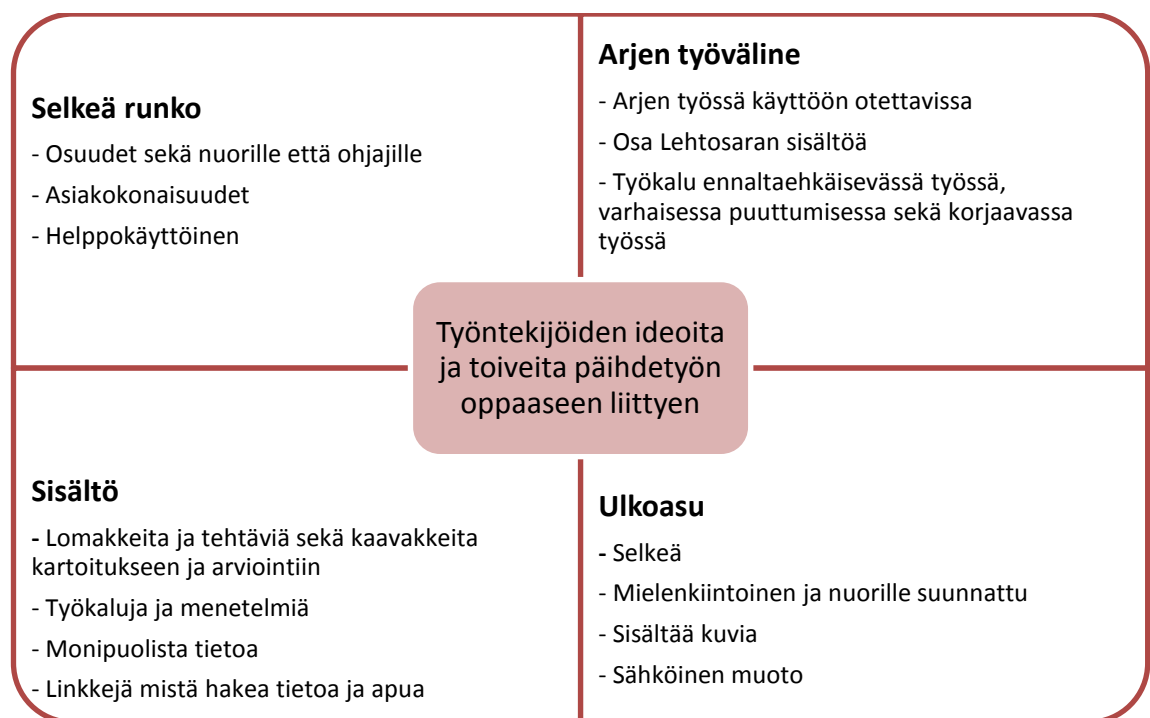
Työntekijät toivat kehittämisehdotuksena esiin yhteistyön tiivistämisen suhteessa hoitotahoon ja nuoren omaan päihdetyöntekijään Eksotella, nuoren muuhun verkostoon sekä muihin ammattihenkilöihin ja erityisesti poliisiin. Lisäksi ehdotettiin yhteistyön tiivistämistä oman yksikön sisällä siten, että yhdessä puhutaan ja sovitetaan asioita ja siten käytössä olisi yhteisesti sovitut toimintamallit, joita yhdessä toteutetaan. Toisena kehittämisehdotuksena työntekijät toivat esiin ulkopuolisen tuen hyödyntämisen. Asiantuntijoiden konsultaatioapua voitaisiin käyttää enemmän ja ehdotettiin myös kokemusasiantuntijoiden hyödyntämistä osana lastensuojelulaitoksen päihdetyötä.

Työntekijät ehdottivat myös koulutuksen ja osaamisen lisäämistä keinona kehittää lastensuojelulaitoksessa tehtävää päihdetyötä. Esiin nousi ehdotus, että yksiköihin koulutettaisiin oma päihdetyön ohjaaja / osaaja, jolla olisi enemmän tietoa ja taitoa ja joka jakaisi tietoa myös muille työntekijöille sekä koordinoisi ja ohjaisi yksikössä tehtävää päihdetyötä. Säännöllistä lisäkoulutusta toivottiin kaikille työntekijöille tietojen päivittämiseksi ja tiedon lisäämiseksi. Itseopiskelu nousi myös esiin koulutuksen ja osaamisen lisäämisen vaihtoehtona. Työntekijältä toivottiin myös kannustusta ja tukea kouluttautumiseen.

Kehittämisehdotuksena korostui tarve kehittää yksiköihin päihdetyön prosessisuunnitelma. Tämä suunnitelma pitäisi sisällään vaiheittaisen rungon työskentelyyn, jossa olisi kuvattu prosessi ja se toimisi suunnitelmallisen työskentelyn mallina. Vaiheittaista runkoa työskentelyyn toivottiin erityisesti omaohjaajien työn tueksi. Päihdetyön prosessisuunnitelman ehdotettiin pitävän sisällään myös selkeitä menetelmiä ja työkaluja ja keinoja miten toimitaan työskentelyn eri vaiheissa.

Työntekijöiden ideoita ja toiveita päihdetyön oppaaseen liittyen

Lisäksi kehittämistehtävänä oli kuvata työntekijöiden ideoita ja toiveita päihdetyön oppaaseen liittyen. Työntekijöiden ideat ja toiveet koottiin seuraavien neljän yläluokan alle, jotka olivat: arjen työväline, selkeä runko, sisältö ja ulkoasu. Seuraava kuva (Kuva 9.) havainnollistaa syntyneet yläluokat ja näiden alapuolelle muodostetut alaluokat.

Kuva 9. Työntekijöiden ideoita ja toiveita.

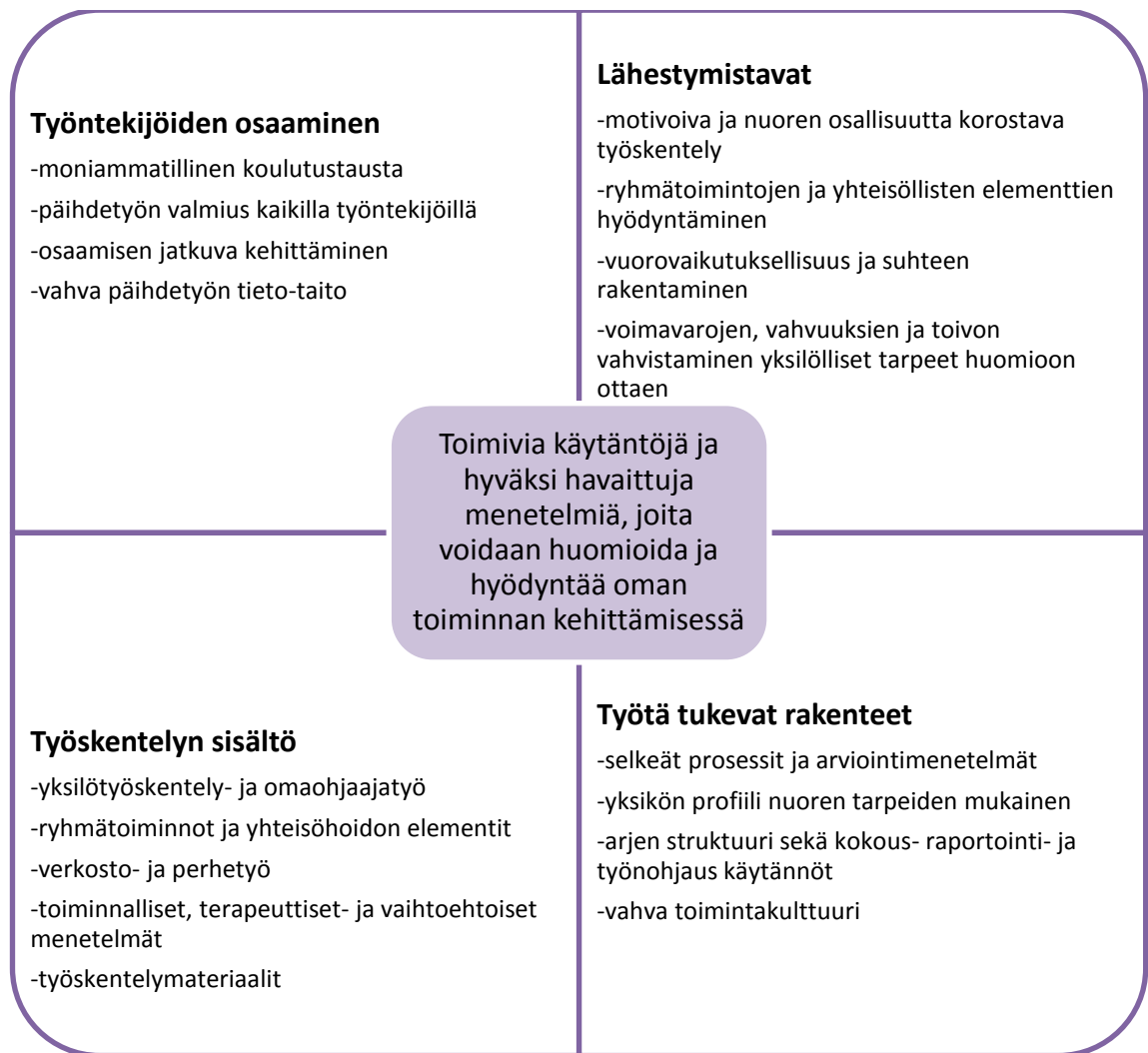
Päihdetyön oppaalta toivottiin ensisijaisesti, että se olisi arjen työssä käyttöön otettavissa ja vaivattomasti sovellettavissa käytäntöön. Toivottiin, että päihdetyön oppaasta tulisi osa Lehtosaran sisältöä ja työskentelyä. Toiveissa nousi myös esiin, että olisi hyvä jos opas toimisi työkaluna myös ennaltaehkäisevässä työssä

ja varhaisessa puuttumisessa eikä ainoastaan korjaavassa työssä, kun on olemassa jo jokin ongelma. Oppaalta toivottiin selkeää runkoa, joka olisi jaettu asiakokonaisuuksiin ja hakemisto olisi yksinkertainen. Työntekijät toivoivat, että opas antaisi selkeän rungon siihen, miten nuoren kanssa edetä työskentelyssä. Helpokäyttöisyyttä korostettiin, ja että tieto löytyisi vaivattomasti. Oppaalta toivottiin, että se sisältäisi omat osuudet sekä nuorille että ohjaajille. Ideoina nousi esiin, että työmenetelmät nuoren kanssa tehtäväksi voisivat olla paperisena, mutta ohjeistus ohjaajille sähköisessä versiossa.

Sisällön osalta työntekijät toivoivat, että päihdetyön opas sisältäisi lomakkeita, tehtäviä sekä kaavakkeita päihteiden käytön kartoitukseen sekä arviointiin. Toivottiin työkaluja ja menetelmiä nuorten kanssa työskentelyyn ja konkreettisia keinoja, joita toteuttaa päihdetyössä. Työntekijät toivoivat oppaalta myös monipuolista tietoa muun muassa päihteistä, vaikutuksista, haitoista ja tunnistamisesta. Työntekijöiden ideoissa nousi myös esiin, että oppaan olisi hyvä sisältää kootusti nettilinkejä mistä hakea lisätietoa sekä myös apua nuorelle. Ulkoasun osalta toivottiin, että opas olisi selkeä, mielenkiintoinen ja värikäs sekä sisältäisi kuvia. Toivottiin, että opas olisi rento, nuorille suunnattu ja luokseen kutsuva. Työntekijät ideoivat, että opas voisi olla nuorten kuvittama. Ideoissa ja toiveissa nousi esille myös toive oppaan sähköisestä muodosta.

7.2 Benchmarking tutustumiskäyntien anti

Benchmarking tutustumiskäyntien tarkoituksena oli kehittämistehtävän mukaisesti kuvata tietoja, taitoja, toimivia käytäntöjä ja hyväksi havaittuja menetelmiä päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelyyn liittyen, joita voidaan huomioida ja hyödyntää oman toiminnan kehittämisessä. Seuraava kuva (Kuva 10.) havainnollistaa keskeisimmät tulokset. Aineistosta muodostui neljä yläluokkaa, joita ovat työntekijöiden osaaminen, lähestymistavat, työskentelyn sisältö sekä työtä tukevat rakenteet. Tuloksissa on kuvattu oman toiminnan kehittämisen kannalta oleelliseksi arvioitu tieto, jota voidaan huomioida ja hyödyntää oman toiminnan kehittämisessä.

Kuva 10. Benchmarking tutustumiskäyntien anti

Työntekijöiden osaaminen

Työntekijöiden osaamiseen liittyen nousi esiin työntekijöiden **moniammatillinen koulutustausta** tutustumiskohteiden yksiköissä. Työntekijöiden peruskoulutustaustassa korostui monipuolinen ja moniammatillinen sosiaali- ja terveysalan koulutus ja eri tutkinnot. Työntekijöillä oli lisäkoulutusta päihde- ja mielenterveysopinnoista sekä erilaisia terapiakoulutuksia. Kaikissa yksiköissä korostui se, että **kaikilla työntekijöillä on valmius tehdä päihdetyötä**, vaikka yhdessä yksikössä olikin erikseen nimetty päihdetyöntekijä/tekijät, jotka koordinoivat ja ohjasivat yksikössä tehtävää päihdetyötä. Tuloksissa erottautui yhdeksi tärkeäksi osa-alueeksi **osaamisen jatkuva kehittäminen** ja että monipuolinen osaaminen ja moniammatillisuus on keskeistä vaikuttavalle päihdetyölle. Tärkeää on myös, että työntekijöistä pidetään huolta. Työskentelyn kannalta keskeistä on lisäksi se,

että kaikilla työntekijöillä tulisi olla **vahva päihdetyön tieto-taito**, joka tarkoittaa muun muassa perustietoa päihteistä ja eri käyttötavoista, ymmärrystä päihdeongelmien prosessiluonteesta, kykyä tunnistaa ja puuttua päihteiden käyttöön, tunnistaa käyttöä ehkäiseviä ja ylläpitäviä tekijöitä sekä kykyä tehdä päihteiden käytön arviointia ja tarvittaessa ohjata hoitoon.

Lähestymistavat

Tutustumiskäyntien aineistosta nousi esiin neljä lähestymistapaa liittyen päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelyyn, jotka koettiin merkityksellisinä ja keskeisinä vaikuttavalle päihdetyöskentelylle lastensuojelulaitoksessa. **Motivoiva ja nuoren osallisuutta korostava työskentely** näyttäytyi keskeisenä lähestymistapana työssä päihteillä oireilevien nuorten kanssa. Merkityksellistä on työskentely nuoren omista tavoitteista käsin ja nuoren motivointi ja motivoituminen omista lähtökohdista. Tärkeänä pidettiin vaihtoehtojen tarjoamista päihteidenkäytölle ja vahingolliselle käyttäytymiselle. Toiseksi keskeiseksi lähestymistavaksi erottautui **ryhmätoimintojen ja yhteisöllisten elementtien hyödyntäminen** työskentelyssä. Yhteisöllisen toiminnan koettiin tukevan kuntoutumista ja ryhmätoiminnat koettiin toimiviksi ja vaikuttaviksi. Joissain yksiköissä toiminta rakentui yhteisöhoiton ja yhteisökuntoutuksen periaatteisiin kokonaisuudessaan. Esiin nousi, että yhteisö osaltaan hoitaa ja motivoi nuoria kuntouksessa. Kolmantena lähestymistapana korostui **vuorovaikutuksellisuus ja suhteen rakentamisen merkitys** työskentelyssä. Nuoren kuulemista ja luottamuksen rakentamisen merkitystä pidettiin tärkeänä sekä ohjaajan aidon läsnäolon ja ajan antamista. Työskentelyssä tärkeänä nousi esiin myös keskusteleva lähestymistapa nuoreen sekä dialogisuus. Neljäntenä lähestymistapana aineistosta erottautui **voimavarojen, vahvuuksien ja toivon vahvistaminen yksilölliset tarpeet huomioon ottaen**. Hyvien asioiden vahvistaminen, hyvän ja vahvuuksien esille tuominen sekä voimavara- ja ratkaisukeskeinen lähestymistapa nähtiin merkityksellisenä. Toivon etsiminen, antaminen ja ylläpitäminen korostuivat tärkeinä asioina työskentelyssä. Lisäksi yksilöllisten tarpeiden ja voimavarojen sekä tilanteen huomioimisen merkitys nousi esiin sekä se, että työskentelyssä on tärkeää huomioida kokonaisvaltaisesti nuoren elämän kaikki osa-alueet.

Työskentelyn sisältö

Tutustumiskohteiden työskentelyn sisältöön liittyen aineistosta erottautui ja huomioitiin analyysin jälkeen viisi osa-aluetta, jotka ovat yksilötyöskentely ja omaohjaajatyö, ryhmätoiminnot ja yhteisohoidon elementit, verkosto- ja perhetyö, toiminnalliset, terapeutit – ja vaihtoehtoiset menetelmät sekä työskentelymateriaalit. **Yksilötyöskentely ja omaohjaajatyö** olivat työskentelyn keskiössä kaikissa tutustumiskohteissa. Työskentely pitää sisällään päihdekeskustelut nuoren kanssa. Joissain yksiköissä näitä suunnitelmallisia ja tavoitteellisia keskusteluja pidettiin päivittäin, jossain vähintään viikoittain. Keskeistä yksilötyöskentelyssä oli tilanteen kartoitus ja arviointi tulovaiheessa ja työskentelyn edetessä hoidolliset keskustelut nuoren kanssa sekä hoitoneuvottelut ja hoito- ja kasvatussuunnitelman työstäminen. Osa yksilötyöskentelyä olivat myös arkeen liittyvät harjoitteet kuten muun muassa itsenäistymiseen, omien asioiden hoitoon, hygieniaan, rahankäyttöön ja harrastamiseen liittyvät asiat. **Ryhmätoiminnot ja yhteisohoidon elementit** olivat yksi osa työskentelyn sisältöä tutustumiskohteissa. Nuorten arkeen kuului oman päivä- ja viikko-ohjelman mukaisesti erilaisia hoidollisia, toiminnallisia ja yhteisöllisiä ryhmiä arjen kodinhoidollisten tehtävien sekä koulun ja harrastamisen lisäksi.

Verkosto- ja perhetyö nousi aineistosta esiin yhtenä keskeisenä osa-alueena työskentelyn sisällössä. Perheen roolia ja mukaan ottamista työskentelyyn korostettiin. Osa perhetyötä olivat nuorten kotiharjoittelut omassa kotiympäristössään. Yhdessä yksikössä vanhemmille tarjottiin myös oma vertaisryhmä. Kokemusasiantuntijoita käytettiin jonkin verran yhdessä yksikössä. Keskustelussa tutustumiskohteessa korostui, että kokemusasiantuntijoiden käyttö on syytä olla hyvin harjottua, jotta heidän viestinsä ei vaikuta negatiivisesti nuoriin. **Toiminnalliset, terapeutit- ja vaihtoehtoiset menetelmät** erottautuivat yhdeksi osa-alueeksi työskentelyn sisällössä. Jossain yksiköissä hyödynnettiin psykoterapeuttisia menetelmiä osana työskentelyä, sekä myös muun muassa tietoisien läsnäolon ja rentoutumisen harjoituksia. Vieroitusoireiden lieventämiseen käytettiin muun muassa akupunktiota yhdessä yksikössä. Terapeuttisista ja hoidollisista menetelmistä käytössä oli myös muun muassa valokuvausta, maalausta sekä musiikkia.

Tutustumiskäynneillä nousi myös esille, että kohteissa oli käytössä paljon erilaisia **työskentelymateriaaleja** työskentelyn tukena ja välineenä liittyen esimerkiksi kartoitukseen ja arviointiin. Yhdessä yksikössä hyödynnettiin päihdelinkistä löytyviä materiaaleja, mutta samalla tuotiin esiin tarve omalle ”työkalupakille” työskentelyyn. Jossain yksiköissä oli lisäksi käytössä muita materiaaleja kuten nuorille suunnattuja pohdinta- ja menetelmällisiä tehtäviä.

Työtä tukevat rakenteet

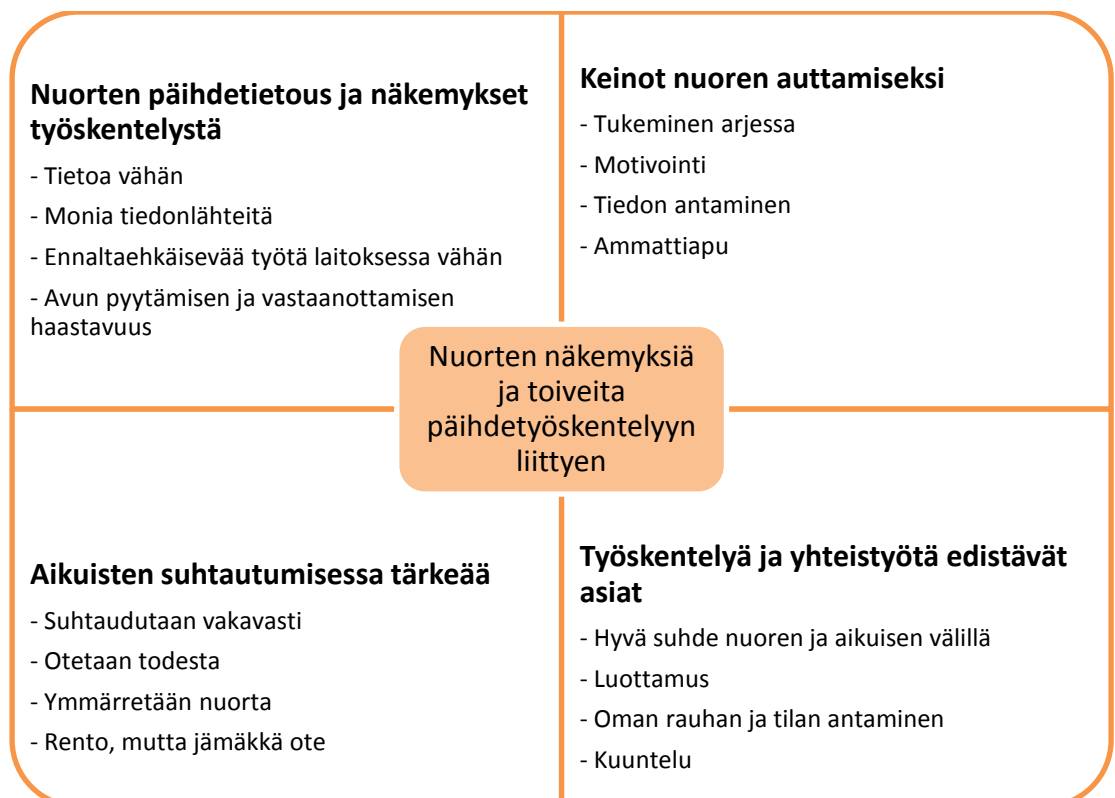
Kaikissa tutustumiskohteissa korostui, että työskentelyä päihteillä oireilevien nuorten kanssa tukevat **selkeät prosessit ja arviointimenetelmät**. Prosessit on oleellisen tärkeää olla kuvattu selkeästi sekä työskentelyn tavoitteet. Keskeinen osa työtä on myös työskentelyn etenemisen arviointi sekä palautteen kerääminen. Työtä tukee myös se, että **yksikön profiili on nuoren tarpeiden mukainen**. Esille muun muassa nousi, että jos nuoren päihdeproblematiikka on niin vaikeaa, ettei kuntoutus kaupunkiympäristössä ole mahdollista, niin kuntoutuminen ei silloin etene ja yksikön profiili ei ole välttämättä nuoren tarpeiden mukainen. Lisäksi lastensuojelulaitoksessa tehtävässä päihdetyössä on tärkeää erottaa päihdehoito ja arjessa tehtävä päihdetyö. Nuorta, joka tarvitsee päihdehoitoa, ei tule hoitaa lastensuojeluyksikössä jos yksikkö ei ole päihdehoitoon erikoistunut, vaan nuoren hoitokontakti tulee olla tällöin toisaalla ja lastensuojeluyksikön arjessa tehtävä työ tukee annettavaa hoitoa. Haasteita työskentelyssä saattaa myös esiintyä jos nuori esimerkiksi oireilee vahvasti väkivaltaisesti ja vastustaa hoitoa. Tällöin hoidollisuus kärsii, kuntoutuminen ei etene ja on syytä arvioida onko yksikön profiili nuoren tarpeiden mukainen.

Arjen struktuuri sekä kokous- raportointi- ja työnohjaus käytännöt nousivat aineistosta selkeästi yhdeksi merkitykselliseksi työtä tukevaksi rakenteeksi. Nuorten arkea rytmittää henkilökohtaiset päivä- ja viikko-ohjelmat. Tärkeä osa työtä tukevaa rakennetta ovat selkeästi määritellyt kokous- ja raportointi käytännöt, jotka mahdollistavat tiedon siirtymisen, kuntoutumisen suunnittelun ja seurannan sekä arvioinnin moniammatillisessa työryhmässä. Säännöllinen työnohjaus tukee myös vaikuttavaa työskentelyä. Lastensuojelun perusyksiköitä vahvempi työntekijöiden resursointi osaltaan vaikuttaa struktuuriin ja työn vaikuttavuuteen. Kaikissa tutustumiskohteissa korostui, että **vahva toimintakulttuuri** on

hyvin keskeistä työn onnistumiselle ja vaikuttavuudelle. Kun työntekijöillä on selkeät tavoitteet ja yhteiset tavat tehdä työtä sekä työn rakenteet on kunnossa, niin nuoren on helppo asettua yksikköön ja tulla osalliseksi yksikön arkea. Työryhmän yhtenäisyys ja hyvä ilmapiiri vaikuttavat myös positiivisesti.

7.3 Tulevaisuusverstaas työskentelyn tuotos

Kehittämistehtävänä tulevaisuusverstaas työskentelyllä oli tarkoitus tuoda esiin lastensuojelulaitokseen sijoitettujen nuorten ääni ja kuvata heidän näkemyksiään ja toiveitaan päihdetyöskentelyyn liittyen. Aineistosta muodostui seuraavat neljä yläluokkaa kehittämistehtävän alle: nuorten päihdetietous ja näkemykset työskentelystä, keinot nuoren auttamiseksi, aikuisten suhtautumisessa tärkeää sekä työskentelyä ja yhteistyötä edistävät asiat. Seuraava kuva (Kuva 11.) havainnollistaa syntyneet yläluokat ja näiden alapuolelle muodostetut alaluokat.

Kuva 11. Nuorten ajatukset ja toiveet päihdetyöskentelyyn liittyen.

Nuorten päihdetietous ja näkemykset työskentelystä

Työskentelyssä tuli esiin, että tällä hetkellä nuorilla ei ole kovin paljoa tietoa päih-teistä. Jonkin verran heillä on tietoa, mutta tiedon oikeellisuudesta ei ollut varmuutta. Esimerkiksi kavereilta saadusta tiedosta nuoret eivät osanneet sanoa onko tieto faktaa. Tietoa päih-teistä he olivat saaneet pääasiassa juuri kavereilta, koulusta, omilta vanhemmilta sekä ohjaajilta lastensuojelulaitoksessa. Nuoret kertoivat, että koulussa heille on kerrottu päih-teiden vaaroista ja haitoista.

Lastensuojelulaitoksessa keskustelut ovat pääosin liittyneet tilanteisiin kun nuori on käyttänyt päih-teitä tai kun nuori on itse halunnut ottaa asioita esille. Siten ennaltaehkäisevää työtä lastensuojelulaitoksessa on nuorten mukaan melko vähän. Nuorten ajatuksissa avun pyytäminen ja vastaanottaminen aikuisilta näyttäytyi haastavana. Keskustelussa nousi esiin, että nuorten mukaan on tilanteita, jolloin nuori olisi tarvinnut apua, mutta ei ole sitä pyytänyt. Nuoret kokivat, että joillekin nuorille on haastavaa ottaa apua vastaan ja motivoitua päih-teettömyyteen. Kes-kustelussa tuli myös esiin, että oman tilanteen näkeminen realistisesti voi olla haastavaa.

Keinot nuoren auttamiseksi

Nuorilta pyrittiin työskentelyssä selvittämään heidän näkemystään siitä miten päih-teillä oireilevaa nuorta voitaisiin parhaiten auttaa. Nuoret toivat esiin, että nuorta on tuettava arjessa silloin kun on vaikeaa. He ehdottivat keskustelua niistä asioista mikä on mennyt pieleen, mistä kaikki on alkanut ja mitä apua nuori tarvitsee. Nuoret näkivät, että tärkeää on tukea nuorten harrastamista, hyvää vuorokausirytmää ja terveellistä ruokavaliota sekä suhteita omaan verkostoon kuten vanhempiin, sukulaisiin ja ystäviin. Nuoret toivat esiin, että aikuisten on tärkeää huolehtia siitä missä nuori liikkuu ja millaisissa porukoissa. Työskentelyssä ko-rostui, että nuorten mielestä huono kaveripiiri ja päih-teitä käyttävät kaverit ovat negatiivinen asia ja voivat vain ajaa nuorta käyttämään lisää päih-teitä.

Nuoret toivat esiin, että päih-teillä oireilevaa nuorta tulisi motivoida käytön lopet-tamiseen, mutta keinoja motivointiin he eivät osanneet nimetä. Tiedon antaminen päih-teiden haitoista ja vaaroista nousi yhdeksi keinoksi auttaa päih-teillä oireile-vaa nuorta. Tässä tosin nuorilla oli eriäviä mielipiteitä. Osa koki, etteivät ainakaan

itse tarvitse lisätietoa tai että siitä olisi hyötyä. Toisaalta kaivattiin esimerkkien ja tarinoiden kautta keskustelua erilaisilla lähestymistavoilla ja tiedon antamista. Ideana nuoret toivat esiin, että tiedon antaminen ja keskustelu ryhmässä voisi olla mielekkäämpää ja helpompaa kuin yksilökeskustelut. Ammattiapuun turvautuminen nähtiin yhtenä auttamisen keinona jos muut keinot eivät auta.

Aikuisten suhtautumisessa tärkeää

Aikuisten suhtautumisessa nuoret pitivät tärkeänä, että aikuiset ottavat vakavasti nuoren ja hänen ongelmansa eli puuttuvat tilanteeseen. Nuoret kokivat tärkeänä myös sen, että nuoret otetaan todesta ja uskotaan nuorta ja mitä tämä kertoo tai tuottaa. Nuoren ymmärtäminen koettiin merkityksellisenä. Keskustelussa nousi esiin nuorten kokemus, ettei aikuiset aina ymmärrä nuorta tai nuoren tilannetta. Ymmärtämisellä nuoret tarkoittivat nuoren huomioon ottamista, vaikka konkreettisesti heidän oli vaikea avata tai selittää asiaa enempää. Yksi nuori kommentoi, ettei aikuiset voi ymmärtää jos eivät ole itse kokeneet samaa.

Aikuisilta nuoret toivoivat myös tiettyä rentoutta, mutta samaan aikaan aikuisten tulisi olla jämäkkiä ja määrätietoisia nuorten kanssa toimimisessa. Keskustelussa tuli esille, että päihteillä oireilevat nuoret tarvitsevat myös aikuisten asettamia rajoja.

Työskentelyä ja yhteistyötä edistävät asiat

Työskentelyä ja yhteistyötä edistävästä asioista nuoret näkivät tärkeimpänä hyvän suhteen nuoren ja aikuisen välillä. Nuoret toivat esiin, että nuoren ja aikuisen välillä täytyy olla hyvä suhde ja että aikuisen tulee tuntea nuori, jotta työskentelyä voi edes ajatella. Nuoret toivat esiin, että keskustelevat mieluummin tutun aikuisen kanssa, joka tuntee myös heidät. Luottamuksellisuus nousi myös esiin ja että nuoren tulee pystyä luottamaan hänen kanssaan työskentelevään aikuiseen. Aikuisen taito kuunnella nuorta koettiin myös tärkeänä sekä oman tilan ja rauhan antaminen silloin kun nuori sitä tarvitsee.

7.4 Yhteenveto ja kehittämisehdotukset

Seuraavassa kuvassa (Kuva 12.) ovat koottuna käyttäjätiedon keräämisen kaikki tulokset.

Aivoriihityöskentely työntekijöiden kanssa

- **TYÖNTEKIJÖIDEN AJATUKSET: työskentelyn muodot** (omaohjaajatyöskentely, elämäntaitojen vahvistaminen, yhteistyö eri tahojen kanssa, rajoitustoimenpiteet), **työskentelyn tila** (luonne ja taso), **osaaminen** (päihdetietous puutteellista, koulutuksen tarve, puutteita kokemuksessa), **haasteet** (tunnistaminen, nuoreen ja ympäristöön liittyvät, työskentely yksikössä, yhteistyö)
- **TYÖNTEKIJÖIDEN KEHITTÄMISEHDOTUKSET: yhteistyön tiivistäminen** eri toimijoiden kanssa (hoitotaho, nuoren muu verkosto, muut ammattihenkilöt/poliisi, oma yksikkö), **ulkopuolisen tuen hyödyntäminen** (konsultaatioapu, kokemusasiantuntijoiden käyttäminen), **koulutuksen ja osaamisen lisääminen** (yksikköön oma päihdeohjaaja / osaaja, ulkopuoliset koulutukset, itseopiskelu, työnantajan kannustus ja tuki), **päihdetyön prosessisuunnitelma yksiköihin** (vaiheittainen runko työskentelyyn, selkeät menetelmät ja työkalut)
- **TYÖNTEKIJÖIDEN IDEAT JA TOIVEET PÄIHDETYÖN OPPAASEEN LIITTYEN: selkeä runko** (osuudet nuorille ka ohjaajille, asiakokonaisuudet, helppokäyttöinen), **arjen työväline** (arjen työssä käyttöön otettavissa, osa Lehtosaran sisältöä, työkalu ennaltaehkäisevässä työssä, varhaisessa puuttumisessa sekä korjaavassa työssä), **sisältö** (lomakkeita ja tehtäviä sekä kaavakkeita kartoitukseen ja arviointiin, työkaluja ja menetelmiä, monipuolista tietoa, linkkejä mistä hakea tietoa ja apua), **ulkoasu** (selkeä, mielenkiintoinen, kuvia, sähköinen muoto)

Benchmarking tutustumiskäynnit muihin laitoksiin

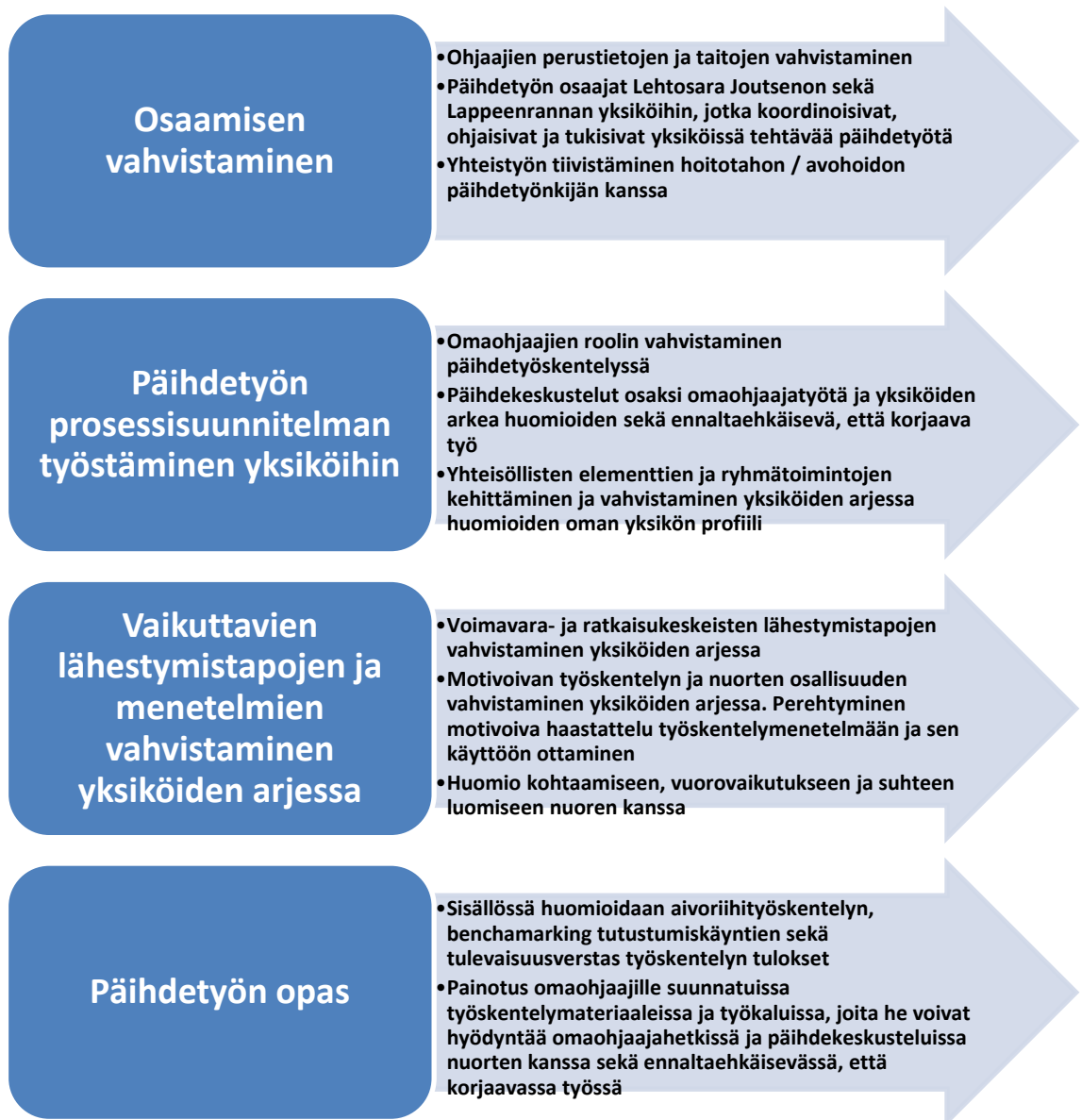
- **TYÖNTEKIJÖIDEN OSAAMINEN:** moniammatillinen koulutustausta, päihdetyön valmius kaikilla työntekijöillä, monipuolisen osaamisen jatkuva kehittäminen, vahva päihdetyön tieto-taito
- **LÄHESTYMISTAVAT:** motioivoiva ja nuoren osallisuutta korostava työskentely, ryhmätoimintojen ja yhteisöllisten elementtien hyödyntäminen, vuorovaikutuksellisuus ja suhteen rakentaminen, voimavarojen, vahvuuksien ja toivon vahvistaminen yksilölliset tarpeet huomioon ottaen
- **TYÖSKENTELYN SISÄLTÖ:** yksilötyöskentely ja omaohjaajatyö, ryhmätoiminnot ja yhteisohjoidon elementit, verkosto- ja perhetyö, toiminnalliset, terapeuttiset- ja vaihtoehtoiset menetelmät, työskentelymateriaalit
- **TYÖTÄ TUKEVAT RAKENTEET:** selkeät prosessit ja arviointimenetelmät, yksikön profiili nuoren tarpeiden mukainen, arjen struktuuri sekä kokous- raportointi- ja työnohjaus käytännöt, vahva toimintakulttuuri

Tulevaisuusverstaas työskentely nuorten kanssa

- **NUORTEN PÄIHDETIETOUS JA AJATUKSET TYÖSKENTELYSTÄ:** Tietoa vähän, tiedonlähteenä kaverit, koulu, vanhemmat ja ohjaajat, ennaltaehkäisevää työtä laitoksessa vähän, avun pyytämisen ja vastaanottamisen haastavuus
- **KEINOT NUOREN AUTTAMISEKSI:** tukeminen arjessa, motivointi, tiedon antaminen, ammattiapu
- **AIKUISTEN SUHTAUTUMISESSA TÄRKEÄÄ:** suhtaudutaan vakavasti, otetaan todesta, ymmärretään nuorta, rento, mutta jämääkää ote
- **TYÖSKENTELYÄ JA YHTEISTYÖTÄ EDISTÄVÄT ASIAT:** hyvä suhde aikuisen ja nuoren välillä, luottamus, oman rauhan ja tilan antaminen, kuuntelu

Kuva 12. Käyttäjätiedon keräämisen tulokset.

Lehtosaran kehittämistyöryhmän tapaamisessa tehtiin koonti ja yhteenveto käyttäjätiedon keräämisestä saaduista tuloksista huomioiden aivoriihiyöskentelyn, benchmarking tutustumiskäyntien sekä tulevaisuusverstaas työskentelyn anti. Tapaamisessa keskusteltiin tuloksista, kehittämissuunnitelmista ja päihdetyön kehittämisen linjauksista Familiar Lehtosaran lastensuojeluyksiköissä. Kehittämissuunnitelmien tuottamisessa huomioitiin saadut tulokset käyttäjätiedon keräämisestä, Familiar Lehtosaran yksiköiden profiili, työskentelyn nykytila sekä esiin nousseet tarpeet. Keskeisimpinä kehittämissuunnitelmiksi ja kehittämisen osa-alueina Familiar Lehtosaran lastensuojeluyksiköissä tehtävään päihdetyöhön kirjauksista tehdyn teemoittelun jälkeen nousi esiin (Kuva 13.):

Kuva 13. Kehittämissuunnitelmät Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksille

Osaamisen vahvistaminen

Kerätyn käyttäjätiedon aineiston ja tulosten perusteella osaamisen vahvistaminen nousi ensimmäiseksi keskeiseksi kehittämissuunnitelman ehdotukseksi. Ohjaajien perustiedot ja taidot päihdeistä ja päihdetyöstä vaativat vahvistamista. Familiar Lehtosaran työryhmissä yhdistyvät sosiaali- ja terveysalan osaaminen ja perustutkinnot, mutta lisä- ja erikoitumisopintojen tarvetta on erityisesti päihdetyön osalta. Kehittämissuunnitelman ehdotuksena on myös saada erikoistumiskoulutuksen saaneet päihdetyön osaajat Lehtosara Joutsenon sekä Lappeenrannan yksiköihin, jotka koordinoisivat ja ohjaisivat yksiköissä tehtävää työtä päihdeillä oireilevien nuorten kanssa, päivittäisivät käytössä olevia työskentelymateriaaleja, ohjaisivat ja tukisivat omaohjaajia päihdetyöskentelyssä sekä olisivat yhteistyössä hoitotahon ja avohoidon päihdetyöntekijöiden kanssa tiivistäen samalla yhteistyötä ja tuoden heidän osaamistaan myös ohjaajien käyttöön. Päihdetyön osaajat vastaisivat myös tarvittaessa ulkopuolisen konsultaatioavun hankkimisesta.

Päihdetyön prosessisuunnitelman työstäminen yksiköihin

Toisena kehittämissuunnitelman ehdotuksena nousee esiin päihdetyön prosessisuunnitelman työstäminen Lehtosaran lastensuojeluyksiköihin. Prosessisuunnitelman kautta omaohjaajien roolia päihdetyöskentelyssä tulee vahvistaa. Kehittämissuunnitelman ehdotuksena on myös tavoitteellisten ja suunnitelmallisten päihdekeskustelujen käyttöön ottaminen omaohjaajien työssä osana yksiköiden arjen työskentelyä. Nuorten kanssa tehdyssä tulevaisuusverstaas työskentelyssä korostui, että nuoret kaipaavat tietoa sekä keskusteluja jo ennaltaehkäisevästi. Kehittämissuunnitelman ehdotuksena on myös yhteisöllisten elementtien ja ryhmätoimintojen kehittäminen ja vahvistaminen yksiköiden arjessa osana Familiar Lehtosaran päihdetyön prosessia. Yhteisöllisten elementtien ja ryhmätoimintojen vahvistamisessa on tärkeää huomioida yksiköiden profiilit ja mahdollisuudet esimerkiksi ryhmätoimintojen toteuttamiseen.

Vaikuttavien lähestymistapojen vahvistaminen yksiköiden arjessa

Kolmantena kehittämissuunnitelman ehdotuksena on vaikuttavien lähestymistapojen vahvistaminen yksiköiden arjen työskentelyssä. Voimavara- ja ratkaisukeskeiset lähesty-

mistavat, nuorten osallisuuden vahvistaminen sekä motivointi työskentelyn merkitys päihdetyössä nousevat esiin kerätyn käyttäjätiedon aineistossa sekä tuloksissa. Kehittämisehdotuksena suositellaan ohjaajien perehtymistä motivoiva haastattelu työskentelymenetelmään ja sen käyttöön ottamista arjen työskentelyssä. Erityisen tärkeää on lisäksi edelleen kiinnittää huomiota tapaan kohdata nuoret, vuorovaikutuksen laatuun sekä suhteen luomiseen nuoren kanssa. Familiar Lehtosarassa nuorten kohtaaminen ja vuorovaikutus on kaiken työskentelyn lähtökohta ja työskentelyn ydintä, mutta tätä lähtökohtaa ei voi liian paljon korostaa, tarkastella ja huomioida työskentelyssä. Kohtaamisen tulee olla avointa, aitoa ja arvostavaa. Rakentavaan ja kaksisuuntaiseen vuorovaikutukseen tulee pyrkiä, jolloin suhde rakentuu luottamukselle. Tärkeää on huomioida nuoren näkemys asioihin ja hänen oma asiantuntijuus omissa asioissaan. Nuoret toivat suhteen merkityksen ja luottamuksen rakentumisen esille myös tulevaisuusverstas työskentelyssä yhteistyötä ja työskentelyä edistävinä asioina.

Päihdetyön opas

Päihdetyön opas muodostaa oman kehittämiskokonaisuuden, joka oli myös tämän opinnäytetyön alkuperäisenä tarkoituksena kehittämisehdotusten tuottamisen lisäksi. Päihdetyön oppaan sisällön työstämisessä kirjalliseen muotoon tul- laan hyödyntämään käyttäjätiedon keräämisen aineistoa sekä tuloksia aivoriihi- työskentelystä, benchmarking tutustumiskäynneiltä sekä tulevaisuusverstas työskentelystä. Siten eri toimijoiden tietämys, osaaminen ja näkemykset tulevat käyttöön tässä kehittämistyössä Livin Lab toiminnalle ominaisella tavalla ja sen periaatteiden mukaisesti.

Kehittämistyöryhmässä käydyn keskustelun jälkeen päädyttiin siihen, että paino- tus päihdetyön oppaassa tulee olemaan ohjaajille suunnatuissa työskentelyma- teriaaleissa ja työkaluissa, joita he voivat hyödyntää päihdekeskusteluissa nuor- ten kanssa. Päihdetyön opas tulee lisäksi sisältämään Familiar Lehtosaran päih- detyön prosessisuunnitelman, perustietoa päihteiden käytöstä, tietoa vaikutta- vista lähestymistavoista sekä mistä hakea lisätietoa liittyen päihteisiin ja päihde- työhön.

8 Johtopäätökset ja päihdetyön kehittäminen

Tämän opinnäytetyön ja tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena oli kehittämisehdotusten ja päihdetyön oppaan tuottaminen Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitosten työntekijöille. Living Lab toiminnan periaatteita soveltaen kehittämistyön tueksi kerättiin käyttäjätietoa eri toimijoilta, jotta heidän osaaminen ja tietämys saadaan mukaan kehittämistyöhön ja siten menetelmälle keskeinen eri toimijoita osallistava luonne toteutui. Opinnäytetyön tavoitteena oli lastensuojelulaitoksessa tehtävän päihdetyön kehittäminen. Tavoitteena on kehittämisehdotusten ja päihdetyön oppaan avulla kehittää lastensuojeluyksikön arjessa tehtävää päihdetyötä.

Käyttäjätieto vahvisti koko prosessin käynnistänyttä ennakkopäätelmää ja työelämästä nousutta ja havaittua tarvetta, että Familiar Lehtosaran lastensuojeluyksiköissä on tarve päihdetyön kehittämiseksi. Familiar Lehtosaran työntekijöiden kanssa toteutettu aivoriihityöskentely nosti esiin työskentelyn tämän hetkisen tilan, haasteet ja kehitettävät asiat. Työntekijät toivat esiin myös kehittämisehdotuksia päihdetyön kehittämiseksi sekä ideoita ja toiveita liittyen päihdetyön oppaaseen.

Tuloksissa nousee hieman ristiriitaisesti esiin, että toisaalta koetaan, että työskentely on tällä hetkellä aika heikkoa, hajanaista ja olematonta, mutta yksiköiden arjessa tehdään jo nyt paljon oikeita asioita, joita ei vain ehkä mielletä päihdetyöksi. Kuten jo opinnäytetyön teoriaosuudessa tuodaan esiin, niin päihdetyöskentelyssä nuorten kanssa on tärkeää huomioida nuoren elämäntilanne kokonaisvaltaisesti ja tukea nuoren elämänhallintaa ja vahvistaa elämänlaatua kaikilla osa-alueilla. (Holmberg ym. 2015, 367.) Aivoriihityöskentelyn tuloksissa erottautui tämän hetkiseksi työskentelyn muodoiksi muun muassa omaohjaajatyö ja yhdessä tekeminen sekä keskustelut, elämäntaitojen ohjaus, joka käsittää ohjauksen arjessa sekä harrastustoiminnan tukemisen sekä yhteistyö hoitotahon ja muun verkoston kanssa kuten perheen ja koulun kanssa. Nämä ovat jo arjessa olevia elementtejä, joilla pyritään vaikuttamaan positiivisesti nuoren elämänhallintaan kokonaisvaltaisesti.

Benchmarking tutustumiskäynnit ja niistä saatu aineisto sekä tulokset vahvistivat työntekijöiden näkemyksiä ja toivat vielä selkeämmin esiin kehittämiskohteita. Toisaalta saatu tieto tutustumiskäynneiltä vahvisti myös sitä näkemystä, että yksiköiden arjessa ja rakenteissa sekä työskentelyssä on jo paljon elementtejä, jotka tukevat päihdetyöskentelyä. Yksiköiden arjen struktuuri muun muassa rakentuu nuorten henkilökohtaisiin päivä- ja viikko-ohjelmiin. Omaohjaajatyöskentely sekä verkosto- ja perhetyö ovat työskentelyn keskiössä. Familiar Lehtosaran yksiköiden toimintakulttuuri on jo pitkän historian ja yhdessä tekemisen myötä muodostunut vahvaksi ja työtä tulevat rakenteet kuten säännölliset raportointikäytännöt ja työnohjaukset ovat osa yksiköiden toimintaa.

Familiar Lehtosaran lastensuojeluyksiköiden työskentelyssä todennäköisesti eniten haasteita aiheuttaa se, ettei yksiköissä ole selkeää päihdetyön prosessisuunnitelmaa. Tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus ovat päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelyssä puutteellista ja työntekijät kokevat työskentelyn sen vuoksi hajanaiseksi. Työntekijöiden vastauksissa korostui, että tietoa sekä koulutusta kaivataan lisää, päihteiden käytön tunnistaminen ja erottaminen psyykkisestä oireilusta on haastavaa ja arjen työhön tarvitaan lisää työkaluja ja välineitä. Benchmarking tutustumiskäynnit vahvistivat näkemystä, että vaikuttavalle päihdetyöskentelylle on tärkeää, että työntekijöillä on vahva päihdetyön tieto-taito, prosessit ovat selkeitä ja suunniteltuja, ja että työntekijöillä on välineitä ja työkaluja työskentelyyn. Nämä kaikki osa-alueet onkin nostettu keskeisiin kehittämisehdotuksiin.

Nuorten kanssa tehdyssä tulevaisuusverstaas työskentelyssä nousi esiin erityisesti, että nuoret kokevat merkityksellisenä ja yhteistyötä edistävänä asiana hyvän suhteen nuoren ja aikuisen välillä, luottamuksen ja kuuntelun. Nuoret toivovat aikuisten suhtautuvan vakavasti nuoreen ja ottavan todesta nuoren näkemykset. He toivovat ymmärrystä, mutta myös jämäkkää otetta aikuisilta. Benchmarking tutustumiskäynnit sekä opinnäytetyön teoriaosuudessa esiin tuotu teoriatieto nuorten päihdetyöstä vahvistavat myös näiden nuorten tuottamien näkökulmien merkityksellisyyttä päihdetyössä. Jotta nuorten ääni tulee esiin ja kuulluksi, niin

nuorten tuottama näkökulma suhteen laadun tärkeydestä ja merkityksellisyydestä nostettiin myös kehittämisehdotuksiin. Nuorten tuottama tieto ennaltaehkäisevän työn vähyydestä laitoksessa on myös tärkeää huomioida työskentelyssä.

Huomioitavaa on, että Familiar Lehtosaran lastensuojeluyksiköt eivät ole päihdehoitoon erikoistuneita yksiköitä, joten on tärkeää erottaa arjessa tehtävä päihdetyö päihdehoidosta. Käyttäjätiedon kerääminen myös tukee tätä näkökulmaa ja johtopäätöstä. Tämä näkökulma on tärkeää huomioida myös jos pohditaan yleisesti lastensuojelulaitoksissa tehtävää päihdetyötä; tärkeää tehdä selkeä määritelmä kehitetäänkö päihdehoitoa vai arjen päihdetyötä. Tämä kehittämistyö vastaa arjen haasteisiin ja tarkoitus on kehittää ja vahvistaa arjessa tehtävää päihdetyötä päihteillä oireilevien nuorten kanssa. Väistämätöntä on, että vaikka Lehtosaraan sijoitettujen nuorten sijoituksen taustalla vaikuttava syynä ei olisi vakava päihdeongelma, niin nuoret saattavat silti jossain vaiheessa oireilla käyttämällä päihteitä, joten arjessa on oltava valmius työskennellä nuorten kanssa jo ennaltaehkäisevästi sekä myös tilanteissa, kun nuori oireilee vakavammin päihteillä.

Edellisessä pääluvussa kuvatuissa tuloksissa ja kehittämisehdotuksissa on huomioitu kerätty aineisto, saadut tulokset, Familiar Lehtosaran lastensuojeluyksiköiden päihdetyöskentelyn nykytila, tarpeet ja yksiköiden profiili. Jos pohditaan yleisesti lastensuojelulaitoksissa tehtävää päihdetyötä, työskentelyn vaikuttavuutta sekä päihdetyön kehittämistä, niin opinnäytetyön käyttäjätiedon keräämisestä saaduista tuloksista voidaan nostaa johtopäätöksiä seuraavia osa-alueita (Kuva 14.), joita lastensuojelulaitosten on suositeltavaa huomioida ja tarkastella, että millä tasolla nämä osa-alueet ovat:

Nuorten kohtaaminen ja vuorovaikutus
Työntekijöiden moniammatillinen osaaminen ja päihdetyön tieto-taito
Työskentelyn sisältö, menetelmät ja käytettävät lähestymistavat
Prosessien selkeys ja arviointimenetelmät
Käytössä olevat työskentelymateriaalit
Yksikön profiilin arviointi nuoren tarpeen mukaan
Arjen struktuuri ja työtä tukevat rakenteet
Yksikön toimintakulttuuri

Kuva 14. Lastensuojelulaitosten päihdetyössä huomioitavia osa-alueita.

Oleellista on tarkastella, että miten nuorten kohtaaminen tapahtuu ja millaisella tasolla vuorovaikutus on. Vaikuttavalle päihdetyölle on keskeistä, että työntekijöiden osaaminen on moniammatillista ja heillä on päihdetyön tieto-taitoa. Lastensuojeluyksiköiden on suositeltavaa tarkastella myös oman työskentelyn sisältöä, käytettäviä menetelmiä ja lähestymistapoja. Tärkeää on lisäksi huomioida onko työskentelyprosessit selkeitä ja suunniteltuja ja onko yksiköillä arviointimenetelmiä, joilla he arvioivat työskentelyn vaikuttavuutta ja kuntoutumisen etenemistä. Työskentelymateriaalit tukevat ohjaajien työtä lastensuojelulaitoksessa. Oleellista on siis tarkastella millaisia materiaaleja laitoksilla on käytössään ja ovatko ne toimivia ja riittäviä.

Huomioitava seikka myös on, että onko lastensuojelulaitos, jonne nuori on sijoitettu, hänen tarpeitaan vastaava. Tämä arviointi on lastensuojelulaissa määritelty

sosiaalityön tehtäväksi, kun nuorelle kartoitetaan mahdollista sijaishuoltopaikkaa. Tämä arviointitehtävä vaatii myös vastuullisuutta, vuoropuhelua, avoimuutta ja rehellisyyttä sijaishuoltopaikoilta, kun he arvoivat omia edellytyksiään vastata nuorten tarpeisiin. Vaikuttavalle päihdetyöskentelylle on lastensuojelulaitoksissa keskeistä arvioida lisäksi oman yksikön arjen struktuurin toimivuutta sekä työtä tukevien rakenteiden sekä toimintakulttuurin vahvuutta. Mielestäni tärkeää on lisäksi huomioida lastensuojelulaitoksessa tehtävän päihdetyön kehittämisessä, että jokaisessa yksikössä työtä tehdään omassa toimintaympäristössä sekä toimintakulttuurissa erilaisilla toimintaedellytyksillä. Siten kehittämisen täytyy vastata oman yksikön tarpeisiin ja profiiliin.

Päihdetyön kehittämisen kannalta, joka oli tämän opinnäytetyön tavoitteena, on oleellista miten tuotetut kehittämis ehdotukset viedään käytäntöön ja toteutetaan Lehtosaran lastensuojeluyksiköissä sekä miten päihdetyön opas jalkautetaan työntekijöiden käyttöön. Toteuttamisen keinoista keskusteltiin alustavasti jo ke- säkuussa järjestetyssä Lehtosaran kehittämistyöryhmän tapaamisessa. Lastensuojelulaitoksessa tehtävän päihdetyön kehittäminen käytännön tasolla on nyt käynnistetty Familiar Lehtosaran lastensuojeluyksiköissä, mutta prosessi jatkuu vielä eteenpäin toteutusvaiheeseen.

Tämän kehittämistyön tulokset, tuotetut kehittämis ehdotukset sekä päihdetyön opas tullaan esittelemään Lehtosaran lastensuojelulaitosten työntekijöille vuoden 2018 alussa, jonka jälkeen opas otetaan käyttöön. Kehittämis ehdotusten toteuttaminen joiltain osin tapahtuu pidemmällä aikavälillä, mutta osaltaan päihdetyön opas jo itsessään tulee vastaamaan kehittämistarpeisiin. Lisäkoulutustarpeiden mahdollisuuksia arvioidaan ja niiden mukaan ottamista koulutussuunnitelmaan tarkastellaan Lehtosaran yksiköissä. Familiar kannustaa ja tukee niitä työntekijöitä koulutuspäivien muodossa, jotka olisivat kiinnostuneita lisäkouluttautumaan päihdetyöhön, jotka olisivat valmiit ottamaan vastuulleen päihdetyön osaajan ja koordinoijan roolin Lehtosaran yksiköissä. Yhteisöllisten elementtien, ryhmätöiden ja vaikuttavien lähestymistapojen vahvistamista tullaan viemään eteenpäin yksiköiden esimiesten johdolla osallistaen työryhmät myös suunnittelu ja kehittämistyöhön.

9 Pohdinta

Luotettavuus ja eettiset näkökohdat

Eettisestä näkökulmasta hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkimuksellisen työn kaikissa vaiheissa noudatetaan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta. Hyvään käytäntöön kuuluu myös, että tiedonhankintamenetelmät ovat eettisesti kestäviä ja tulosten julkaisussa noudatetaan avoimuutta ja vastuullisuutta. Lisäksi muiden tutkijoiden työtä ja heidän julkaisujaan tulee kunnioittaa viittaamalla käytettyihin julkaisuihin asianmukaisella tavalla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Tässä opinnäytetyössä on kaikissa vaiheissa noudatettu rehellisyyden, huolellisuuden ja vastuullisuuden periaatteita. Käytetyt tiedonhankintamenetelmät ovat olleet eettisesti kestäviä ja tiedonkeräämisessä huomioitiin osallisten oikeus yksityisyyteen ja nimettömänä osallistumiseen. Tiedon keruussa kiinnostuksen kohteena ovat olleet vain kehittämistehtäviin liittyvät kysymykset ja niiden kannalta oleelliset asiat ja mitään ylimääräisiä taustatietoja ei ole kerätty tai kirjattu.

Ennen tiedon keruuta osallistujille kerrottiin mistä kehittämistyössä on kyse. Heillä oli mahdollista tutustua opinnäytetyösuunnitelmaan ja esittää tarvittaessa lisäkysymyksiä. Osallistuminen kehittämistyöhön oli vapaaehtoista ja nimetöntä. Osallistujilla oli tuotu esiin, että heillä on oikeus keskeyttää osallistuminen prosessin missä vaiheessa tahansa. Kaikilta osallistujilta pyydettiin henkilökohtainen suostumus kehittämistyöhön osallistumiseen. Aivoriihiyöskentelyyn osallistuneet työntekijät ilmaisivat suostumuksensa olemalla läsnä työskentelyssä. Kirjalliset tutkimusluvut pyydettiin kehittämistyöhön osallistuneilta lastensuojelulaitoksilta ja organisaatioilta. Alle 18-vuotiaiden nuorten osalta pyydettiin kirjallinen suostumus heiltä itseltään sekä heidän huoltajiltaan nuoren osallistumiseen. Luvat nuorten osallistumiseen varmistettiin myös heidän vastuusosiaalityöntekijöiltä. Kerättyä tietoa hyödynnettiin vain tässä opinnäytetyössä ja aineisto tullaan hävittämään opinnäytetyö prosessin jälkeen.

Opinnäytetöiden luotettavuuden saavuttaminen edellyttää suunnitelmallisuutta ja keskittymistä laatuun vaikuttaviin seikkoihin jo työn alusta lähtien. Luotettavuuskysymykset on tärkeää ottaa huomioon jo työn suunnitteluvaiheessa. Laadullisille

tutkimuksille on tunnusomaista, että niiden luotettavuutta ei voida mitata yhtä tarkoin mittarein kuin esimerkiksi kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Siten, laadullisten tutkimusten luotettavuuden arviointi on tutkijan oman arvioinnin ja näytön varassa. (Kananen 2014, 145-146.)

Luotettavuutta lisää se, että kerätty aineisto ja tehdyt tulkinnat vahvistetaan henkilöillä, joilta ne on kerätty. (Kananen, 2014, 151.) Vahvistamisella tarkoitetaan sitä, että tutkija varmistaa tutkittavilta, että tehdyt tulkinnat vastaavat osallistuneiden henkilöiden omia käsityksiä. Tulosten vahvistamisella pyritään lisäämään tutkimuksen ja tulosten uskottavuutta, joka on yksi tutkimuksen luotettavuuden kriteereistä. (Kylmä ja Juvakka 2007, 128.) Tulosten uskottavuutta pyrittiin lisäämään tarkistamalla kaikilta kehittämistyöhön osallistuneilta tiedon keräämisen vaiheessa, että tehdyt muistiinpanot ja tulkinnat vastaavat heidän omia käsityksiään aiheesta ja tehdystä käyttäjätiedon keräämisestä ja siten pyrittiin vahvistamaan tulosten uskottavuutta ja luotettavuutta. Työntekijöiden aivoriihityöskentelyn osalta opinnäytetyön työelämänohjaaja Sari Kauria sekä Lehtosara Joutseon vastaava ohjaaja Helena Naukkarinen tutustuivat muistiinpanoihin ja aineiston analyysiin vahvistaen, että analyysi vastaa heidän mielikuvaansa tehdystä työskentelystä. He olivat osallistuneet aivoriihityöskentelyn eri ryhmiin. Benchmarking tutustumiskäynneillä tehdyt muistiinpanot lähetettiin kaikille kohteille luettavaksi ja tarkistettavaksi ennen analyysiä, jotta varmistettiin, että asioita ei ole ymmärretty tai kirjattu väärin. Nuorten kanssa tehdyn tulevaisuusverstaas työskentelyn lopuksi nuorten kanssa käytiin läpi tuotettu aineisto eli mind map sekä muistiinpanot ja heillä oli mahdollisuus kommentoida kirjattuja asioita ja sitä, että vastaako tuotettu aineisto heidän mielikuvaansa tehdystä työskentelystä.

Tutkimuksen uskottavuutta on mahdollista vahvistaa myös triangulaation avulla (Kylmä ja Juvakka 2007, 128). Erialaisten menetelmien yhdistämistä kutsutaan triangulaatioksi, jolla pyritään tarkastelemaan ilmiötä mahdollisimman monesta eri näkökulmasta. Eri menetelmien käytöllä pyritään lisäämään luotettavuutta sekä keräämään tietoa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Kananen 2014, 123.) Aineistotriangulaatiosta puhutaan silloin kun kiinnostuksen kohteena olevan ilmiön tutkimiseen kerätään aineistoa eri lähteistä. (Kylmä ja Juvakka 2007, 128.) Tässä opinnäytetyössä pyrittiin lähestymään aihetta eri näkökulmista ja huomioimaan

tämä myös tiedonkeräämisen yhteydessä, jossa tietoa kerättiin eri menetelmillä. Luotettavuuteen pyrittiin tarkastelemalla aihetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ottamalla huomioon eri toimijoiden näkemykset kehittämis ehdotusten sekä päihdetyön oppaan tuottamisen prosessissa ja koko kehittämistyössä.

Uskottavuuden lisäksi toinen keskeinen luotettavuuden arvioinnin kriteeri on vahvistettavuus, jolla tarkoitetaan sitä, että prosessi on kirjattu niin tarkasti, että toisen tutkijan on mahdollista seurata sen etenemistä pääpiirteissään (Kylmä ja Juvakka 2007, 128). Edellytys luotettavuustarkastelulle on, että opinnäytetyö on hyvin dokumentoitu ja valintojen ja erilaisten ratkaisujen perustelut on tuotu selkeästi esiin. (Kananen, 2014, 151.) Tässä opinnäytetyössä luotettavuuteen liittyvät seikat ovat huomioitu jo prosessin alusta lähtien ja kehittämistyön eri vaiheet ovat tuotu selkeästi esille ja tehdyille valinnoille on esitetty perustelut.

Luotettavuustarkastelussa keskeistä on lisäksi huomioida refleksiivisyys eli tutkijan oman roolin arviointi. Refleksiivisyys edellyttää, että tutkimuksen tekijä on tietoinen omista lähtökohdistaan ja hänen on pystyttävä arvioimaan oman roolinsa vaikutusta aineistoon ja koko prosessiin. (Kylmä ja Juvakka 2007, 129.) Työskentelen itse lähiesimiehenä Familiar Lehtosarassa ja minulla on pitkä kokemus lastensuojelutyöstä. Olin tietoinen tästä lähtökohdasta, että työkokemuksen kautta minulla opinnäytetyön tekijänä saattoi olla tiettyjä ennakkokäsityksiä ja oletuksia, jotka olisivat voineet vaikuttaa kehittämistyöhön ja päihdetyön oppaan tuottamisen prosessiin. Pyrin kuitenkin huomioimaan tämän prosessin kaikissa vaiheissa ja esimerkiksi tiedonkeruussa pyrin siihen, että en johdatellut tai ohjannut osallistujia tiettyyn suuntaan, vaan pyrin aidosti tuomaan esiin osallisten näkemyksen ja kokemukset ja mahdollistaen vapaan ideoinnin ja osallistumisen kehittämistyöhön ja päihdetyön oppaan tuottamisen prosessiin. Pyrin huomioimaan myös esimiesasemani työskentelyssä ja erityisesti nuorille korostettiin ennen työskentelyä, ettei kehittämistyöhön osallistuminen vaikuta millään tavalla heidän sijoitukseen tai hoitoon. Nuorilta ei myöskään kysytty mitään heidän henkilökohtaisia asioitaan, vaan yleisiä näkemyksiä ja ajatuksia kehitettävästä aiheesta. Työntekijöiden osalta on mahdollista, että esimiesasemani on vaikuttanut osallistumis-

aktiivisuuteen siten, että kynnys kieltäytymiseen on ollut suurempi kuin jos tiedonkerääjänä olisi ollut joku ulkopuolinen. Työntekijöille oli kuitenkin tuotu esiin, että osallistuminen on vapaaehtoista.

Neljäs keskeinen luotettavuuden arvioinnin kriteeri on siirrettävyys eli arvio siitä ovatko tulokset siirrettävissä muihin vastaaviin tilanteisiin ja onko tutkimuksen tekijä pystynyt antamaan riittävästi tietoa tutkimuksen toteutuksesta, osallistujista sekä toimintaympäristöstä, jotta ulkopuolisen henkilön on mahdollista arvioida tulosten siirrettävyyttä. (Kylmä ja Juvakka 2007, 129.) Tulosten sekä johtopäätösten esittelyssä on tuotu esiin nostettu esiin oma arvioni siitä, että päihdetyön kehittämisessä on erityisen tärkeää huomioida toimintaympäristö- ja kulttuuri, jossa kehittäminen tapahtuu. Tämän opinnäytetyön tuloksia ja esitettyjä kehittämis ehdotuksia ei ole siten tarkoituksenmukaista siirtää suoraan toiseen ympäristöön ilman arviointia toimintaympäristöjen yhtäläisyyksistä. Tämän kehittämistyön toimintaympäristö eli Familiar Lehtosaran lastensuojeluyksiköt sekä tutkimukseen osallistujat on pyritty kuvaamaan siten, että lukijan on mahdollista arvioida tulosten siirrettävyyttä. Käyttäjätiedon keräämisen tuloksissa ja kehittämis ehdotuksissa on nostettu esiin juuri Familiar Lehtosaralle keskeisimmät kehittämis ehdotukset ja näiden kehittämis ehdotusten siirrettävyys vaatii ehdottomasti arvion omasta toimintaympäristöstä ja siirrettävyyden tarkoituksenmukaisuudesta. Johtopäätöksissä on nostettu esiin lisäksi käyttäjätiedon keräämisen perusteella yleisiä suositeltavia tarkastelun kohteita ja kehittämisen osa-alueita, jotka eivät ole niin sidoksissa toimintaympäristöön. Näitä johtopäätöksiä on siten mahdollista hyödyntää laajemmin päihdetyön kehittämisessä lastensuojelulaitoksissa riippumatta toimintaympäristöstä.

Kehittämistyön ja Living lab prosessin arviointi

Tässä opinnäytetyö raportissa on kuvattu koko kehittämistyön ja prosessin kulku. Arviointia on tehty koko prosessin ajan ja suullista palautetta on kerätty verkoston eri toimijoilta myös prosessin aikana. Keskustelujen ja palautteen avulla prosessin suunta vahvistui ja tarvetta suurille muutoksille ei ilmennyt. Prosessi on ollut pitkä, mutta se pääpiirteissään se eteni tehdyn suunnitelman mukaan. Prosessia edesauttoi kattava ja tarkkaan sekä huolellisesti tehty suunnitelma. Käyttäjätiedon keräämisessä muutoksia alkuperäiseen suunnitelmaan tapahtui ainoastaan

siltä osin, että yksi suunniteltu tutustumiskäynti ei toteutunut lupaprosessin hitauden vuoksi. Suunnitelmaa jouduttiin muuttamaan ja yksi uusi Living Lab verkoston toimija kontaktoitiin mukaan kehittämistyöhön.

Käyttäjätiedon keräämiseen valitut menetelmät olivat mielestäni onnistuneesti valittu. Menetelmät antoivat kattavan aineiston, jonka pohjalta analyysin jälkeen oli mahdollista nostaa esiin tulokset ja edelleen kehittämissuhteet. Sain kerättyä arvokasta tietoa päihdetyön oppaan kehittämiseen. Ainoastaan nuorten kohdalla jäin pohtimaan olisiko ollut hyödyllisempää valita tiedon keräämiseen menetelmä, jossa yksilöllisesti olisin kerännyt nuorilta tietoa. Olisinko sen avulla saanut enemmän tietoa? Ryhmässä toteutetussa tulevaisuusverstaas työskentelyssä nuorten osallistumisen taso vaihteli siten, että jotkut nuoret toivat omia näkemyksiään esiin huomattavasti enemmän kuin jotkut toiset. Toisaalta tulevaisuusverstaas työskentely mahdollisti keskustelun ja yhteisen pohdinnan, jota ei olisi tapahtunut, jos tietoa olisi kerätty yksilöllisesti esimerkiksi haastattelun avulla. Aivoriihi työskentely menetelmäni oli hyvä valinta, mutta toteutuksen suhteen aikaa työskentelylle olisi ollut hyvä varata enemmän. Keskustelua aiheesta syntyi ryhmissä paljon ja työskentelyä jouduttiin osin kiirehtimään. Benchmarking tutustumiskäynnit antoivat paljon tietoa. Käyntien määrää jäin pohtimaan; olisivatko useammat käynnit antaneet lisätietoa tai lisäarvoa tuloksille. Tässä kehittämistyössä tutustumiskäynnit oli kuitenkin rajattu kolmeen käyntiin ajankäytön ja aineiston kokonaisuuden hallitsemiseksi.

Living Labin prosessien keskeiset periaatteet, kuten käyttäjälähtöisyys ja avoimuus toteutuivat mielestäni hyvin. Käytetyt käyttäjätiedon keräämiseen menetelmät oli valittu siten, että ne tukevat toimijoiden osallisuutta. Keskeinen Living Lab toiminnan tavoite tuoda eri toimijoiden osaamista ja näkemyksiä muiden käyttöön kehittämistyön käyttöön toteutui. Kehittämistyön ja tuotoksen eli päihdetyön oppaan lopullinen arviointi esimerkiksi käytettävyydestä jää tämän opinnäytetyön ulkopuolelle, koska tuotosta ei ole ehditty vielä käyttää opinnäytetyöprosessin valmistumiseen mennessä. Arviointi myös siitä, toimiiko päihdetyön opas lastensuojelulaitoksen työntekijöiden käytännön työtä kehittävänä välineenä, jää myös arvioitavaksi ja tarkasteltavaksi tulevaisuudessa.

Kuvat

- Kuva 1. Prosessimaisuus nuorten päihteiden käytössä, s. 10
- Kuva 2. Muutoksen vaihemalli, s. 20
- Kuva 3. Kehittämistyöhön osallistuvat toimijat, s. 31
- Kuva 4. Kehittämistyön ja Living lab prosessin vaiheet, s. 32
- Kuva 5. Käyttäjätiedon keräämisen tasot ja vaiheet, s. 33
- Kuva 6. Esimerkki aivoriihityöskentelyn aineiston sisällön analyysistä, s. 41
- Kuva 7. Työntekijöiden näkemyksiä työskentelystä, s. 43
- Kuva 8. Työntekijöiden kehittämissuhteita, s. 46
- Kuva 9. Työntekijöiden ideoita ja toiveita, s. 47
- Kuva 10. Benchmarking tutustumiskäyntien anti, s. 49
- Kuva 11. Nuorten ajatukset ja toiveet päihdetyöskentelyyn liittyen, s. 53
- Kuva 12. Käyttäjätiedon keräämisen tulokset, s. 56
- Kuva 13. Kehittämissuhteet Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksille, s. 57
- Kuva 14. Lastensuojelulaitosten päihdetyössä huomioitavia osa-alueita, s. 63

Lähteet

A-klinikkasäätiö 2014. Materiaalipankki, päihteet. <http://toimipaikka.a-klinikka.fi/vinkki/materiaalipankki/paihteet>. Luettu 10.3.2017.

A-klinikkasäätiö, 2016a. <http://www.nuortenlinkki.fi/testialue/testit>. Luettu 6.11.2016.

A-klinikkasäätiö 2016b. Testit ja laskurit. Alkoholi. <http://www.paihdelinkki.fi/fi/testit-ja-laskurit/alkoholi>. Luettu 24.10.2016.

A-klinikkasäätiö 2016c. Testit ja laskurit. Huumeet. <http://www.paihdelinkki.fi/fi/testit-ja-laskurit/huumeet>. Luettu 24.10.2016.

American academy of Pediatrics 2011. Substance use screening, brief intervention, and referral to treatment for pediatricians. <http://pediatrics.aappublications.org/content/pediatrics/early/2011/10/26/peds.2011-1754.full.pdf>. Luettu 5.11.2017.

Araneva, M. 2016. Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Helsinki: Talentum Pro.

Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy.

Eksote 2017. Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut. <http://www.eksote.fi/terveyspalvelut/mielenterveys-ja-paihteet/lasten-ja-nuorten-mielenterveys-ja-paihdepalvelut/Sivut/default.aspx>. Luettu 9.3.2017.

Enroos, R. 2016. Lapsen tulo julkiseen kotiin. Teoksessa: Enroos, R., Heino, T., Pösö, T. (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino. 224-260.

Eronen, T., Laakso, R. 2016. Lastensuojelulaitoshoidon kasvatukselliset ja kuntouttavat orientaatiot ja niiden vaikuttavuus. Tutkimuskatsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010-2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131499/URN_ISBN_978-952-302-780-0.pdf?sequence=1. Luettu 12.10.2017

Familiar Lehtosara Joutseno, 2016. <http://lehtosarajoutseno.familiar.fi/>. Luettu 30.10.2016.

Familiar Lehtosara Lappeenranta, 2016. <http://lehtosaralappeenranta.familiar.fi/>. Luettu 30.10.2016.

Furman B., Ahola, T. 2012. Ongelmista ratkaisuihin. Lyhytterapian perusteet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Heikkanen, S., Österberg, M. (toim.) 2012. Living Lab ammattikorkeakoulussa. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.

Heino, T. 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 52-75.

Heino, T., Hyyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M., Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut, ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Holmberg, J. 2010. Päihderiippuvuudesta elämänhallintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Holmberg, J., Salo-Chydenius, S., Kurki, M., Hämäläinen, R. 2015. Päihdehoitotyö ja ihmisen elämäntietä. Teoksessa: Partanen, A., Holmberg, J., Inkinen, M., Kurki, M., Salo-Chydenius, S. Päihdehoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 357-415.

Ikonen, R., Hietamäki, J., Laakso, R., Heino, T., Seppänen, J., Halme, N. 2017. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiiviisti 21. www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135232/URN_ISBN_978-952-302-903-3.pdf?sequence=1 Luettu: 18.9.2017

Inkinen, M., Holmberg, J., Partanen, A., Kylmänen, P., Saarinen, T. 2015. Päihdehoitotyö toimintana. Teoksessa: Partanen, A., Holmberg, J., Inkinen, M., Kurki, M., Salo-Chydenius, S. Päihdehoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 217-356.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kendler, K., Maes H., Sundqvist, K., Ohlsson, H., Sundqvist, J. 2014. Genetic and Family and Community Environmental Effects on Drug Abuse in Adolescence: A Swedish National Twin and Sibling Study. <http://ajp.psychiatryonline.org/doi/pdf/10.1176/appi.ajp.2013.12101300>. Luettu 5.11.2017.

Koski-Jännes, A. 2008. Johdanto. Teoksessa: Koski-Jännes, A., Riittinen, L., Saarnio, P. (toim.) Kohti muutosta. Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 7-15.

Kuoppala T. ja Säkkinen, S. 2015. Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kuoppala, T. ja Säkkinen, S. 2016. Lastensuojelu 2015. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20_16.pdf?sequence=4. Luettu 23.10.2017

Kylmä, J. ja Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kylmänen, P. 2005. Kun kaikki muutkin. Nuorten ehkäisevä päihdetyö. Tampere: kustannusosakeyhtiö Tammi.

Känkänen, P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa –hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 232-240.

Lastensuojelulaki 417/2007. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Luettu 26.9.2016

Lyytikäinen, M. 2013. Parastaminen. (Benchmarking). <https://www.innokyta.fi/web/malli257974>. Luettu 28.10.2016.

Marttunen, M. ja Karlsson, L. 2014. Nuoruus ja mielenterveys. Teoksessa Marttunen, M., Huurre, T., Strandholm, Thea., Viialainen, R. (toim.) Nuorten mielenterveyshäiriöt. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 7-14.

Miller, W. 2008. Motivaatio ja muutoksen käsitteellistäminen. Teoksessa Koski-Jännes, A., Riittinen, L., Saarnio, P. (toim.) Kohti muutosta. Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 16-40.

National Institute on Drug Abuse. 2014. Principles of Adolescent Substance Use Disorder Treatment: a Research-Based Guide. https://d14rmgtrwzf5a.cloudfront.net/sites/default/files/podata_1_17_14.pdf. Luettu 5.11.2017.

National Institute on Drug Abuse. 2003. Preventing Drug Use among Children and Adolescent. Prevention Principles. <https://www.drugabuse.gov/publications/preventing-drug-abuse-among-children-adolescents-in-brief/prevention-principles>. Luettu 5.11.2017.

Niemelä, S. 2016. Päänteet ja päihdehäiriöt sekä muut riippuvuudet. Teoksessa: Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K., Sourander, A. (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim. 310-317.

Nolen-Hoeksema, S., L. Fredrickson, B., R. Loftus, G., Lutz, C. 2014. Atkinson & Hilgard's Introduction to Psychology. 16th edition. United Kingdom: Cengage Learning EMEA.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L., Ruoppila, I. 2010. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOYpro Oy.

Ojasalo, K., Moilanen, T. Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudella osasta liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

von der Pahlen, B., Marttunen, M. 2012. Nuoret ja huumeet. Teoksessa Seppä, K., Aalto, M., Alho, H., Kiiänmaa, K. (toim.) Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki: Duodecim. 213-221.

von der Pahlen, B., Marttunen, M., Partanen, A., Holopainen, A. 2012. Lastensuojelun rooli nuoren päihdehäiriön hoidossa. Teoksessa Seppä, K., Aalto, M., Alho, H., Kiiänmaa, K. (toim.) Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki: Duodecim. 222-223.

von der Pahlen, B., Lepistö, J., Marttunen, M. 2014. Päihteiden käyttö ja päihdehäiriöt. Teoksessa Marttunen, M., Huurre, T., Strandholm, Thea., Viialainen, R. (toim.) Nuorten mielenterveyshäiriöt. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 109-123.

Pirkanen, M, 2007. Nuorten päihteettömyyden edistäminen. Varhaisen puuttumisen malli koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-0510-8/urn_isbn_978-951-27-0510-8.pdf. Luettu 23.10.2017.

Pirkanen, M, 2011. Varhaisen puuttumisen malli nuorten päihteettömyyden edistämiseksi. Toimintaohjeita. https://www.thl.fi/documents/605877/747474/varh_puutt_malli_toimintaohj_ADSUME.pdf. Luettu 30.3.2017.

Pösö, T, 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T., Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinkin: Tammi. 202-211.

Raitasalo, K., Huhtanen, P., Miekkala, M. 2016. Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995-2015. Espad-tutkimusten tulokset. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Salo-Chydenius, S. 2015. Motivaatio. Teoksessa: Partanen, A., Holmberg, J., Inkinen, M., Kurki, M., Salo-Chydenius, S. Päihdehoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 131-162.

Salo-Chydenius, S., Kurki, M. 2015. Asiakaslähtöinen kohtaaminen ja auttamismenetelmät. Teoksessa: Partanen, A., Holmberg, J., Inkinen, M., Kurki, M., Salo-Chydenius, S. Päihdehoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 163-190.

Seppä, K., Aalto, M., Alho, H., Kiiänmaa, K. 2012. Huumeiden ja lääkkeiden käyttö sosiaalisena ja kansanterveydellisenä ongelmana. Teoksessa Seppä, K., Aalto, M., Alho, H., Kiiänmaa, K. (toim.) Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki: Duodecim. 7-13.

Sinkkonen, J. 2015. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoittaessa. Teoksessa Sinkkonen, J., Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. 148-178.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129494/STM_EPT-kansi_sisus_netti.pdf?sequence=3. Luettu 23.10.2017

Sosiaali- ja terveysministeriö 2017. Ehkäisevä päihdetyö. <http://stm.fi/ehkaiseva-paihdyo>. Luettu 12.3.2017.

Soste, 2016a. Aivoriihi. <http://www.soste.fi/media/arvioinnin-tietopankki/aivoriihi.pdf>. Luettu 29.10.2016.

Soste, 2016b. Benchmark-vierailun toteuttaminen. <http://www.soste.fi/media/arvioinnin-tietopankki/benchmark-kaynnin-toteuttaminen.pdf>. Luettu 29.10.2016.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a. Riski- ja suojaavat tekijät. <https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/toimijat/terveyden-edistaminen-eri-toimialoilla/terveyden-ja-hyvinvoinnin-edistaminen-ammattillisessa-koulutuksessa/ehkaiseva-paihde-tyo/riski-ja-suojaavat-tekijat>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Päihdeongelmien tunnistaminen ja hoito. <https://www.thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/paihdehoito/paihdeongelmaisten-palvelut>. Luettu 10.3.2017.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Kouluterveyskyselyn tulokset nuorilla 2017. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset?alue_0=87869&mittarit_0=200537&mittarit_1=199990&mittarit_2=200055&vuosi_2017_0=v2017#. Luettu 23.10.2017.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014b. Päihteiden käytön haitat. <https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/toimijat/terveyden-edistaminen-eri-toimialoilla/terveyden-ja-hyvinvoinnin-edistaminen-ammattillisessa-koulutuksessa/ehkaiseva-paihde-tyo/paihteiden-kayton-haitat>. Luettu 12.3.2017

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014c. Päihdehaitat käyttäjille, läheisille ja yhteiskunnalle. <https://www.thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/paihdehoito/paihdehaitat-kayttajalle-laheisille-ja-yhteiskunnalle>. Luettu 10.3.2017.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014d. Nuorten päihteiden käyttö ja lainsäädäntö. <https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/toimijat/terveyden-edistaminen-eri-toimialoilla/terveyden-ja-hyvinvoinnin-edistaminen-ammattillisessa-koulutuksessa/ehkaiseva-paihde-tyo/nuorten-paihteiden-kaytto-ja-lainsaadanto>. Luettu 12.3.2017.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014e. Päihteet puheeksi. <https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/toimijat/terveyden-edistaminen-eri-toimialoilla/terveyden-ja-hyvinvoinnin-edistaminen-ammattillisessa-koulutuksessa/ehkaiseva-paihde-tyo/riskiehkaisy/paihteet-puheeksi>. Luettu 12.3.2017.

Timonen-Kallio, E. Yliruka, L., Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallinnus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäivi 23/2017. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%cc%88paivi_2017_23_netto%20%282%29.pdf?sequence=1. Luettu 5.11.2017

Tuomi J., Sarajärvi A. 2006. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Luettu 4.11.2016.

Sosiaali- ja terveysala

Saatekirje

Hei,

Opiskelen Saimaan ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelmassa YAMK tutkintoa ja teen opinnäytetyötä, jonka aiheena ovat nuoret ja päihteet. Tarkoituksena on tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksena tuottaa tuotos eli päihdetyön opas teille Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksen työntekijöille. Opinnäytetyöni lähtökohtana on arjen työssä havaittu haaste ja tarve kehittää päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelyä. Opinnäytetyön tavoitteena on ensisijaisesti käytännön työn kehittäminen ja että päihdetyön opas antaisi lisää osaamista ja välineitä arjen työhön.

Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa päihdetyön oppaan tuottamisen prosessiin osallistuvat Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksen työntekijät, asiantuntijat muista lastensuojelulaitoksista sekä nuoret, joiden kanssa opasta tullaan käyttämään. Tarkoitus on erilaisten kehittämisen menetelmien avulla kerätä tietoa eri toimijoilta, jota hyödynnän päihdetyön oppaan sisällön tuottamisessa.

Toivon teidän työntekijöiden osallistumista kehittämistyöhön yhtenä kumppanina ja että voisin hyödyntää teiltä saatua tietoa päihdetyön oppaan sisällön tuottamisessa. Tarkoituksena on koota teidän tarpeita, toiveita ja ideoita päihdetyön oppaan sisältöön liittyen. Teillä on paras tietämys käytännön työn tarpeista! Työskentely on tarkoitus toteuttaa aivoriihi menetelmän avulla työskentelyyn erikseen varattuna aikana. Aivoriihi menetelmässä keskeistä on vapaa ideointi ensin pienryhmissä edeten koko ryhmän kesken tehtävään ideointiin. Osallistuminen on vapaaehtoista ja nimetöntä. Saatuja tietoja hyödynnetään vain tässä opinnäytetyössä.

Kerron mielelläni lisätietoja kehittämistyöstä.

Yhteistyöterveisin

Marjo Paukkunen
p. xxx xx xx xxx / 040 832 80 92
marjo.paukkunen@student.saimia.fi

TEHTÄVÄ: koota lastensuojelulaitoksen työntekijöiden tarpeita, toiveita ja ideoita päihdetyön oppaan sisältöön liittyen

Ryhmätehtävät:

Mitä ajattelet päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelystä?

- millaista?
- työskentelyn nykytila?
- haasteet?
- menetelmät?
- kehitettävää?

Millaista osaamista koet itselläsi/työryhmälläsi olevan? Millaista osaamista puuttuu?

- tarpeet?

Miten osaamista ja työskentelyä voisi vahvistaa ja kehittää?

- keinot?
- toiveet?

Päihdetyön opas

- mitä toivot sen sisällöltä?
- mitä toivot sen ulkoasulta?
- mitä toivot sen käytettävyydeltä?
- mikä juuri sinua hyödyttäisi eniten?

Ryhmien tuotokset kootaan yhteen ja ideointia jatketaan yhdessä!

Sosiaali- ja terveysala

Saatekirje

Hei,

Opiskelen Saimaan ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelmassa YAMK tutkintoa ja teen opinnäytetyötä, jonka aiheena ovat nuoret ja päihteet. Tarkoituksena on tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksena tuottaa tuotos eli päihdetyön opas lastensuojelulaitoksen työntekijöille. Opinnäytetyöni lähtökohtana on omassa työssäni Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksessa havaittu haaste eli päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentely. Havaittiin, että työntekijät kaipaavat lisää osaamista sekä välineitä työskentelyyn. Työskentelen itse Familiar Lehtosara Lappeenrannan vastaavana ohjaajana. Opinnäytetyön tavoitteena on ensisijaisesti käytännön työn eli nuorten kanssa tehtävän päihdetyön kehittäminen lastensuojelulaitoksessa.

Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa päihdetyön oppaan tuottamisen prosessiin osallistuvat Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksen työntekijät, asiantuntijat muista lastensuojelulaitoksista sekä nuoret, joiden kanssa opasta tullaan käyttämään. Tarkoitus on erilaisten kehittämisen menetelmien avulla kerätä tietoa eri toimijoilta, jota hyödynnän päihdetyön oppaan sisällön tuottamisessa.

Toivon teidän osallistumista kehittämistyöhön yhtenä kumppanina ja että voisin hyödyntää osaamistanne kehittämistyössä! Suunnitelma on, että teen tutustumiskäyntejä kolmeen lastensuojelulaitokseen, joilla on erityisosaamista päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelystä. Olen kiinnostunut tulemaan tutustumiskäynnille juuri teidän lastensuojeluyksikköön hyödyntäen benchmarking menetelmää tiedonkeruussa. Benchmarkingissa on kyse toisilta oppimisesta ja menetelmän ideana on, että pyritään tunnistamaan tietoja ja taitoja, joita voidaan hyödyntää oman toiminnan kehittämisessä. Olen kiinnostunut juuri teidän lastensuojeluyksiköstä erityisosaamisenne vuoksi.

Tutustumiskäynnin tavoitteena minulla on selvittää teidän toimivia käytänteitä ja hyväksi havaittuja menetelmiä päihteillä oireilevien nuorten kanssa työskentelyyn liittyen. Tietoa kerään keskustellen ja kyselemällä sekä kirjaamalla tekemiäni havaintoja. Keskustelua ei tulla nauhoittamaan. Saamani tietoja hyödynnetään vain tässä opinnäytetyössä ja kirjaamani aineisto tullaan hävittämään aineiston analyysin jälkeen. Osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja kenenkään henkilötietoja ei tulla julkaisemaan. Nimettömänä osallistuminen on mahdollista ja on teidän päätettävissä voidaanko opinnäytetyön raportissa julkaista lastensuojelulaitoksenne nimi. Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Theseus tietokannassa, joten se on vapaasti kaikkien hyödynnettävissä. Tutustumiskäynnille on hyvä varata aikaa noin 1-2 tuntia.

Kerron mielelläni lisätietoja opinnäytetyöstä! Liitteenä opinnäytetyösuunnitelmani.

Yhteistyöterveisin

Marjo Paukkunen
p. xxx xxxx xxx / työ 040 832 80 92
marjo.paukkunen@student.saimia.fi
marjo.paukkunen@familiar.fi

Aihe:

Tiedon keräämisen keinot:

Kohde:

KUKA TEKEE:	
OSAAMINEN / KOULUTUS	
LÄHESTYMISTAVAT:	
PROSESSIT:	
MENETELMÄT/ HOIDON SISÄLTÖ:	
TOIMIVAT KÄYTÄNNÖT/ MIKÄ TEKEE PÄIHDETYÖSTÄ VAIKUTTAVAA:	
TYÖSKENTELEY MATERIAALIT:	

HAASTEET:	
TILAT / PUITTEET:	
YHTEISTYÖTAHOT:	
RAJOITUSTOIMENPITEET:	
TYÖSKENTELYN ARVIOINTI / VAIKUTTAVUUS:	
MUITA ESILLE TULEVIA ASIOITA:	

Saatekirje nuorelle

Hei,

Opiskelen Saimaan ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelmassa YAMK tutkintoa ja teen opinnäytetyötä, jonka aiheena ovat nuoret ja päihteet -päihdetyön kehittäminen lastensuojelulaitoksessa. Tarkoituksena on tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksena tuottaa kehittämisideoita ja päihdetyön opas Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksen työntekijöille. Opinnäytetyön tavoitteena on ensisijaisesti käytännön työn kehittäminen ja että päihdetyön opas antaisi työntekijöille lisää osaamista ja välineitä arjen työhön.

Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa päihdetyön kehittämiseen ja oppaan tuottamiseen prosessiin osallistuvat Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksen työntekijät, asiantuntijat muista lastensuojelulaitoksista sekä nuoret, joiden kanssa opasta tullaan käyttämään. Tarkoitus on erilaisten kehittämisen menetelmien avulla kerätä tietoa eri toimijoilta, jota hyödynnän päihdetyön kehittämisessä ja oppaan sisällön tuottamisessa.

Toivon teidän nuorten osallistumista kehittämistyöhön yhtenä kumppanina ja että voisin hyödyntää teiltä saatua tietoa kehittämisessä. Osallistumalla teillä on mahdollisuus tuoda esiin nuorten ääni ja näkökulmat. Teillä on paras tietämys siitä miten toivoisitte aikuisten käsittelevän päihteisiin liittyviä asioita teidän kanssa. Osallistuminen ei edellytä, että teillä olisi päihdeongelma tai edes päihdekokeiluja ja tätä ei tiedustella työskentelyssä. Toivon teidän osallistuvan tulevaisuudenverstas työskentelyyn, jonka tavoitteena on tuoda esiin teidän ääni, kokemukset ja ajatukset siitä miten toivoisitte päihteisiin liittyviä asioita käsiteltävän teidän kanssa.

Tulevaisuudenverstas on menetelmä, jossa ryhmässä vapaasti ideoidaan ja tuodaan esiin ajatuksia, kokemuksia ja toiveita, joita sitten kerätään ja kirjataan paperiarkeille. Kirjaamista on mahdollista tehdä kirjoittaen, piirtämällä tai esimerkiksi leikkaamalla tekstejä tai kuvia lehdistä. Työskentely toteutetaan Lehtosarassa ja aikaa siihen on hyvä varata noin 1-2 tuntia. Tarjolla on pientä purtavaa.

Saatua tietoa hyödynnetään vain tässä opinnäytetyössä ja se ei vaikuta mitenkään teidän hoitoonne tai sijoitukseenne Lehtosarassa. Osallistuminen on vapaaehtoista ja nimetöntä.

Kerron mielelläni lisätietoja kehittämistyöstä!
Yhteistyöterveisin

Marjo Paukkunen
p. 040 832 80 92 (työnro)
marjo.paukkunen@student.saimia.fi
marjo.paukkunen@familiar.fi

Sosiaali- ja terveysala

Hei,

Opiskelen Saimaan ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelmassa YAMK tutkintoa ja teen opinnäytetyötä, jonka aiheena ovat nuoret ja päihteet –päihdetyön kehittäminen lastensuojelulaitoksessa. Tarkoituksena on tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksena tuottaa kehittämis ehdotuksia ja päihdetyön opas Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksen työntekijöille. Opinnäytetyön tavoitteena on ensisijaisesti käytännön työn kehittäminen ja että päihdetyön opas antaisi työntekijöille lisää osaamista ja välineitä arjen työhön.

Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa kehittämistyöhön päihdetyön oppaan tuottamisen prosessiin osallistuvat Familiar Lehtosaran lastensuojelulaitoksen työntekijät, asiantuntijat muista lastensuojelulaitoksista sekä nuoret, joiden kanssa opasta tullaan käyttämään. Tarkoitus on erilaisten kehittämisen menetelmien avulla kerätä tietoa eri toimijoilta, jota hyödynnetään kehittämisessä.

Toivon teidän nuorene osallistumista kehittämistyöhön yhtenä kumppanina ja että voisin hyödyntää nuoreltanne saatua tietoa päihdetyön oppaan sisällön tuottamisessa. Nuorten osallistumisella on mahdollisuus tuoda esiin heidän ääni ja näkökulma asiaan. Nuorilla on paras tietämys siitä miten he toivoisivat aikuisten käsittelevän päihteisiin liittyviä asioita heidän kanssa jos siihen tulee tarve jossain vaiheessa. Osallistuminen ei edellytä, että nuorellanne olisi päihdeongelma tai edes päihdekokeiluja ja tätä ei tiedustella työskentelyssä.

Toivon nuorene osallistuvan tulevaisuudenverstas työskentelyyn, jonka tavoitteena on tuoda esiin nuorten ääni, kokemukset ja ajatukset siitä miten he toivoisivat päihteisiin liittyviä asioita käsiteltävän heidän kanssa. Tulevaisuudenverstas on menetelmä, jossa ryhmässä vapaasti ideoidaan ja tuodaan esiin ajatuksia, kokemuksia ja toiveita, joita sitten kerätään ja kirjataan paperiarkeille. Kirjaamista on mahdollista tehdä kirjoittaen, piirtämällä tai esimerkiksi leikkaamalla tekstejä tai kuvia lehdistä. Työskentely toteutetaan Lehtosarassa ja aikaa siihen on hyvä varata noin 1-2 tuntia.

Saatua tietoa hyödynnetään vain tässä opinnäytetyössä ja se ei vaikuta mitenkään nuorene hoitoon tai sijoitukseen Lehtosarassa. Osallistuminen on vapaaehtoista ja nimeöntä.

Kerron mielelläni lisätietoja kehittämistyöstä.

Yhteistyöterveisin

Marjo Paukkunen

p. 040 832 80 92 (työ)

marjo.paukkunen@student.saimia.fi

marjo.paukkunen@familiar.fi

Sosiaali- ja terveysala

Nuoret ja päiheet –päihdetyön kehittäminen lastensuojelulaitoksessa
Marjo Paukkunen

Olen saanut riittävästi tietoa kyseisestä opinnäytetyöstä ja olen ymmärtänyt saamani tiedon. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut kysymyksiini riittävät vastaukset. Tiedän, että minulla on mahdollisuus keskeyttää osallistumiseni missä tahansa vaiheessa ilman että se vaikuttaa saamaani hoitoon tai sijoitukseen.

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan / suostun, että nuoreni vapaaehtoisesti osallistuu tähän opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen eli tulevaisuudenverstaas työskenntelyyn. Tulevaisuudenverstaas työskenntelyn avulla kerättyä tietoa hyödynnetään vain tämän opinnäytetyön aineistona. Osallistuminen on nimetöntä.

Aika ja paikka

Nuoren allekirjoitus ja nimenselvennys

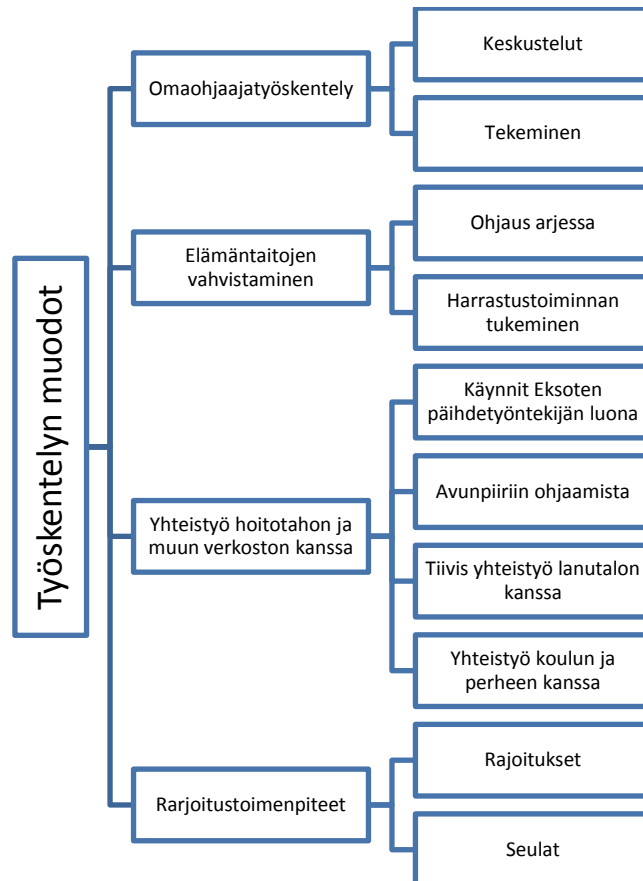
Alaikäisen huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

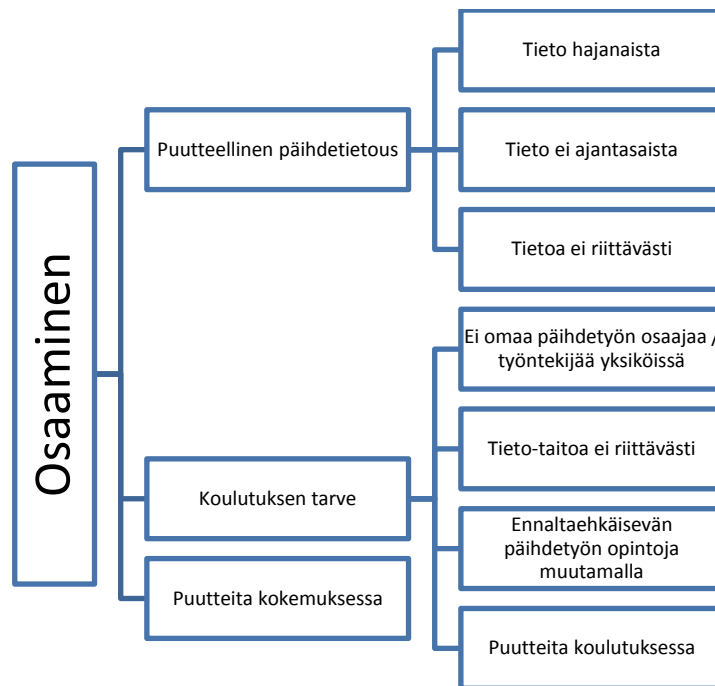
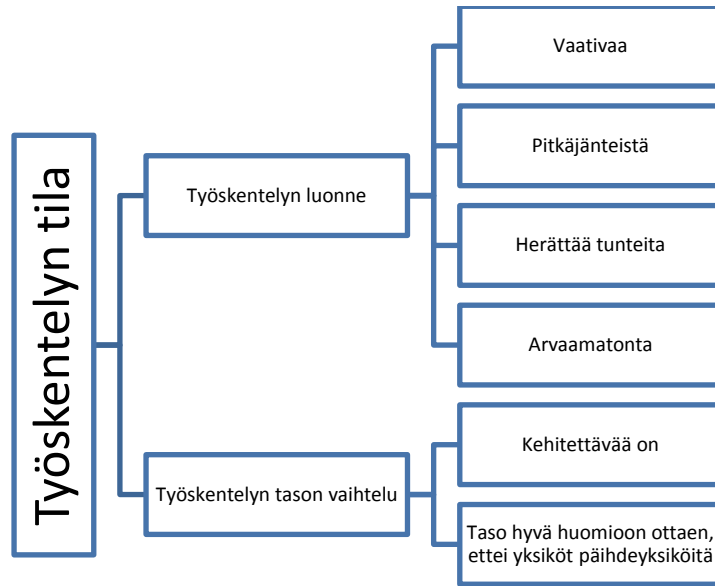
Alaikäisen huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

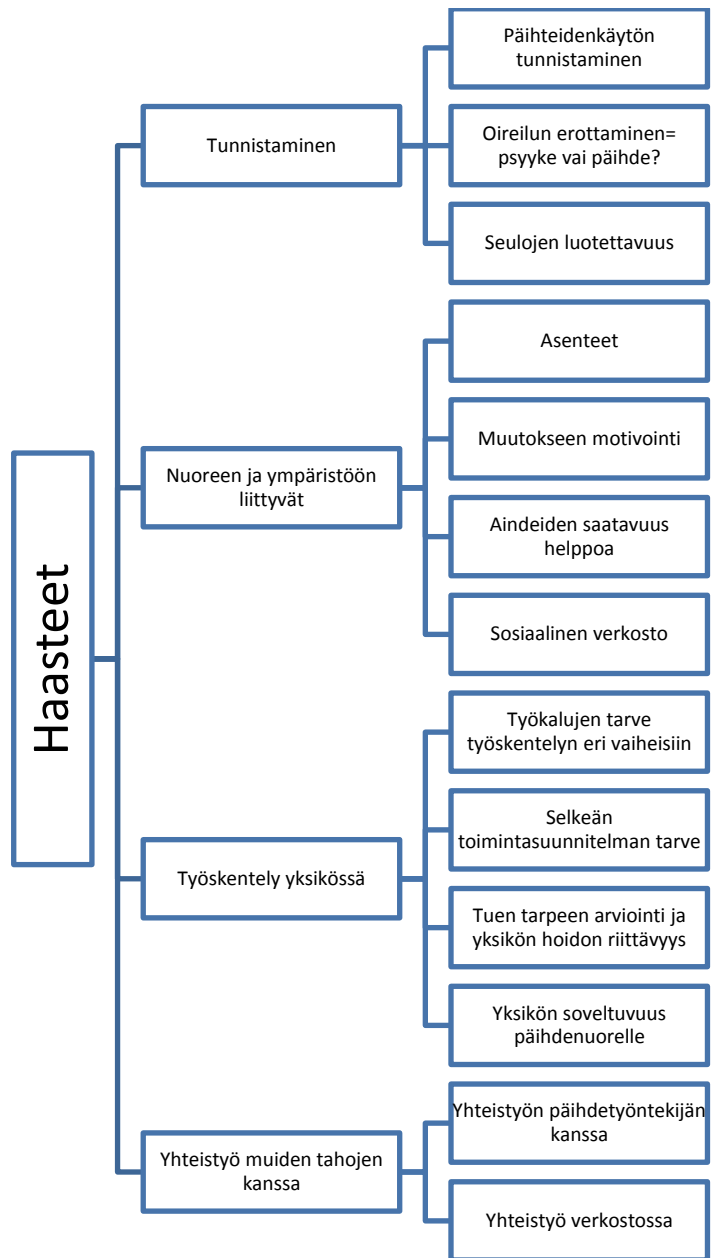
TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ PÄIHITEILLÄ OIREILEVIEN NUORTEN
KANSSA TYÖSKENTELYSTÄ

YLÄLUOKAT:

- Työskentelyn muodot
- Työskentelyn tila
- Osaaminen
- Haasteet

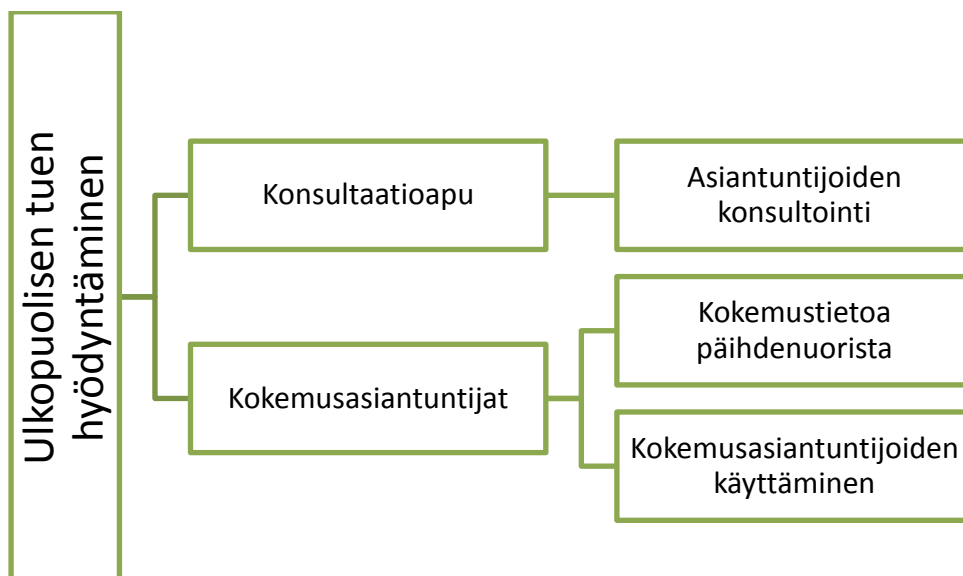
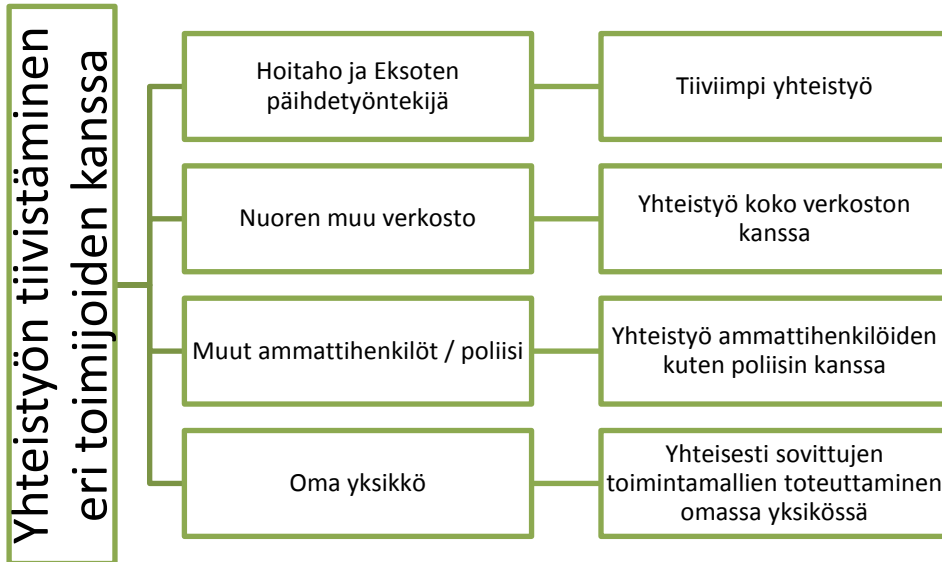

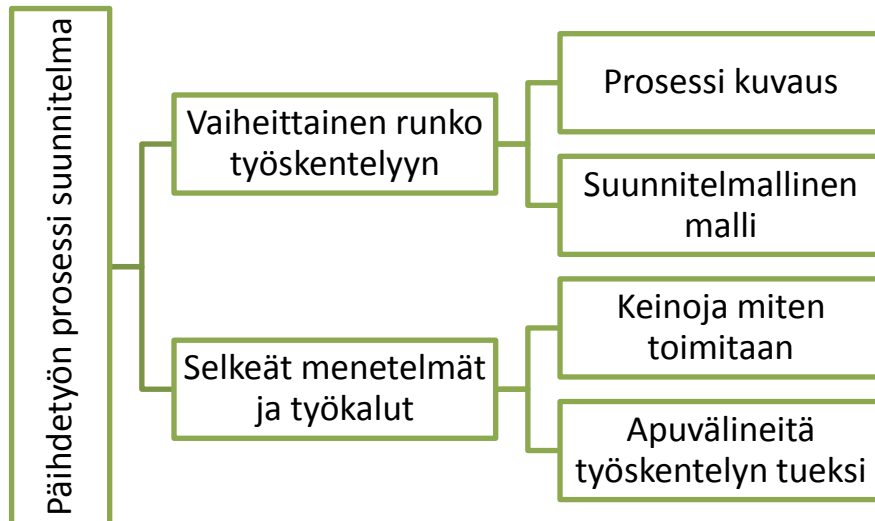
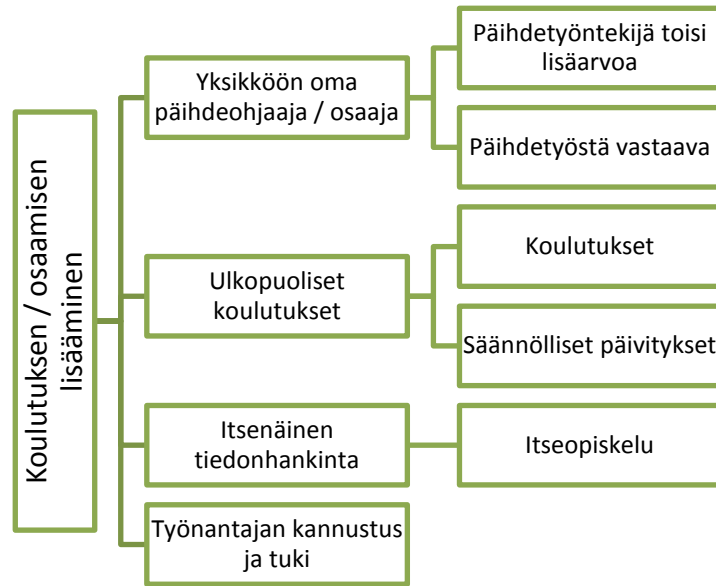

TYÖNTEKIJÖIDEN KEHITTÄMISEHDOTUKSIA LASTENSUOJELULAITOK- SESSA TEHTÄVÄÄN PÄIHDETYÖHÖN

YLÄLUOKAT:

- Yhteistyön tiivistäminen eri toimijoiden kanssa
- Ulkopuolisen tuen hyödyntäminen
- Koulutuksen / osaamisen lisääminen
- Päihdetyön prosessi suunnitelma yksiköihin

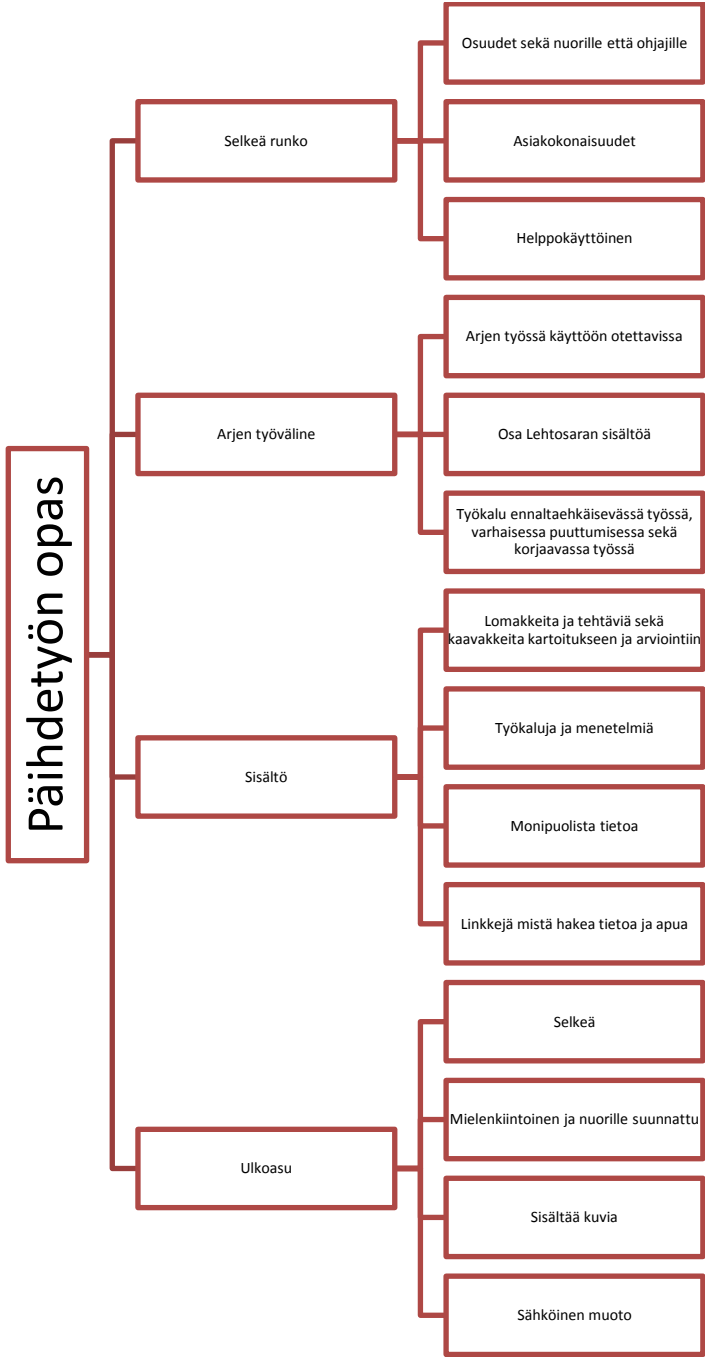

TYÖNTEKIJÖIDEN IDEAT JA TOIVEET PÄIHDETYÖN OPPAASEEN LIITTYEN

YLÄLUOKKA:

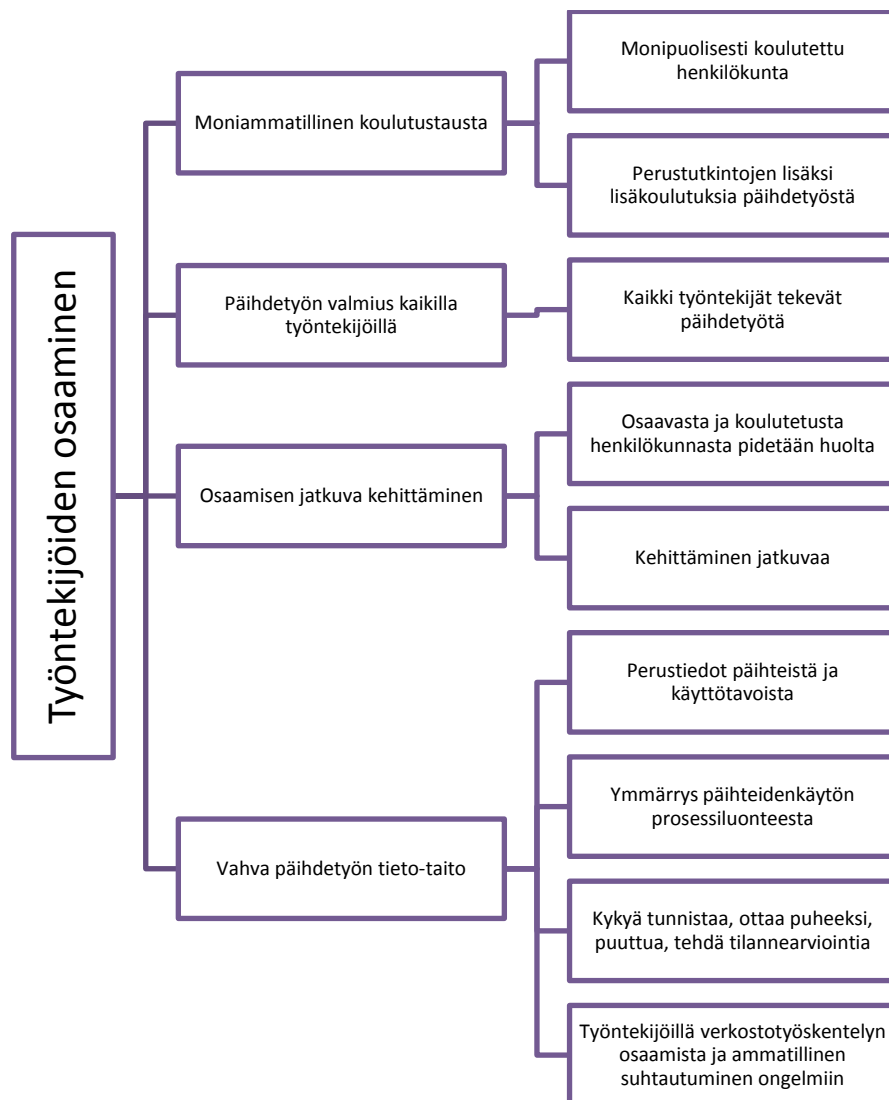
•Päihdetyön opas

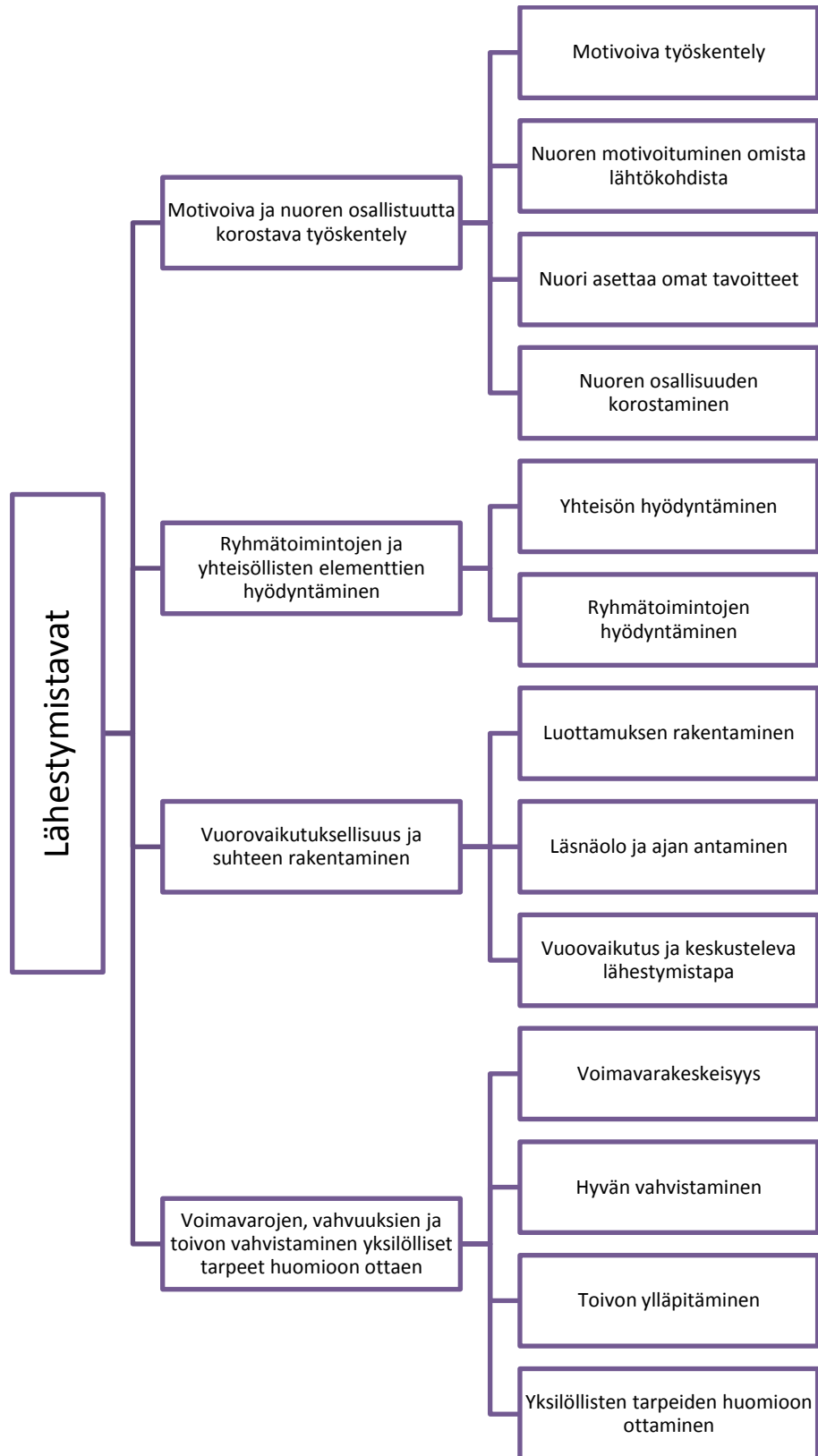
YLÄLUOKAT:

- Työntekijöiden osaaminen
- Lähestymistavat
- Työskentelyn sisältö
- Työtä tukevat rakenteet

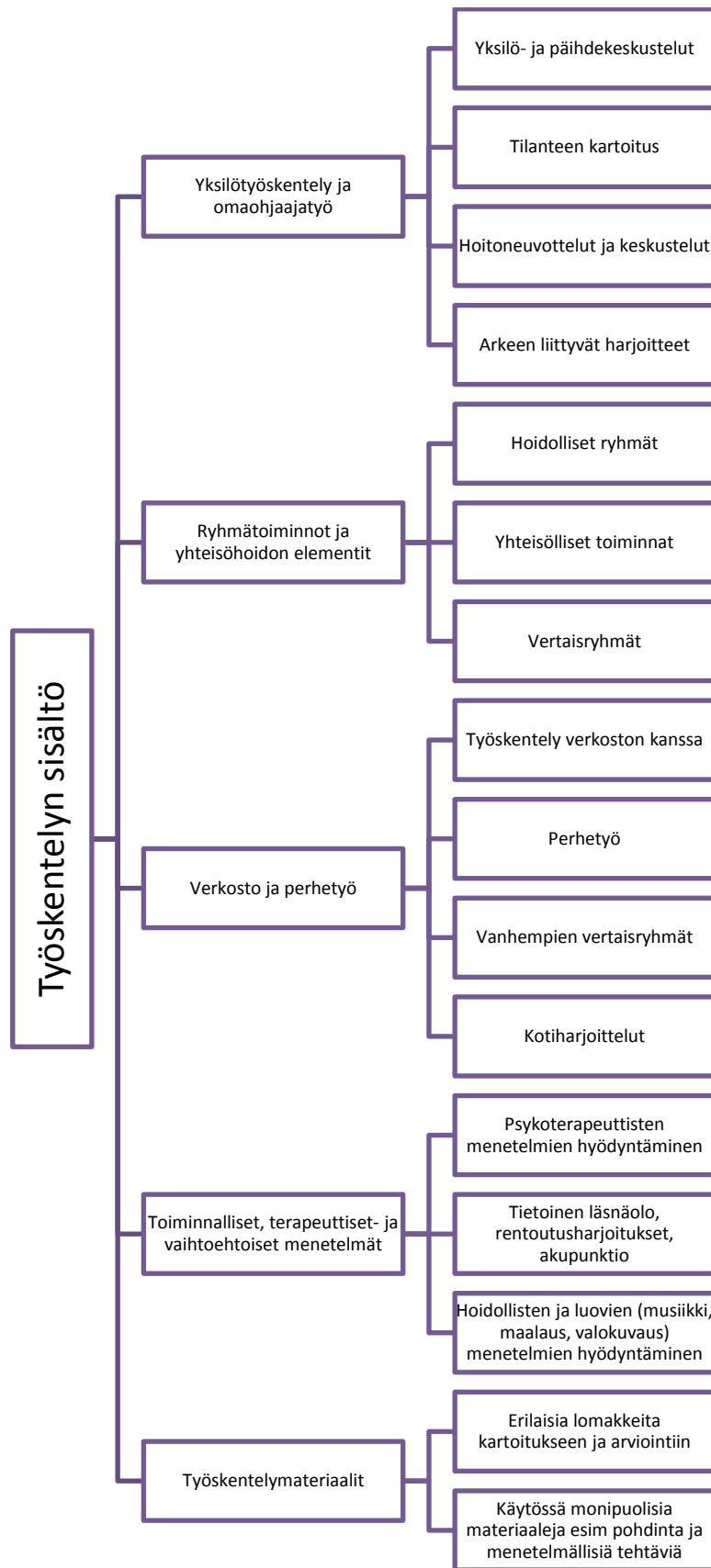
Yläluokka: TYÖNTEKIJÖIDEN OSAAMINEN

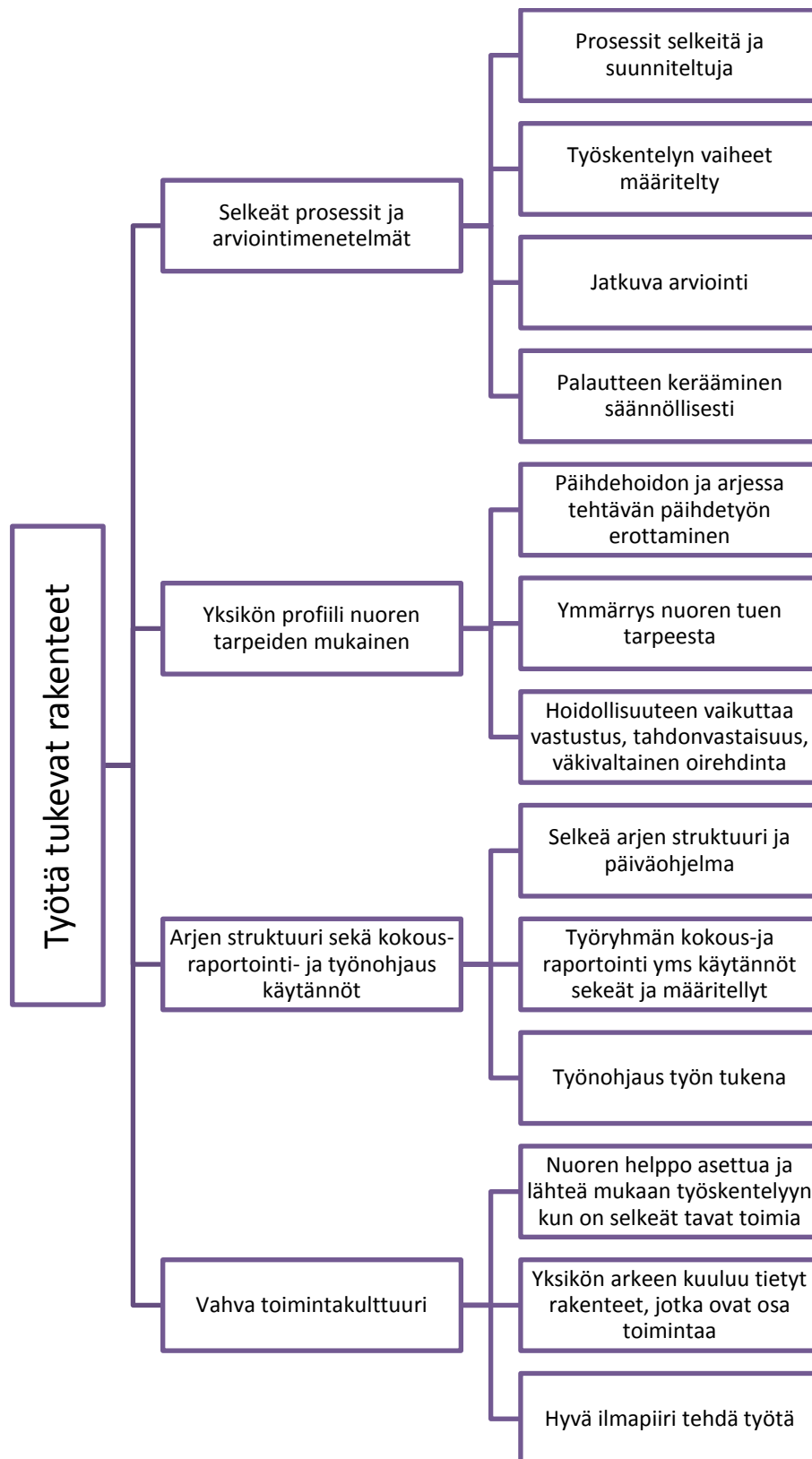

Yläluokka: LÄHESTYMISTAVAT

Yläluokka: TYÖSKENTELYN SISÄLTÖ

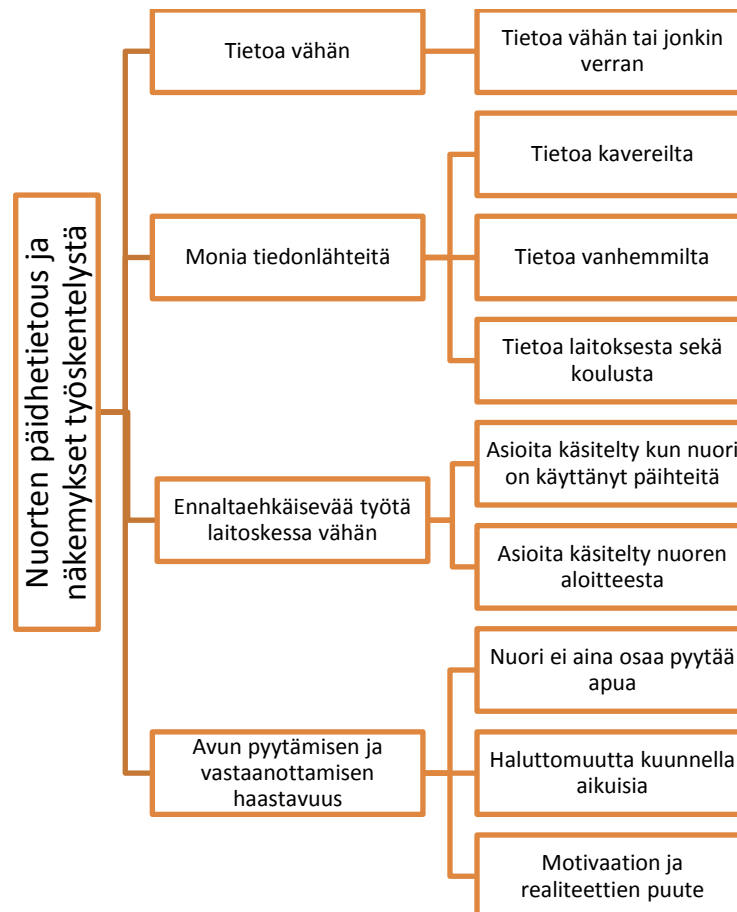

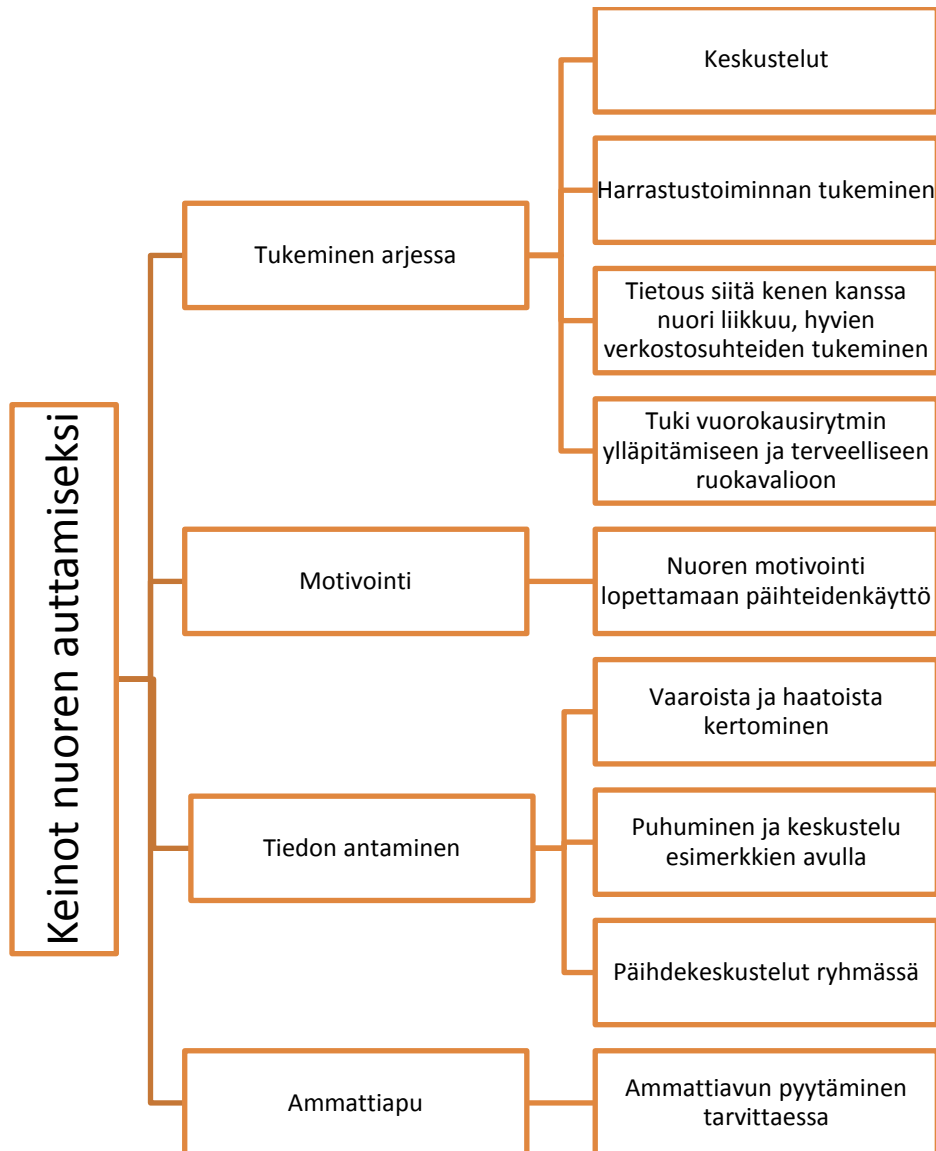
NUORTEN NÄKEMYKSIÄ JA TOIVEITA PÄIHDETYÖSKENTELYYN LIITTYEN

YLÄLUOKAT:

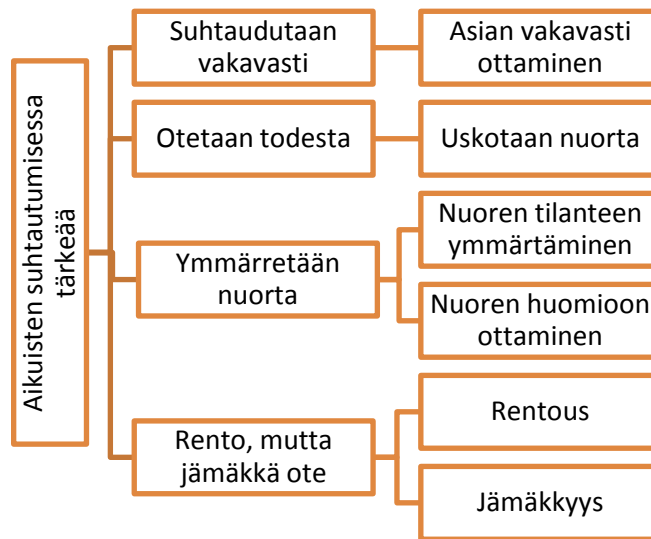
- Nuorten päihdetietous ja näkemykset työskentelystä
- Keinot nuoren auttamiseksi
- Aikuisten suhtautumisessa tärkeää
- Työskentelyä ja yhteistyötä edistävät asiat

Yläluokka: Nuorten päihdetietous ja näkemykset työskentelystä

Yläluokka: Aikuisten suhtautumisessa tärkeää

Yläluokka: Työskentelyä ja yhteistyötä edistävät asiat

